

LĀTVIJAS PSR RAKSTNIEKU,
KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU,
ARHITEKTU UN KINEMATOGRAFISTU
SABIEDRĪBU UN LĀTVIJAS PSR
TEĀTRA BIEDRĪBAS LAIKRAKSTS

Nr. **42** (2184)

Piektdien, 1986. gada 17. oktobrī
Iznāk kopš 1945. gada 19. janvāra.
Maksā 10 kap.

Literatūra un Māksla

Pirmā tikšanās lidostā «Rīga». Apsveikuma vārdus saka Rakstnieku savienības valdes priekšsēdētājs J. Peters.

Viesus sagaida arī folkloras ansamblis «Iļģi».

Ziedu nolikšana pie Uzvaras monumēta.

A. Adarovs sarunā ar I. Ziedoni.

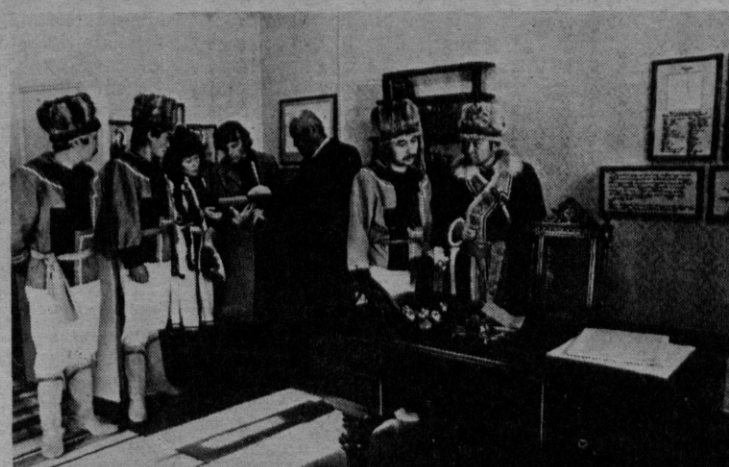
T. Sinžins dzied al-taiješu varoņeposu.

Kalnu Altaja apgabala Literatūras dienu atklāšanā LKP CK Politiskās izglītības nodaļas runā M. Misina. Altaiješu folkloras ansamblis demonstrē fautas mūzikas instrumentus.

Pie keramiķa Antona Ušpeja Rēzeknes rajonā.

Altaiješi Raiņa muzejā Jasmuižā.

Teicējas Jasmuižas pagalmā. A. Krieviņa un J. Krieviņa foto.

MIERVALDIS BIRZE

Kā jau rudenī — te lietūs, te saule

PSRS un ASV sabiedrības pārstāvju konferenci Dzintaru koncertzālē apvējoja Latvijas septembrim nepazīstamie dregņi vēji, un gudri darija Eiropā, kas apsedza plecus ar rūtainiem priediem, Zilas debesīs un milīga saule, lai kā to vēlētos, joprojām nav iepriekš pasūtāmas. Konferences gars tāpat līdzinājās nepastāvīgajam laikam: kad mākoņi ar slapju siotu slaucīja prieku galotnes, arī sejas tika izdzēsts katrs smaids, bet, kad atskanēja visiem saprotams un tuvs vārds, izraisījās smieklu šalts.

Televīzija, radio, avīzes visu aprakstījušas siksiki. Atliek tikai tiri personiskas piezīmes, jo nešaubs, ka notikušā uztvere katram kaut par matu savādāka — esam taču dzīvi un atšķiramies ne tikai ar degunu garumu, tāpat redzētā uztverē — kaut teiktā noskaņas uztverē. Tādēļ arī mani iespāidi šē izlikti fragmentāri, nesaistīti ap vienu noteiktu «sasaku».

Dzintaros runāja arī augsti, «pirmā ešelona» diplomāti: ārlietu ministra vietnieks V. Petrovskis, PSKP CK starptautiskās nodaļas vadītāja pirmais vietnieks G. Korņijenko, ASV prezidenta padomnieki Dž. Metloks, M. Palmers, ģenerālštāba pārstāvis N. Cervovs, bijušais ASV prezidenta drošības padomes loceklis H. Sonnenfelts, kas agrāk piedalījies galotņu konferencēs. Diplomātiem valoda sava, tāpat kā, piemēram, mediķiem. Diplomāta sacītā toni, noskaņas, vārdu plīvuros ietisītos, ne katram zināmos faktus ne visiem arī saprast. Tādēļ arī man droši vien šīs tas paslīdēja garām. Te pierādījās, cik nepieciešami starptautiskie komentētāji, kas visu iztulko katram saprotamā valodā. Atceros bārdainu anekdoti. Sastapušies arhitekts, ķirurgs un diplomāts. Nēmušies strīdies, kura profesija vecāka. «Manējā» ķirurģs vicinājis nazi. «Jau Dievs bija pirmais ķirurgs — no levas ribas ar plastiskās operācijas palīdzību izveidoja Adamu!» Izveidoja gan, bet kur? Pasaulē! Tātad Dievs vispirms bijis arhitekts — uzcēlis to, ko saucam par «pasaules ēku». «Dzēntīmeņi, maldaītes», diplomāts saraustījis jau taisnās bikšu vīles. «No kā izveidoja pasauli? No haosa, Bet kas radīja haosu? Diplomāti.»

Un te no anekdotes nonākam pie draudošas īstenības. Dzintaros vienu dienu veltīja atbrūpošanās jautājumiem. Tika minēti daudzi raķešu tipi, raķešu skaits, izvietojums, kodolgalviņu skaits un to graužošais spēks, reti kādam aptverams, un vēl raķešu pārvietošanas iespējas. Smalkjūgīgi gan nevienš neminēja, cik cilvēku iespējams nogalināt ar pašu mazāko no šim šifros nosauktajām raķetēm... Uzskatu, ka mana atmiņa vēl «normas robežās», lasu avīzes, klausos radio. Bet atzīstos, ka šai nāves izkapšu noliktavā neorientējos nepavisam. Domāju, ka Dzintaros labi ja kāds simts no klātesošo tūkstošiem visu šo drausmīgo (pasaule esot ap 50000 atomuzgāju), dažādo, vairāk vai mazāk mokoši nogalinošo arsenālu aptvēra tā, lai varētu skaidri un pārskatīti runāt par atomnāves novēršanu, kā labāk un drošāk tai sasiet kaulainās rokas. Sakarā ar šo augsto brūpošanas tehnicismu tautas ar katru dienu vairāk tiek atstumtas no sava likteņa un savu nākotnes izredžu izpratnes. Drausmīgs fenomens šāda apziņa, ka ne tikai mana, bet arī manu bērnu un bērnbērnu likteņa izšķiršanā manis paša ilgi, darbā atslīstās personības nozīme tik nieciņa... Cik drausmīgs, bet pareizs konferencē izskanēja teiciens: «Mēs varam izdzīvot vai mirt — tikai kopā.» Un ģenerāļa Cervova konstatējums: «Pēc zvaigžņu kara atgriešanās vairs nebūs.» Kāda dalībiece uzdeva jautājumu par briesmām, kuras pārliecinās ar katru dienu, — par stratosfēras caurumošanu, par vēl neparedzamām sekām klimata izmaiņā. Viņai atbildēja neapšaubāmi elegantākais diplomāts, vienīgais ar tauriņu apkaklē — tagad jau ASV sūtis Ungārijā — M. Palmers: «So jautājumu pētīs citi.» Viņam taisnība, uz diplomātiem tas neattiecas. Un tāpat, ja nejausi izsprāgs kāda no mugursomas pārnēsājamām atombumbām, par kādām nesen rakstīja VFR prese, tad arī «sekas pētīs citi»... Un mēs? Hansam Falladam ir romāns ar nosaukumu «Mazais cilvēks, ko nu?».

Sai ziņā patikami izskanēja tā amerikāņu vārds, kurš iemantoja vissirsnīgākos aplausus, — tas bija Oberlins universitātes profesors Freds Stārs: atbrūpošanās vispirms ir psiholoģisks jēdziens. Vienošanas bez

uzticības dod maz, nepieciešama psiholoģiska pārveidošanās. Varbūt ar šādu domu vispār saskaņēja konferencē jēga, kā to definēja Sūzanna Eizenhauere: Dzintaru konferencē uzskatāma par ceļu uz «atklāto diplomātiju». Nezinu, vai šāds termins un aiz tā slēptā jēga ir jauna, iespējams, starptautiskie komentētāji jau tādu zināja sen. Toties tik plašās auditorijas priekšā pateikta šāda patiesība solis uz starptautisko notikumu izpratni noteikti ir.

Tepat atceros itin kā taini tā sauktajam vienkāršajam cilvēkam pirms pāris gadiem bijušā VFR kanclera Vilija Branta teiktos vārdus. To jēga bija apmēram šāda: svarīga ir griba patiesi atbrūpties, nevis nodarboties, slēpties aiz «zirņu skaitīšanas». Ar «zirņu skaitīšanu» Brants bija domājis bezgala sarežģītos kodolgalviņu rēķinus, cik tālu tās novietojamas, cik ātri tās skrien, ir vai nav noķeramas, pirms Eiropā vai Amerikā pacelās atomsmēns. Pāreizs bija Dzintaros izskanējušais secinājums: briesmā atrodas ne tikai ASV vai PSRS, briesmā ir visa cilvēce. Bez Vilija Branta iekrita prātā vēl viens vācietis. Varbūt VFR atomdraudus izjūt tiešāk. Taisni te savām acīm redzēju daudzus, nesleptus, ar tā sauktajām NATO dzeloņstieplu spirālēm apžogotus objektus, no kuriem, kā rāda uzņēmumi presē, purnus kā vilki ziemā slēj raķešu pulki. Johanness Raus, iespējams, kanclera amata kandidāts, teicis tā: «Prezidenta Reigana (absolūti godīgas) domas tādas, ka šī gigantiskā brūpošanās pasaules telpā karu nākotnē padarīs neiespējamu. Es turpretī ticu pilnīgi pretejam. Vienas puses tieksme pēc pilnīgas neievainojamības otrai pusei rada pārliecību par tās ievainojamības iespējamību, jo tā šādā gadījumā pret teorētiski iespējamu uzbrukumu vairs nevar aizsargāties. Tādā kārtā Padomju Savienībā tiks lietā visu, lai panāktu Amerikas priekšrocības. Brūpošanās pasaulē telpa sākas. Nezinu, vai man izdosies atturēt ASV no šīs nepieredzētās radošo spēku izšķērdēšanas. Tomēr darišu visu, lai mūs, vāciešus, aizkavētu piedalīties šai neprātā. Ne tikai Annas un Filipa, manu bērnu, interesēs.»

Šādi vārdi arī rada ticības staru drūmajās, piemilzušajās rudens debesīs, kādas vējš nospieda līdz prieku galotnēm, kaut priedes, apsartušu mežvīnu apmetiem stumbriem, tajās dienas šķīta pasākaini krāšņās.

Ar prātu nav iespējams atvērt domu, ka jebkurš karš nākotnē latviešu tautai būs līdzīgs genocīdams. Tā mazuma — saujiņas latviešu pret cilvēces miljardiem — vairs nebūs. Ja arī brinuma dēļ Latvijā vai aiz tās robežām kāds latviski runājošs izdzīvos — tomēr atvases ap nocirsto celmu vairs neaugs. Tas jāapzinās visiem, kuriem latviešu valoda mīļa kā mātes valoda. Mana paauzde nav aizmirsusi plakātu, kas attēloja amerikāņu uzlidojuma šausmas Vjetnamā: puskailla meitenīte raudādama, rokas izstiepusi, no tumsas skriedama, meklē glābiņu, varbūt pie mums. Kāds plakāts lai attēlotu atomkara šausmas? Varbūt — cilvēki, piepildot milzu līdzenumu līdz apvārsnim, degoši, pusakli, arī skrien mums pretī, glābiņu lūgdami. Tikai — arī mūsu taču vairs nav.

Konferences 18. septembra sēdes tēma bija masu informācijas līdzekļu loma un nozīme sabiedriskās domas veidošanā. Sai ziņā nepilnību un apāmību daudz. Vai katreiz līdz galam izdomāts par mentalitāti, kāda ASV iedzīvotājus šķir no PSRS iedzīvotājiem? Vai domāts par to, ka abas valstis apdzīvo pārsvarā cita un citāda paaudze neka tā, kas pirms četrdesmit pieciem gadiem pamanīja, ka no Berlīnes izraipo dzelzs dinozaurs? Vai, sarunājoties ar amerikāņu bērniem un ar pieaugušajiem, lietojami tie paši vārdi un jēdzieni, kādus lietojam, sarunājoties savā starpā? Vai sarunā ar amerikāni, kas uz savas zemes nav atracis nevienu zem sagrauta nama sašķaidītu līķi, derēs tie paši vārdi, kuras gan sapratis Ņeņingradietis, kas vilcis uz ragutiņām badā nomirušo mātī? Vai amerikāņi, piemīnot Drēzdeni, vispirms neatcerēsies, cik precīzi uz šāba kartēs atzīmētiem kvadrātiem kritušas degbumbas? Līķu grēdas, no kurām pēc tam vilkās neciešams smārds, viņu apziņā iekļausies grūti. Iejušanās citu tautu domāšanā nav viegla, tā neiedzimst. Nemeklēsim Ameriku: dažs padomītādgāds rīdzinieks vai maskavietis, nedzīvus skaitļus, no tra-

faretiem vārdiem sameistrotus pāraugus par kara šausmām klausoties, vienaldzīgi kāsīs pakausi, kaut arī aiz šiem skaitļiem slēpjas dzīvas un sarkanās asinis. Paudzes pasaulē mainījusies, stāstiem par karu jāatrod citi, tālaini, ticami un mūsdienu jaunietim saprotami salīdzinājumi, ne tikai apgalvojumi, skaitļi, pēdējiem turklāt pat nēlaga tieksme ar gadiem pieaugt. Prese, kino, televīzija savu uzdevumu ciņā pret jaunu karu, pareizi atspoguļojot iepriekšējo, dažkārt pilda pāvirši. Viens no Alberta Bela pirmajiem publicētajiem stāstiem saucas «Karš bija skaists». Sai stāstā, labi uzrakstītā un gudrā, bija atrasti pareizie vārdi par gūtajām patronu čaulītēm. Vai bērns zina, ka tajās slēpjas nāvē! Pats piederu pie tiem, kuri karu joprojām uzskata par dažkārt drausmīgu nepieciešamību, bet nekādā ziņā par varonības epideēmiju. Cik pasaulē, īpaši ASV, grēkojuši masu informācijas līdzekļi! Pirms gadiem padomju kinodokumentālista Karmena lieliskās filmas nosaukums «Nepazītais karš», izrādās, sevi papildinām attaisnoja: Amerikā pēdējais karš joprojām ir neiepaizīts. Tādēļ jau domāt par jaunu tur varbūt nemaz nav tik briesmīgi. Melnī ierāmētās sēru ziņas Amerikā sapēma pāris simti tūkstošu, kas arī ir sāpīgi un neattaisnojami. Padomju Savienībā miljoni divdesmit zaļokšņu stāvu pirms laika tika apbērti ar zemi un peckara gados vēl miljoni «krimta cieta pelvmaizī». Diešsargi, nenovēlu amerikāņu tautai mūsu likteni, tikai domāju, ka visvienkāršākās, cilvēciskās līdzjutības dažkārt bijis par maz. Vai sava nozīme te nav prese? Vai prese nav radījusi dažā amerikāņi pārliecību: lai nu tai pasaulē kā, bet Amerikā pēc nākošā kara viss paliks vesels, ieskaitot nesen atjaunoto Brīvības statulu, jāpacel kosmosā tikai prezidenta ieteiktais vaivargs.

Konferencē garāmejot tika pieminētas «mazās atomvaras» — valstis, kurām ar zināmu piepili drīz vien iespējams samontēt savu, kaut «kabatas formātā» atomieroči. Būtibā tas ir jauns, neapreķināmi draudīgs faktors, īpaši, ja tāds nonāk teroristu rokās. Tas ir fantoms bez cilvēciskās sejas, kas draud parādīties pie spokaini auksta, ziemeļblāzmas apgaismota sirreāla apvāršņa. Valstis, kuras drīz spētu vicināt atombumbu, jau vairs nav skaitāmas uz vienas rokas pirkstiem. To apstādināt spēj tikai un vienīgi abu lielvalstu kopīgi pūliņi.

Vēl (un pēdējo reizi) par «zirņu skaitīšanu», ar to saprotot vienkāršam cilvēkam neaptveramus aprēķinus par uzgaļiem, ātrumiem, attālumiem utt. Vai pareizi dara amerikāņu prese, tikai par propagandu apzīmējot padomju valdības priekšlikumu par visu atomieroču likvidēšanu, trijos posmos, līdz 2000. gadam! Lai 21. gadsimts neiesāktos ar to, ar ko 20. beidzās, — ar cilvēces bailēm. Vai šie priekšlikumi cilvēku vairumam visā pasaulē nav saprotamāki un līdz ar to tuvāki par sarežģīto «galviņu skaitīšanu», kura reizē rada aizdomas par nopietnas gribas trūkumu. Vai daļa Amerikas preses nav bijusi bistami maldinoša, radīdama iespaidu, ka pēc savstarpejiem atomtriecieniem vismaz daļa amerikāņu, vispirms gan bagātākie — personisko palvrtņu īpašnieki — paliks dzīvi un saks «jaunu, laimīgu ēru» cilvēces vēsturē, kur vairs nebūs nevienas revolūcijas. Akdies, cik bistami izplatīt šādus melus... Vai arī prese nav vainīga, ka 28 procenti amerikāņu nezina, ka vācieši pēdējā karā cīnījies pret viņiem? Vai arī prese bez vainas, ka daļa amerikāņu iesakņojies uzskats, ka atomieroči kosmosā pat nepieciešami? Vjetnamā šāva ar parastajiem lielgabaliem, bet vēl šodien no turienes uz Arlingtonas kapiem pārvēd pa zārkam, kuros ievietotas grūti sameklētās amerikāņu karavīru mirstīgās atliekas. Varbūt presel derētu skaļi paziņot, ka «zvaigžņu karš» būs racionālāks — līķu vispār vairs nebūs, paliks tikai pazemes seifos saglabātie personāldati.

Neba jau visas dienas Dzintaros sēdēju ar nopietnu seju. Atvasaras saule izraisīja arī pa smaīdam. Uz estrādes, gan pacelūšies pirkstgalos, gan pietupušies uz viena ceļa, uz klātesošiem tēmeja fotoreportieri. Citi fotogrifi pagausi, paslinki klejoja starp soli rindām, ar profesionālu aci meklēdami «svarīgākās» sejas, kuru dēļ būtu vērts tērēt filmas kriksiti. Dažiem no viņiem skatiens bija tik vērtējošs, ka viņi man atgādināja uzpircējus pirmskara Valmieras gadatirgū, kur

teju, jēru, avenu bija lērums, bet pircēju maz. Savstarpejo diskusiju laikā dažas sievietes ar grūti slējamu pacietību gaidīja rinda pie mikrofona šūnainā stieplu kamola. Varbūt maldos, bet iespējams, kāda no viņām vēlējas ne tikai ko svarīgu piebilst ASV un PSRS attiecībās, bet arī parunāt labu vārdu mīklīti ilgāk, lai televīzijas viri viņas seju parādītu pasaulē — ne jau bieži rodas izdevība «iekļūt kanālos» gan mūsu zemē, gan Amerikā. Un pēc gadiem jau neviena vairs nebūs tik jauna... Te vēl jāpiebilst, ka dažkārt varēja sajūst, ka kodolīgi izteikties māca ne visās skolās, un ne katreiz, lai arī pareizi un daudz, teikumi nosaka runas vērtību.

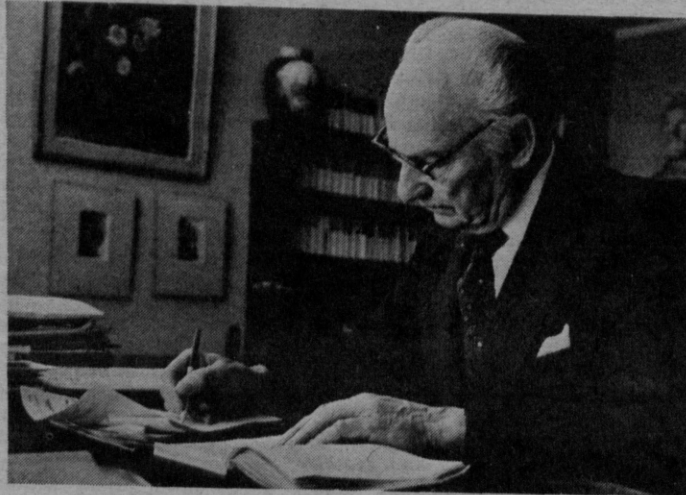
Vai masu informācija laikrakstos, žurnālos, radio, televīzijā nav cieši saistīta ar žurnālista ētiku? Vai tas nav, tā teikt, internacionālas ētikas jautājums? Vai ar ētiku savienojama īstenība, ka daļa amerikāņu bērnu tic, ka atombumbu uz Hirosimu nometuši krievi? Tā vismaz teica amerikāņu žurnālists Votenbergs. Žurnālistam taču jābūt tikpat neatkarīgam kā tiesnesim. Ienāca prātā kādas rajona avīzes līdzstrādnieks, kas piedalījās jauna nama pieņemšanā. Viņš tiri labi zināja, ka durvis namā šķības, neveras ciet, ka viena kanalizācijas caurule beidzas grīdā un projām pa to netek nekas. Pēc tam viņš rakstīja par laimīgiem irniekiem «mūsdienīgā, labiekārtotā namā». Ja šāds žurnālists saktu rakstīt par starptautiskiem jautājumiem? Tad gan Amerika un amerikāņi visi būs tādi, kādus gadiem ilgi redzam uz «Dadža» pēdējā vāka. Labi, ka par greizas informācijas gadījumiem mūsu presē minēja tāds lietpratējs kā Pozners, viens no konferences «dirģenītiem».

Konferences delegātus, uz cietā sola grozīdamies un no rītiem pats savu dvasu vērodams, visumā iedabiju asprātīgos, mazāk asprātīgos un vēl tādos, kuri apveltīti ar tādu dieva dāvanu kā humora izjūta.

ASV nākošo sūtni Ungārijā Palmeru varbūt varētu pieskaitīt pie asprātīgiem ar mazu cinisma pieskaņu: viņš teica, ka amerikāņiem esot grūti pierast pie domas, ka viņi vairs neesot pasaulē absolūti stiprākie. Arī tādēļ brūpojuma spirāle vijama uz augšu! Cinisma piegarša raksturoja arī vienu no raidītāja «Brīvā Eiropa» vadītājiem. Pacēlis pirkstu kā vecs lauku skolotājs, viņš pamācīja, ka Hirosimas bombardēšana neesot īpaši nosodāma: tā taču pasargājusi arī daudzu krievu karavīru dzīvības — japāņi pēc bombardēšanas ātrāk metuši karam mieru! Zālē gan šāda prāta ģimnastika radīja, varētu teikt, pretīguma sajūtu.

Vismazāk humora izjūtas šķiet bijušajam ASV prezidenta drošības padomes loceklim H. Sonnenfeltam, kompetentam vīram, kas nesmaidīgi, lielām, brūnām acīm itin kā bezkaislīgi vēroja zāli un negrozīgi atkārtāja savas valdības oficiālās nostādes. Lībijas bombardēšana? Jā, Berlīnes diskotēkā «La Belle» teroristi noziedzīgi nogalinājuši divus cilvēkus. Viens no tiem bijis amerikāņu karavīrs. Noziedznieki pagaidām atrasti nav, tātad nemaz nav skaidri zināms, ka viņi bijuši Lībijas pilsoņi. Toties skaidri zināms, ka Lībijā nakti zem namu drupām bojā aizgāja desmitiem pilnīgi nevainīgu vīriešu, sieviešu, bērnu, kuri nekad Berlīnē bijuši nav. Bet Sonnenfelts: tas bijis tikai — «ārkārtējs pasākums». Katrā ziņā ne slepkavība. Jautāts par to, cik tālu stiepjas ASV interešu sfēra, H. Sonnenfelts atbildēja visumā vienkārši: visur, kur redzēts kāds padomju brūpojo spēku pārstāvis. Nevis Lībijas bombardēšanu Sonnenfelts apzīmēja par nekorektu, bet kāda igauņa nedaudz zobgalīgā toni izteikto jautājumu: Nujorkā Moisejeva ansamblā uzstāšanos traucējuši cionisti ar bumbas sprādzienu, paši to vēlāk pa telefonu atzīdami. Vai tad, jautāja igauņi, vadoties no «La Belle» piemēra, Padomju Savienībai vajadzētu bombardēt Izraelu? Domāju, ka humora izjūtu derēja parādīt ārlietu ministra vietniekam V. Petrovskim, kad «ierindas amerikāņus jautāja, vai Petrovskis varētu nosaukt kaut vienu klūmi padomju ārpolitikā kopš 1917. gada. Labāk būtu no diplomāta bagātā faktu krājuma izkratīt kaut vienu asprātību, nekā jautājumu apiet klusējot. Pat izteiksmē militāri precīzais ģenerālis N. Cervovs uz nelaikā (todien runāja par atbrūpošanu) izteiktu jautājumu par talmuda importa iespējam atbildēja ar asprātību, ka, pēc viņa domām, ebreju jautājums abu valstu stratēģisko līdzsvaru neapdraud. (Turpinājums 7. lappusē.)

JŪLIJS VANAGS

12. oktobrī 84. mūža gadā pēkšņā nāvē miris PSKP biedrs, Latvijas PSR un Baltkrievijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks, pazīstamais latviešu padomju rakstnieks Jūlijs Vanags.

J. Vanags dzimis 1903. gadā Daugavpils rajonā amatnieka ģimenē. No agras bērnības viņš izgāja sūro dzīves skolu. Mācījās Vjatkā, uz kurieni tika evakuēts pirmā pasaules kara laikā. Pēc atgriešanās Latvijā 1922. gadā iepazīna visu piepriedu darba smagumu, bezdarbnieka likteni un spaidu sa-

biedrības sociālo netaisnīgumu. 1941. gadā J. Vanags kopā ar F. Rokpelnī sarakstīja vēsturisko lugu «Ceļa cirtēji». Šis tēlainais apzīmējums pilnīgi atbilstas arī uz pašu autoru, kas līdz savām pēdējām mūža dienām bija nelokāms cīnītājs, ar iedvesmu apveltīts radītājs, dedzīgs, jauneklīgi aizrautīgs cilvēks. J. Vanags bija viens no Latvijas PSR Rakstnieku savienības pirmajiem biedriem [no 1940. gada oktobra]. No 1954. gada līdz 1965. gadam viņš veica savienības valdes sekretāra pienākumus. Ar asu, talan-

tīgu žurnālista spalvu J. Vanags strādāja žurnāla «Karo», laikrakstu «Radio Vilnis», «Latviešu Strēlnieks» un «Za razgrom vraga» redakcijās.

Rakstnieka plašajā profesionālā interešu sfērā nozīmīgu vietu ieņēma teātris. Lielā Tēvijas kara laikā J. Vanags vadīja Latvijas PSR Valsts mākslas ansambļa literāro daļu Ivanovā. No 1945. gada līdz 1950. gadam viņš šajā amatā strādāja Rīgas Krievu drāmas teātrī un J. Raiņa Dailles teātrī. No 1963. gada līdz 1965. gadam bija republikas Kultūras ministrijas mākslas un mācību leģiāņu pārvaldes priekšnieks.

Sākumā Jūlijs Vanags kļuva plaši pazīstams kā dramaturgs. Trīsdesmito gadu pirmajā pusē strādnieku teātris iestudēja viņa lugu «Vēja pūtiens» un kopā ar A. Čaku sarakstīto lugu «Pusnakts kuģis». Rakstnieks augstu vērtēja literāro sadarbību: kopā ar F. Rokpelnī tapa librets pirmajai latviešu padomju operai «Rūta», ar J. Ratneru — luga «Gaīle logi», ar S. Nagorniju — scenāriji kinofilmām «Salna pavasaris», «Kā gulbji balti padebeši let...» un «Latviešu strēlnieka stāsts». Teātri izrādīja viņa lugas «Saktiņš krastā», «Kuģis iziet jūrā» un «Balāde par nezināmo zēnu».

Jūlija Vanaga pirmās dzejoļi tika iespiesti 1927. gadā, bet pirmā grāmata «Sauls

vārtos» iznāca 1946. gadā. Tajā iekļautas balādes «Liepnas kauja», «Otrā vada vīri» un citi darbi, kas jau sen kļuvuši par mūsu literatūras klasiku. Kopā ar F. Rokpelnī J. Vanags sarakstījis Latvijas PSR himnas tekstu. Dzīvīgā vēstures atmiņa, internacionālisma un nacionālās pašapziņas motīvi caurvīdēja viņa krājumus «Dzīvais arums» (1950. gads), «No afceres kausa» (1965. gads), «Gadi» (1973. gads) un vairākas vārda meistara darbu izlases. Ilgu laiku viņš vadīja republikas Rakstnieku savienības militāri patriotisko komisiju. J. Vanagam piešķirta A. Fadejeva sudraba medaļa.

Prozā Jūlijs Vanags ir īpaši pazīstams kā bērnu grāmatu autors. Viena no tām — tēlojumu cikls «Mazā Mikiņa lielle darbība» (1955. gads) — izdota daudzās PSRS tautu valodās. Pēdējos gados J. Vanags radi-

ja darbus par ģeogrāfiju, daudz pūļu veltīja latviešu pasaku literatūrai apdarei.

Jūlijs Vanags bija izcilis tulkoājs, aktīvs kultūras sakaru kopējs. Viņš pārtulkojis latviešu valodā daudzus nacionālo literatūru darbus un šajā darbā parādīja smalku stila izjūtu un dziļu erudīciju. J. Vanaga darbi tulkoāti daudzās mūsu zemes tautu valodās, tie ir pazīstami ārzemju lasītājiem.

Par nopelniem Dzimtenes labā J. Vanags apbalvots ar Oktobra Revolūcijas ordeni, diem Darba Sarkanā Karoga ordeniem, Sarkanās Zvaigznes ordeni un ordeni «Goda Zīme».

Talanīgo vārda meistaru, sabiedrisko darbinieku, sirsnīgo un atsaucīgo cilvēku, komunistu Jūliju Vanagu, kas vienmēr dzīvoja līdzī laika garam, mūžam paturēsim gaisā piemiņā savās sirdīs.

B. PUGO, E. AUŠKAPS, A. BETEHTINS, A. BRILS, A. GORBUNOVS, A. KLAUCENS, K. NUKŠA, J. OHERINS, R. PRAUDE, J. RUBENIS, V. SOBOLEVS, J. VAGRIS, A. ZITMANIS, G. LOSKUTOVS, I. PRIEDITS, S. ZUKULIS, V. A. ARTMANE, A. BALODIS, J. BARKĀNS, L. BARTKEVICS, J. BRITĀNS, P. DAMBIS, A. GORIS, A. GRIGULIS, R. EZERA, J. NIEDRE, J. PETERS, I. REIMANE, M. RUKMANE, Z. SKUJINS, DZ. SKULME, M. SVIRE, A. VEJĀNS, I. ZIEDONIS, M. ZVIRBULIS

Atvadīšanās no nelaika — 21. oktobrī no pulksten 13 līdz 14 Latvijas PSR Valsts jaunat-

nes teātra telpās (Lāčplēša ielā 25). Bēres — pulksten 15 Raiņa kapos.

jai stundai bija neatslābstošas aktivitātes pilns. Godīga, strādīga cilvēka mūžs, pilns padarīta darba kalniem.

Atpūtas brīžos viņš tikai paskatījās apkārt, cik daudz vēl nepadarīta. Un palika uz Jūlija Vanaga rakstāmgalda aizsāpās lappuses, kalendāra lapas ierakstītas atzīmes par sēdēm un uzdevumiem. Bet rakstnieks, kurš dzīvojis tik bagātu mūžu kā Jūlijs Vanags, kurš gājis kopsolī ar tautu arvien uz priekšu, nemirs nekad. Viņa grāmatu dzīlā un nopietnā valoda, viņa asā doma tiks meklēta un godā celta atkal un atkal. Jūli, Tu esi ar savu tautu un paliksi ar savu tautu! Iznicība Tavā priekšā ir bezspēcīga.

ARVIDS GRIGULIS

NO JŪLIJA VANAGA ATVADOTIES

Cilvēki, kuri spiesti ceļu dzīvē izcirst tikai paša spēkiem, izveidojas sīkstī un mērķtiecīgi. Sīki aicinājumi tos nespēj novirzīt no ceļa, darbs un vēlētais darbs ir tas, uz ko viņi var pajauties. Tā izaug personība. Tāds cieša ceļa gājējs no pašiem savas dzīves sākumiem bija Jūlijs Vanags. Viņa sargs un mudinātājs bija literatūra, tā arī radīja mērķi pašam kļūt par rakstnieku. No šī mērķa Jūlijs Vanags neatkāpās nekad un lemta to arvien lielāku vietu latviešu literatūrā. Mani un Jūlija Vanaga literārie ceļi aizsākās vienlaikus, divdesmito gadu otrajā pusē. Viņa dzejoļi «Domās» un citos izde-

vumos saistīja uzmanību ar dziļu lirismu, labu formas izveidi un atšķirībā no daudzliem citiem tā laika jaunajiem autoriem ar rūpīgi kopītu valodu, ar nepārtrauktu leinteresešību par latviešu valodas daudzajām iespējām literārajā daiļradē. Tieši valodas jautājumos Jūlija Vanaga strīdi bija visdedzīgākie un neiecietīgākie. Kā latviešu valodas neizmējamu avotu viņš uzskatīja folkloru, īpaši fautasdziesmas. Atceros mūsu strīdu frontē par to, cik plaši laikmēģīgā dzejā var izlietot fautasdziesmu gleznas. Bija m norunājuši strīdēties mierīgi, argumentēti, tomēr mierīgais tonis ilgi nepalika. Viena no Jū-

lija Vanaga raksturīgākajām īpašībām bija dedzīga aizraušanās par savu paļiesību, ko nomainīja mierīgs, loģisks gājens uz šo paļiesību.

Gribētos atzīmēt vēl kādu Jūlija Vanaga īpašību — neapstāpējamu sīkstumu cīnīties dzejā par katru vārdu. Daudzus gadus būdams redakcijas darbinieks, viņš prasīja tādu pašu rūpīgu darbu no jauniešiem autoriem, bet tai pašā laikā Jūlijs bija ļoti iecietīgs un sirsnīgs.

Cik prasīgs Jūlijs Vanags bija pats pret sevi, to apliecina tas, ka no viņa pirmā dzejoļa publikācijas līdz pirmajai grāmatai «Sauls vārtos» pagāja deviņpadsmit gadu, kaut arī viņš kā dzejnieks jau bija plaši pazīstams.

Un nevar neminēt vēl kādu ļoti svarīgu īpašību Jūlija Vanaga raksturā, tā bija viņa milzīgā pienākuma apziņa. Viņu nebaldēja nekādi uzdevumi.

Šajā ziņā viņš bija īsts karavīrs kā frontē, tā miera dzīvē. Pēc kara mūsu Latvijas jaunā kinematogrāfija draudēja savā darbībā apstāties scenāriju trūkuma dēļ. Tika saukts palīgā Jūlijs Vanags, un pēc viņa scenārijiem radās filmas, tāpat Jūlijs Vanags ir mūsu kinodramaturģijas pamatlicējs. Jūlija Vanaga interese par bērnu literatūru cēsi saistīta ar viņa dabas mīlestību, tā ir daļa no Dzimtenes mīlestības, un tieši no šiem faktoriem izauga viņa grāmatas bērniem.

Jūlijs Vanags nodzīvoja samērā garu mūžu, un šis mūžs līdz pēdējai dienai, līdz pēdē-

LM intervē

ULDA BERZINA SARUNA AR KALNU ALTAJA RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS PRIEKSEDETAJU BRONTOJU BEDIROVU.

U. B. Ja vienojamies, ka literārais norisēs var reizēm izdaļīt un nosaukt kaut ko pašu galveno, tad — kas šobrīd altajiešu dzejā būtu tāds galvenais?

B. B. Krievu atdzejojumos apgūtās pasaules dzejas pieredzes apvienošana ar mūsu tautas tradicionālo priekšstatu lielo emocionālo un filozofisko lādīgu... «Pazemes pasaulē tu aizvien vēl tikpat jauns, / Tik tālu no sirmbārzu vēlinās pašizliedzības» — tā Satra Satinovs raksta par savu agri mirušu draugu. Taču tālākā plānā redzam citu, daudz lielāku «ēnu»: eposa un tautas kolektīvās zemāpziņas mijkrēslī ieraugām mūžseno Cilvēku, mūžseno Altajieti, savā milzā bērnišķumā šodienai gauži neiespējamo Kogideju Mergēnu... Tā ir ista, liela — un isa dzejā! Izteiksmes ietilpību mūsu izcilais dzejas meistars mācījis varbūt no iepānīem vai frančiem, taču Altajietva zibepi spārdās viņa denīnos...

U. B. Laiks rit, un tava dzeja saplūst ar vecāko kolēģu — Aržana Adarova, Sazara Kokļeva, Erqemena Palkina, Borisa Ukačina. Pasleja Sanika, Ezerdeja Tejuševa daiļradi it kā vienotā gultnē — «vidējās paaudzes dzeja»...

B. B. Tas taisnība tik pa daļai — viņiem bija daudz grūtāk un daudz spēka nācās tērot «kultūras kontekstā» būvēšanai. 1937. gads un karš atņēma altajiešu dzejai veselu paaudzi...

Kas palika pāri, — tā izradījās strupceļa literatūra, atrauta no nacionālajām saknēm, bet arī daudz kūtākā un nedzīvāka par savu skolotāju — divdesmito un trīsdesmito gadu krievu dzeju. Ko darīt? Vecākie kolēģi daudzus vērtīgus gadus atdeva žanru apguvei, jaunās, sešdesmito gadu, «literāras Maskavas» iztaustei... Un, pateicoties viņiem, mēs varam iet ne tikai tālāk — pasaulē, bet arī atpakaļ — folklorā.

Krievu historiozofs Levs Guņilovs redz gan vēstures, gan dzejas atslēgu tā dēvētajos nacionālajos karsējos — pasionāros. Kurā paaudzē sadzimis jauneklī ar kvēliem gēniem, tā paaudze kaut ko uzsāk, citreiz uz labu, citreiz uz ļaunu... Liekas, jums arī ir kādas divas vai divarpus tādas paaudzes — Ziedoga un Vācieša, pēc tam Petera un Caklā paaudze. Ka Rīgā tagad Altaja dienas, — tas ir Ziedoga senās kvēles atstarojums, Petera šodienas darbībā, tavā un Pētera Brūvera turku valodu studēšanā, tulkošanā. Arī jūsu dainu atdzimšana par reālu gara dzīves faktoru, — ko atsevišķi Krišjāņi sāka pirms simt gadiem, tagad dara veselas paaudzes...

Altajiešu literatūras dzīve, visa gara dzīve daudz spraigāka nekā tuviešiem, hakasiem turpat kaimeņos... Taču mūsu «pasionārisms» ietekmē arī viņus.

U. B. Kādus rezultātus tu gaidi no mūsu divu Rakstnieku savienību aizsākušās sadarbības un no šīm literatūras dienām?

B. B. Par tautu tuvināšanu šajās dienās runājam vairākkārt, atkārtoties nebūtu vērts. Pieskaršos dažiem saurākiem aspektiem. Mēs zinām, ka Padomju Latvijas presi lasa visā pasaulē — Eiropā, tālajā Amerikā vai Austrālijā, latvietis atšķirs saviem darba kolēģiem avīzes lapu ar Kalnu Altaja dzeju... Jūsu atdzejotāju izpratīgā pieeja oriģinālā tekstam, jūsu attieksme pret «citas» dzejas izteiksmes vai strofikas īpatnībām mums derēs kā arguments kīdā ar tiem Maskavas vai Novosibirskas naskajiem «vistulkotājiem», kuri gatavi puslīdz vienādi pārpantot latvieti, dagestāni, tadžiku, altajieti vai marsieti. Gatavojoties latviešu literatūras dienām, mums nāksies daudz tulkot un drukāt jūsejos — tā liksim apmiekā visus, kuri sludina, ka tulkošana esot mazāms tautām pārlieka greznība...

U. B. Un tad saki vēl, ko pats gribi teikt par Kalnu Altaja rakstniecības šodienu?

B. B. Mums ir sākusies renesansē! Un, kā parasti «renesansē» situācijās, altajiešu literatūrā tagad mutuo kaislības. Man ir gudri, talantīgi un iedomīgi pretinieki, kuri apšauba visas manas idejas un priekšlikumus, kuri gan aiz muguras gan acis sauc mani par «zalknābi». Mēs strīdamies — un strīdēsimies — nežēlīgi... Bet vienu varu teikt no sirds — bez saviem talantīgajiem ienaidniekiem, bez viņu devuma nespēju iedomāties ne altajiešu literatūras šodienu, ne rītādienu.

PIRMĀ IEPAZĪŠANĀS

Kalnu Altaja Literatūras dienas mūsu republikā sākās 13. oktobrī ar svinīgo sanāksmi un koncertu LKP CK Politiskās izglītības namā. Patiesībā šīs dienas neielver tikai literatūru — to mērķis ir iepazīstināt mūs ar novada vēsturi, ģeogrāfiju, saimniecību, kultūru. Un, protams, viesiem tuvāk, konkrētāk iepazīt Latviju. Tādēļ arī altajiešu delegācijas sastāvā līdzās rakstniekiem ir sabiedriski darbinieki, kara un darba veterāni, folkloristi un mākslinieki, tautas teicēji.

Svinīgo sanāksmi atklāja RS sekretāre M. Misina. No «mūsu puses» runāja Tautas dzejnieks I. Ziedonis, Kalnu Altajam veltītais «Dzejnieka dienasgrāmata» autors. — Mūsu pazīšanās vēl tik jauna, ka tai vajadzīgs savs ceļrādītājs, tāds kā katras tautas «nacionālo lepnumu» rokasgrāmata, — teica Ziedonis. Daļu runas viņš veltīja mūsu tautas vēsturei un šo «nacionālo lepnumu» uzskaitē: dzintars, piens, Dziesmu svētki, Rīga. Dzejnieks izteica cerību un pārliecību, ka šī tikšanās jaunajos apstākļos būs rezultatīvāka nekā agrāko gadu desmitu dažkārtējās gastronomiskās kultūras dienas, ka, apgūstot formējot Vissavienības kultūras pieredzi, mēs neapstāsimies pie savstarpējās laipnības apmai-

ņas, velti nezaudēsim laiku, tēlojot Eiropu un Āziju, bet intelektuāli, rezultatīvi veidosim būtiskus sakarus starp tautām. Lai mums netrāucē būt lieliem fakti, ka mēs esam mazi. Nav mazu kultūru, jo kultūra ir intensīva, nevis ekstensīva parādība. Kultūras augstumu mēra pa vertikāli, bet vertikāle var augt visur, pat puku podā. I. Ziedonis ierosināja arī bērnu delegāciju apmaiņu mūsu turpmākajā savstarpējo sakaru perspektīvā — «jo bērnu pārdzīvojumi ir svarīgāki nekā alpinistu un dzejnieku pārdzīvojumi».

PSKP Kalnu Altaja apgabala komitejas sekretārs B. Aluškins pastāstīja par novada saimniecisko dzīvi, dabas bagārtībām, ekonomisko uzplaukumu padomju varas gados. Kara un darba veterāns D. Tarbanajevs, kurš karavīra gaitās nogājis ceļu no Maskavas līdz Austrumprūsijai, Tsos, sirsnīgos vārdos vēlēja mieru mums visiem un tīras debesis pār galvām.

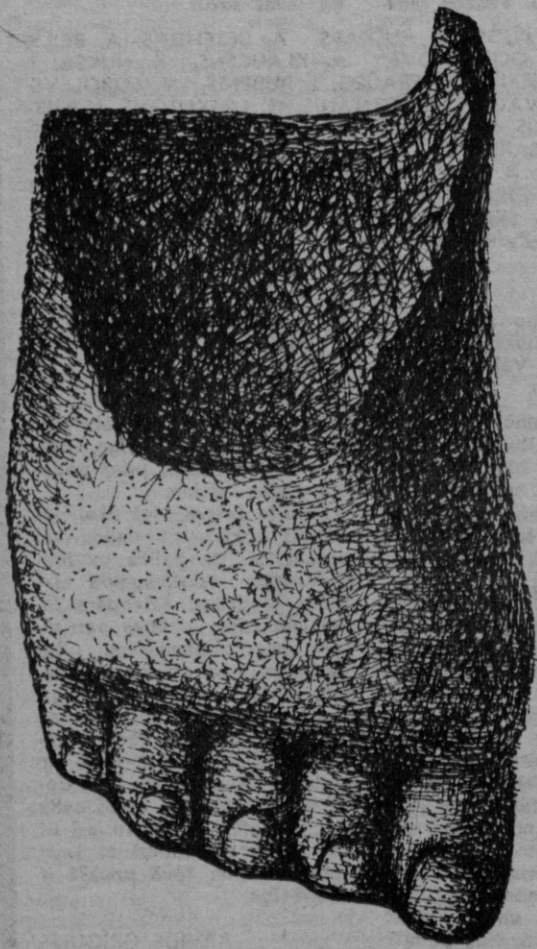
Ar altajiešu vēsturi, kultūru, tautas etnisko izcelsmi iepazīstināja rakstnieks un folklorists S. Katašs. Altajiešu ir sešdesmit tūkstoši, un viņu rakstnieku organizācijā paltabam ir 22 biedri. Kā jau tas mēdz būt nelielām un jaunās kultūras tautām (arī pie mums), rakstnieks tur nav šaurs speciālists — profesionālis, bet universāls kultūras darbinieks, arī zinātnieks, arī folklorists, dažkārt arī kancīns — tautas eposu teicējs. Viņam jāinterešējas un jāpūpējas par visu.

(Turpinājums 14. lappusē.)

NIKOLA STATKOVŠ leimirdzējies bulgāru literatūrā vēl, toties spoži. Pirmais īsprozas krājums «Māns, ka esi dzīvojis» (no tā ņemts arī šis stāsts) nāca klajā 1981. gadā, kad autoram jau bija četrdesmit deviņi gadi. Vairāki stāsti no šīs grāmatas Bulgārijā ekranizēti vai tiks uzņemti filmā. Pērn dienas gaismu ieraudzīja otra stāstu kopa — «No dieva līdz sātanam», bet šogad īstākā trešajai un ceturtajai. Nikolas Statkova mūža mērķis ir atainot astoņās grāmatās dzimtā ciema dzīvi apmēram simt piecdesmit gadu laikā, parādot savus novadniekus viņu bulgāriskajā un — plašākā tvērumā — cilvēciskajā skaidrībā. Spilgti, savdabīgi, arī traģiski likteni taču sastopami pasaulē tie visur.

Nikola Statkovs Tas sākās gadatīrgū

Stāsts

Egona Steinboka zīmējums.

Tas sākās gadatīrgū. Nikodimam tā vismaz likās. Sieva uz nedēļu vai divām aizbrauca pasērst pie savas krustmātes uz Berkovices pilsētiņu, apskatīt pasaules raibumus. Nikodimam nepavisam negribējās viņu laist, taču Slavka pateica: «Ne man kāds te vākamš, ne apkopjams. Tukši ap sirdi, braukšu kaut acis pamieļot.» Un, kā aizbrauca, tā neatgriezās. Pēc mēneša Nikodims sasparojās un devās pakāļ sievai. Slavka sekoja viņam uz mājām klusa un padevīga. Neatzinās, kāpēc tik ilgi aizkavējusies pilsētā, un Nikodims noskārta, ka tur ir kāds noslēpums. Kaut kas ir atgadījies. Divus mēnešus vēlāk Slavka viņam pateica, ka esot grūta. Nikodims sprieda, ka prātīgākais būtu viņu pakārt bumbierē, kas auga sētā, šādam grēkam tas bija piemērots sods. Slavka nojauta, kādas domas viņam prātā, sakrustoja rokas uz krūtīm un rāmi, tomēr stingri pasacīja: «Kar mani, griez mani kauč gabalos, es esmu to pelnījis. Tikai vienu nem vērā — labāk es mirstu grūta, nekā visu mūžu staigāju ālavās!» Viņi izšķīrās, un sieva aizgāja uz pilsētu pie virieša, ko bija sastapusī gadatīrgū.

Nikodims palika viens. Viņi bija ar Slavku precējušies jau piecpadsmit gadu. Lauības dzīves sākumā viņš katru mēnesi nepacietīgi lūkojās uz sievu un gaidīja, kad tā teiks, ka nav vairs viena. Sieva klusēdama raudzījās viņam acīs un vainīgi raustīja plecus. Tad abi nomierinājās, sak, nav ko trakot, tiem un tiem, rau, bērniņš atšķrējis nez cik gadu pēc kāzām. Taču laiks rīlēja, cerības gaisa, un beidzot viņi nosprieda, ka nelaime, rādās, ir nelabojama. Cik asaru Slavka neizraudāja, veseliem plūdiem, visu ciemu varētu apsliecināt! Neauglīgas sievas šajā apvidū allaž bija gadijušās, bet neauglīgi virieši — vēl nekad. Un tāpēc, ja māja palika tukša, netika svēlta ar bērniem, ļaudīm uzreiz bija skaidrs, kur meklējama vaina. Virietis jau no senmūžiem bija radīspējīgs, viņš bija kā tiets, kas padzirdina iekšuru augsmi. Vienīgi uz Sarkanā Akmens klinīti varēja liet dienu nakti, ne krūmiņš tur uzdīga, ne zāles asns.

Bez bērniem Neviens jau šo vārdu Slavkai tieši acīs nemeta, tomēr viņa droši zināja, ka aiz muguras tā saucukstas, želo viņas viru un, kazi, varbūt kūda.

Tas bija pirms kāda gada, kad viņa reiz dzirdēja

Nikodimu runājam ar mūsu nomaļā dārza stūri pie mūra žoga.

«Bet tu taču neturēti ālavul!» svaine teica, laikam iebilstot pret Nikodima nepieķāpību.

«Slavka jau nav govš.»

«Koku arī, ja tas ir nokaltis, cērt nost. Dzen viņu projām, kamēr nav par vēlul. Vai tie sievišķu trūkst, paskaties tikai apkārt...»

«Es jau tev pasacīju.» Nikodims viņu aprāva. «Slavka nav ne govš, ne koks, viņa ir cilvēks! Un viņa nav vainīga...»

Virs pielika punktu sarunai, klusi bilstot:

«Es viņu milu tādu, kāda viņa ir.»

Neba jau vīramāsa bija pirmā, kas... Ari citi viņam būs pārmetuši. Taču Nikodims... Tik daudzus gadus neviena asa vārda vai nosodoša skatiena. Viņš bija labs vīrs, labs un taisnīgs, šāds liktenis viņu nepelnīti piemēklejis. Nikodimam pienāktos citāds, laimīgāks...

«Skīries no manis, atrodi sev jaunu sievu! Tā sadzemdēs bērnu, tavas mokas beigsies, varēsi atkal dzīvot,» Slavka reiz teica.

Nikodims iesmejās un atbildēja — sak, ja mūžības grāmātā ir tā ierakstīts, tad tā arī notiksies, viņi dzīvos viens otram. Bērnu viņiem nav, taču nav arī lieku raizju...

«Es jau esmu to pārcietis, Slavka.»

Pārcietis! Vai tad Slavka nemana, cik alkaini vīrs raugās uz svešiem bērniem, kāda uguns viņā uzliesmo un dzies, redzot tos nakam un ejam. Vīra sirds bija sāpju pārpilna, tā bija kā asarām pierietējusi acs, kad vairs ne lāsītes neietilpst. Tomēr viņš neizslakstīja savas sāpes, ne piliņi neizrasināja veselus piecpadsmit gadus.

Kādu vakaru Slavka istabā mazgājās, un Nikodims vēroja viņas tvirtu stāvu, viņas krūtis, apaļas un smagas. Vēroja kārām saimnieka acim, kā vēlēdamies sacīt: «Tas viss ir mans!» Slavka sajuta skatienu, izslejš, kāda bija, vēl ziepju putām uz kakla, un teica:

«Vai zini, es nomirt varētu, kaut jel viens bērniņš man sakamptu tās krūtīs! Lidz asinīm sakostu zīdams, bet kaut jel es justu, ka tās dod kādam dzīvību. Tagad tie ir tikai tukši trauki, tukši un nevajadzīgi, un noder vienīgi...»

Slavka tā paskatījās uz Nikodimu, ka vīrs tūdaļ atcerējās nepabeigtu darbu un izmetās pagalmā. No tās dienas viņš vairs atklāti netiksmīnājās par sievu. Nikodims jutās kā noziedznieks, kas laupa svešas dzīvības — nedzimušu bērnu dzīvības. Veselīgs un stiprs, viņš nepieļāva pat domu, ka viņam kaut kas varētu nebūt tā kā citiem vīriešiem, un viņa virišķīgajam spēkam kaut kā trūktu, lai tas piepildītos. Feldšeris reiz ieteica, lai viņi ar Slavku aizējot uz apskati, tad būšot skaidrs, kur vaina meklējama. Nikodims neuzklausa padomu, gribēja pasaudzēt sevi no liekiem pārdzīvojumiem.

Un pēkšņi... grūta. Vaina tādā ir viņa pašā. Viņa paša vaina, un to apstiprināja arī Nikodima kaimiņš Stavris Feldfēbelis. Tas bija Berkovicē satīcis Slavku platā kleitā, kā jau sievietei šādā stāvoklī pieklājas. Stavris bija personiski aprunājies ar Berkovices Sestās vieglās kavalērijas baterijas ārstu, un tas teicis — ja tā sieva nu ir tāda, kāda viņa ir, tad iepriekšējais vīrs, tas ir, Nikodims, bērībā laikam bus izslimojis cūciņu un nespēj kļūt tēvs. Arsts gan, ktere tikai zaldātus un ofieru kārtas priekšnieci, taču ir studējis cilvēks, šo to saprot no medicīnas un no dzīves. Un kādas vēl varētu būt šaubas, ja Slavkas platās drānas pēc tikšanās ar to virieti gadatīrgū ir pārliecinātākais pierādījums.

Aptveruši, ka arī virietis var būt neauglīgs, Baltupītes ciema ļaudis kļuva domīgi. Mito Vārdsvietā it kā esot izmetis, ka nenāktu par jaunu, ja katrs tā pamatīgāk apņēmītu savus bērnus... ja nu kaimiņš piepalīdzējis? Ložņāja baumas, ka dažī virieši slepsus aizlavījušies pie ārsta, bet kurš tev ies atzities, pasarg dieviņ! Tādās lietās kauns pašam no sevis jau... Basais Ivans izteicās, ka būtu prātīgi darīts, ja katrs atcerētos, kādas slimības izgulejis. Kas tad Basajam, šim viegli runāt, visi četri bērni kā izsplauti pēc tēval Beigu beigās joki vien iznāca. Dažu varbūt gan kodīja sika šaubīja, bet... ek, tāda reizē jau ikviens domā, ka uz viņu tas neattiecas. Nelaimes putns izrādījās tikai Nikodims, un tikai viņam arī bija jācieš. Nikodims saprata, ka ļaudis visu zina, tādej vairījās kādu sastapt, ar kādu runāt. Pameeta novartā savu arodu. Cilvēki arī negribēja būt uzmanīgi un vairs negāja pie viņa pasūtīt.

Nikodims bija akmeņkalns. Tāpat kā tēvs un kā vecaistēvs. Viņa meistarību daudzīnāja plašā apkaimē. Cik māju droši nestāvēja uz Nikodima aptēstiem blūkiem, cik avotu viņš nebija ūdensgēmtuvju — češmu — krānos ievadījis, cik tiltu uzbūvējis! Sajā Balkānu novadā cienīja koku un pratu no tā visu ko iztaisīt, bet maz bija to, kas pazina akmeni. Nikodima dzimtai šī pazīšana bija asinis kā ledzīmāts aizlaiku mantojums. Tēvs un vecēvs jau bija viņsaule, Nikodims viens vēl kalās uz akmeņa dvēseli, lai to atklātu, dzīvu un mūžīgu. Visu ko viņš bija veidojis no ciētās, sālās akmens miesas, tikai kapa pieminekļus ne.

Kādu laiku Nikodims neņēma rokās ne āmuru, ne cirtni. Vēlāk viņu redzēja klistam gar upi, no iztekas Grāncāras smalles pakāje līdz Brodas staigājājiem, kur upe ieplūst Botuņā. Pēdīgi, šķiet, viņš bija atradis meklēto, pasauca Baso Ivanu, un viņi pa abiem iecēla ratos garēnu akmeni, kas nezin kādā bija iestādījis Večas līča krastmalas smiltīs. Mājās vīri to ievēlā Nikodima pagrabdarbīnā.

Nikodims ilgojās izkalft akmeni Slavku. Lidz vidum. Vracas kalnu apvidū kapī kā nosēti ar šādiem pieminekļiem, ko pilsētnieki dēvēja par bistēm. Nikodimu tas mazliet mulšināja — Slavka taču vēl dzīva, bet viņš jau to grasās atveidot kapakmeņā! Nē, tā būs skulptūra. Lai dzīvo-laimīga ar to Berkovices virietī, lai rada tam bērnu, viņš ceļā nestāsies. Un arī par skulptūru nevienam nesacīs, glabās to sev. Nikodims aizmirsā ēdienu un miegu. Vesperu galvas

saplacinājās atkārpainas, cirtgu zobi nodila apaļi. Kamēr akmens bija liels, viņš strādāja stāvus. Pie beigām, kad Nikodims to pārdalīja uz pusi, viņš metās ceļos un rūpus riņķoja ap Slavku, diennakti apmeta simtiem un tūkstošiem loku. Sievas krūtis izspīlēja akmens drānas, likās, tūlīt tās pāris pušu. Apaļgie, nedaudz uz priekšu paliektie pleci it kā vādīja krūtīs katrs no savas puses. Liela nopūšanās iznāca ar Slavkas mati, kupliem un nepakļāvīgiem. Pēdīgi Nikodims tos padarīja rāmus, cirtas nogūlās uz pieres. Seja bija izdevusies visveiksmīgāk. Slavkas acis zem liganājiem uzaču puslokien raudzījās kā dzīvas. Ari bedrites vaigos bija viņas, un mute, un deguns. Ja Nikodimam radās šaubas, viņš aizvēra acis, un Slavka tūdaļ nostājās viņa priekšā. Nikodims noskatīja, kas vajadzīgs, un cirta akmeni.

Nosviedis rikus, viņš kāpās atpakaļ, cēla vīrs galvas sveci un lūkojās degošu skatienu. Tā bija Slavka! Gluži kā izlieta. Tikai no akmens. Nikodims viņu glabās te, savā darbnīcā. Lidz pašai pēdīgajai stundīnai, lai Slavka piederētu vienīgi un tikai viņam. Tas nekas, ka viņa nerunās, nemīlēs viņu un nedzemdēs bērnu. Viņa būs tam gan sieva, gan bērns. Nikodims taču viņu ir radījis ar savām rokām, sāpēm un mīlestību. Vai tas ir vieglāk nekā dāvat kādam dzīvību gultā? Nē, grūtāk. Gultā ir bauda, bet te — ciešanas, sūrkās mokas, kādas mirstīgajam lemtas, tikai radot.

Nikodims kāpa augšā istabā un acumirkli aizmīga. Sapni parādījās Slavka. Nikodims apskalda nez kādu akmeni upē, un viņa nāk tam klāt, basām kājām udeņi šļakstidama, nāk un apstājas pāris soļu no viņa. Viscaur balta un skaista, vēsi tīra kā pavasara zieda smarža, aizkustinoša kā bērna nopūta. Nikodims aizgrābtībā raugās uz viņu un miegā gandrīz vai iekliedzas. Ak, dievs, kāds viņai kakla izliekums, cik glāssains un maīgs! Bet akmeni tā nav, tā nav...

Viscaur nosvidis, drudzainas trauksmes dzīts, Nikodims pielēca kājās un drāzās uz darbnīcu. Pat nemanīja, ka ārā list un vētrā šūpojas zeme. Aizdedzis sveci, viņš vēroja akmens Slavkas kaklu, tad tvera āmuru un cirtni. Sitiens nebija stiprs, bet... kakls pārlūza pušu un galva aizriboja stūri, tālu no pleciem un staltajam krūtīm, kas iesprieģoja akmeni. Nikodims nokrita uz mutes un raudāja. Pusnaktī viņš iznesa abus akmens gabalus dārzā. Izraka bedri un apbedīja. Apbedīja savu Slavku. Tikai zibēgi redzēja šīs bēres, bet tie nevienam nesacīs. Zibēgi jau tādi ir — tie var cilvēku nogalināt, taču viņa noslēpumu neizpauzīs...

Visu mēnesi Nikodims kala caurumus un spridzināja ar pulvera lādiņiem Sausās Lejas klinītis. Pieveda pilnu pagalmu ar blūkiem, nu tas atgādināja lauztuves. Cieminieki sprieda, ka Nikodims laikam dabūjis prāvu pasūtījumu. Vieni runāja, ka akmeņi būšot jaunajai Varšecas baznīcai un ka pats bīskaps uzdevis šo darbu Nikodimam. Lai nopulējot akmeņus tik gludus, ka engeliši droši var līdināties, nesaplēšot savas baltās, gaisīgās drēbītes. Citi stāstīja, ka būvmateriāli esot Berkovices ģimnazijai, pēc tam Nikodims te apstrādāšot arī marmoru. Mito Vārdsvietā, kā jau tāds jokupēteris, apgalvoja, ka pasūtījums nākot no Zgorigradas klostera. Esot, rau, nepieciešams, lai mūki, tie vecie kraķi, nakti nelīstu pie mūķenītem, tāpēc jācēl mūris. Dažs svārstīgi pat bilda — vai tikai Nikodims netaisoties sev būvēt kapeņu piramīdu? Stavris Feldfēbelis bija izlasījis kādā grāmātā, ka Eģiptē esot tādas kapenes, vēl augstākas par Sarkanā Akmens virsotni. Taču brīnīšanās pamazām apsīka. Ne jau nu pāris dienas, tomēr apsīka, un valodas pievērsās citam.

Akmeņi strauji zuda no Nikodima pagalma, pārceļoja uz darbnīcu pagrabā. Viņu redzēja tos nesam, valstām, grozām ilgi un pacietīgi, sviedriem noplūdušu. Tomēr Nikodims nevienu neaicināja palīgā. Dažs kaimiņš garāmejojot gan uzsauca pār žogu, piedāvājās iet talkā, bet viņš izlikās nedzirdam. Nikodims vairs neiegriezās krodziņā, neapstājās pārmit kādu vārdu uz ielas. Gāja vienīgi pie Vito Kaleja nostiept vai uztrīt cirtņus un vēl uz koloniālpreču bodi pēc svečēm. Dažkārt Nikodimu manīja skolas pagalmā, kā viņš tur stāv un vēro bērnus. Tie sāka no viņa pat baidīties, domāja, ka viņš sajucis prātā.

Pa aizslēgto darbnīcas logu spraugām varēja redzēt, ka iekšā cauru dienu un nakti plandi dzeltenas sveču liesmas. Dobji un svinīgi dunēja vesera belzīni. Durvis bija aizbultētas, Nikodims nelaīda nevienu skatīties, ko viņš tur dara. Mito Vārdsvietā tika iztriekts laukā pat no sētas. Ciema niekkaļbis jau vēris muti, taisījis izmest kādu joku, bet Nikodims uzbēcis, lai staigājot vien tālāk. Aizskarts par šādu necieņu pret savu personību, Mito vēlāk skandināja pa visu ciemu: «Pūslis palicis, ka bail! Es šim ne sveci neiešu uz kapa likt!»

Nikodims rādījās ārā no mājām arvien retāk. Sētā krājās akmens šķembas, to jau bija krietna kaudze. Vito tikai asināja cirtņus un pilsētā pīrka Nikodimam jaunus. No agrākā braša, plecīgā akmeņkāja, kam rokas bija kā stiegrains klavas zirguloks, bija palikusi tikai ēna. Vienīgi acis vēl mīta dzīvība, skatiens šāvas caur puspiemēgtajiem plakstīņiem dzelošs kā dunča asmens.

Vasaras darbos un vēlāk kulšanā aizņemti, ciema ļaudis piemirsa Nikodimu. Viņš nebija redzēts jau veselu mēnesi. Kaimiņi pēcāk zināja teikt, ka pēdējo nedēļu neesot dzirdējuši arī āmura sitienus.

Sapulcējās kopā vairāki vīri un gāja raudzīt, kas noticis. Darbnīcā ne gaismas, ne skaņas. Vīri zvēlās durvis, izgāza no engēm, un tās blāķšķēdamas apkrija. Uzvēdīja saltums. Kāds atnesa lampu un pacēla gaisā. Visi sastinga. Cits citam blakus pieslēti, visgarām gar aukstajām sienām stāvēja akmeņi. Un no katra vēras bērns. Sejas, sejas... Viens no viriem sāka skaļi skatīt: «... divi, ... septiņi... divdesmit... simti!» Simt akmens bērnu! Apkampis kādu no šiem mazuliem, zemē gulēja Nikodims.

No bulgāru valodas tulkojis
VINIFREDS KRAUCIS.

Valija Brutāne

Cik dzija nakts! Cik tumsas segums silts!
Kā mierā elpo lemīgušie nami!
Man — vēlīns modrums. Grūstošs sapņu tilts.
Un to vairs neatjauno! nemanāmi.

Beļ ko gan būties! Sargeņģelis drošs
Ar mani kopā šajā grūtā nakī.
Kad gaismas gausums atnāks uzvarošs,
es ieraudzīšu spožo saules sakti.

Viss pagaidām ap mani tumšs un kluss
nakts necaurredzamāji dzijā spēlī.
Un sargeņģelis nostrādājis dus.
Es viņu nepamodināšu veltīgi.

Viņš augu dienu skraidījis kā plēsts
un piecas mutes ēdelīgi kāras
ir barojis. Kā putna bērni: — Estī —
tie snagstoties pār līgzdas malu kārās.

Nu, kad ap mani viss vēl tumšs un kluss
un mierā elpo lemīgušie nami,
lai arī sargeņģelis saldi dus.
Es sardzē nostāvēšu nemanāmi.

Šai plūdumā var tikai grimt un grimt
bez apdoma un meklētāja ceļa,
bet rītums paliek, rītmam neaprimt,
kauf arī tumsas dzijums acīs smeļas.

Kad miega nemaņa visapkārt kūst,
man rokā paliek sapņu lēpu lapa,
kas teic — es bijusi turpat, kur jūs,
ar mani nakī noticis viss tāpat.

Tad tā tas noris.
Uguns — mulsinoša.
To sajūst liek kāds nejaus pleskāriens.
Un ne par ko tu neesi vairs droša
un nezini, kurš būs tev vienīgais un viens.

Beļ nozīmīgs gan kļuvis katrs sīkums,
un nemaz nevajaga daudz,
jau fevi pārņem neparastais tvīkums
un valdonīgi visus prātus jauc.

Viss pirmreizīgi. Neprofi un profi.
Un vilnīt vilnī sakarsušais gaiss,
kad, divām pasaulēm un būtnēm saduroties,
tik pēkšņi notiek neizbēgamais.

Ja padomā, ja atceras, cik maz,
cik maz ir vajadzējis jauno dienu priekam.
Tas tagad rādās — nebija nekas
un nenozīmēja vēl it neko — ne nieka.

Kā padebeši dienu skrējens skries,
un cik tas gaistošs, vai maz jāizsaka.
Reiz tikai ilgi gaiši runāties
mums pietika uz nejaušību takas.

Kad laiks vairs nav ar mījo mēru devīgs,
par katru elpojumu priecājos, kas svaigs.
Nu citos vairāk ielūkojos nekā sevī.
Kāds garāmejot pavidēs man vaigs!

Lūk, lūpa! Smaids vēl mulsdams ap tām tīnas.
Skat, acis aizturēta valgmes lāss.
Tai sejā rūpju rievās padzījinās,
bet cita plāna kļūst kā bērza tāss.

Kā akmens smagumu ik dienu veļu.
Viss smagums atpakaļ uz mani krīt.
Vien prieks, ja drūzmā paprasa kāds ceļu
un ja to kādam varu parādīt.

Savs laiks ir ziedkūpenām, savs — pa īstam snigt.
Lauks silti sasēgts un vairs sen nav skanīgs.
Man arī tā kā sermulīpam migt.
Tu — nedomini mani!

Ar skatienu neko vairs neatsauc —
to skurbumu, kad pulss bij spalgi zvani.
Tas aizmirsies. Un aizmirsīs jau tik daudz.
Vairs nedomini mani!

Bez apdoma sen aizvadīts tas laiks,
kad sirds bij kumeļš, kuru nenogani.
Vien smagāk spilvenā lai legrimst vaigs.
Nē, nedomini mani!

Nē, cilvēks neiznīks un dzīvība šī zaļā,
bet gan pēc uzelpas un tīra gaisa skums.
Par jauniem starojumiem izdaudzīnāts skajāk
tiks cilvēcības siltais starojums.

Par melniem nodomiem un mēlnesību pārāks,
tas nepadodas, tumsdams nesatums,
un kuras dzīvība gan sīkstā un gan vāra,
riest Cilvēcības siltais starojums.

Vai tie maz starī! Viļņojums tāds vieno.
Tīrs lai virs galvas vienmēr zilgmes jums.
Tuvs cilvēks cilvēkam kļūst atrodot un ceno.
Aug cilvēcības siltais starojums.

Viņa pat iedomāties nevar,
kā es gaidu
šo acu šķelmīgo leģaismošanos,
smaidu.

Glūži kā dāvana ceļā man krīt
sprigani pasacītais «Labrīt!».

Un šo šķelmības gaismu,
smaidu bez ēnām
māte jau iedevusi
arī savam zēnam.

Tā nu vienmēr varu sagaidīt
kādu starojoši lielu
un kādu vēl sīku
«Labrīt!».

Un tas nav nekas parasts,
nekāda parādes rība,
bet vijīgi turpināts pavediens
nemirstībā.

It kā viss būtu
sasolīts, iekarots, gūts
un nevajadzētu vairs šo dzīvi
kā nolietotu laivu drīvēt,
nevajadzētu nebūt,
varētu būt
mierīga un pareiza dzīve.

Beļ kāpēc tad ķildas!
Kāpēc durns pagrimums!
Plūdums vieglāko pretestības ceļu fausta.
Vai augšanas likums tāds,
ka jānoskumst!
Nezināmais negaidīti
var uzkrīst uz skausta.

Savai taisnībai ficam.
Zinātkārajam garam.
Dzīvs zaļums riešas asfalta spraugās.
Vai tad kaut brīdi aizmirst varam,
ka visas pasaules cerība
uz mums raugās.

Nemīli mani, mans bērns, mans prieks.
Saulē tev neļaus un mēness tev liegs

J. Rainis

No kādiem dzījumiem un slēptām dvēselis dzīlēm
Šis sauciens izrāvēs tik mēmi rūgtis!
Jūs apskaidroti visa tauta mīlēs.
To vienu, tik to vienu neizlūgti.

Viss pārmainās un mijas, un ar bazām
jau gals un atkal sākums jāsatiek.
Salts spīdums uzticības gadu važām.
Mans bērns, mans prieks.

Būt laimīgiem, būt kopā īsu mirkli!
Šī pasaule ne piedos to, nedz ļaus.
Vai dzirdi laika brīdinošās dzirkles!
Un secen neies izmīsuma kauss.
Nemīli mani ...

Replika

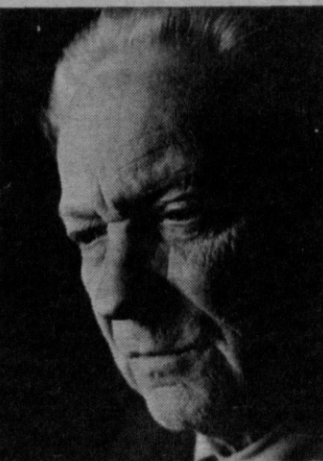
Sobrid apsveicamā vienprātība atzīstam, ka gleznotāja Jāņa Pauļuka piemiņas izstāde ir milzu notikums republikas kultūras dzīvē. Jādomā, lietpratēji to varēja prognozēt arī krietiņi agrāk. Tādēļ jo lielāku neizpratni rada izstādes organizēšanas vieta. Varbūt tomēr viena no visu laiku ievērojamākā latviešu mākslinieka darbi bija pelnījuši tikt izstādīti pienācīgi, proti, izstāžu zālē «Latvija»? Tagadējā telpu izvēle Aizrobesžu mākslas muzeja šaurībā šķiet attaisnojama vienīgi ar šaubīgu apsvērumu, ka nu latvju mākslinieka gars varēs tikties ar Leonardo, Goijas vai Direra nemirstīgajām dvēselēm, kas, iespējams, zem Rīgas pils velvēm iemājojušas kopš amerikāņu rūpnīka un mecenāta A. Hammera privātkolekcijas šedevru izstādes septiņdesmitajos gados.

Un vēl. Jānis Pauļuks ir tikai mākslinieks. Bez goda nosaukumiem, laureāta tituliem un citām regālijām. Interesanti, vai ar to pietiks, lai viņa devums nacionālajā kultūrā atbilstoši tiktu atspoguļots arī LPE sējumā?

AIVARS TARVIDS

Sveicam

Meistaram Mārtiņam Zemītim — 90

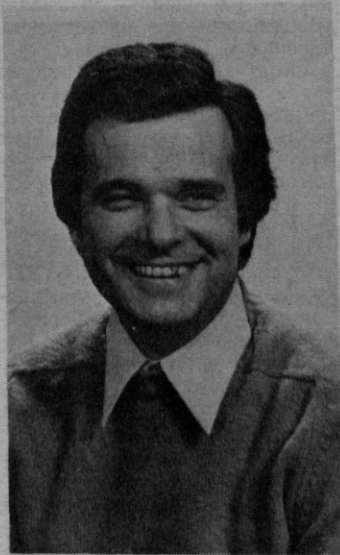
Mūsu republikas un, šķiet, arī Vissavienības pašam vecākajam stīgu instrumentu meistaram Mārtiņam Zemītim 19. oktobrī aprit deviņdesmit gadu. Divas trešdaļas no tiem aizvadītas, brīvajos brīžos darinot vijoles, altus un čellus. Cik apbrīnojama ir bijusi Meistara pacietība un izturība, darinot

vairāk nekā sešus simtus stīgu instrumentu. Izgatavotas daudzas vijoles mazuliem, lai tiem, jau sākot ar pirmajiem mācību mēģinājumiem, būtu labi, skaņīgi instrumenti. Parasti vijolmeistari mazo vijolu izgatavošanu uzskata par neizdevīgu spēku šķiešanu. M. Zemītis ir citās domās. Viņš ir pārliecināts, ka labiem sasniegumiem izpildītājmākslā nepieciešama laba materiālā bāze — kvalitatīvi, piemēroti instrumenti. Tādus radīti Meistars uzskata par sava darba mērķi, pat atsakoties no materiāliem guvumiem. Nezinu nevienu mūzikas instrumentu būvētāju, kurš savus instrumentus izdāvētu par pašizmaksu. M. Zemītis, atbalstot jaunus censonus, skaidro, ka ne jau katrs skolnieks vai students spējīgs maksāt tūkstošus. Meistaram bagātības nevaļīgots, bet audzēknim radies iespēja nebijot savu dzirdi ar nepatīkami un slikti skanošu vijoli. Gandrīz visi republikas altisti izauguši, mācoties un spēlējot Meistara būvētos altus. Visi M. Zemīša gatavotie instrumenti izpildīti profesionāli augstā li-

meni, un to skanējums atbilst virtuozas tehnikas prasībām.

Droši var teikt, ka M. Zemītis ir pieredzes bagātākais un zināšākais vijolmeistars republikā, un ne tikai republikā vien. Savas zināšanas Meistars nevienam neliedz, bet labprāt dalās ar katru, kam nepieciešama palīdzība. Zēl, ka Meistaram nav izveidojusies gados jaunu mācekļu kopa, kura varētu turpināt tik vajadzīgo darbu. Līdzšinējie M. Zemīša mācekļi, tāpat kā visi republikas instrumentu meistari, ir cilvēki jau gados. Zemīštevš vēl ir sparīgs, darbīgs un nepātraukti rada jaunus instrumentus, kaut arī lielas grūtības sagādā materiālu ieguve. Laiks rit nežēlīgi ātri, aug Meistara gadu skaits, un pienāks brīdis, kad viņš nevēlēsies nodarboties ar vijolu un locīgu remontiem. Ļoti, ļoti ir jāsarģā mūsu sirmais vijolmeistars! Tādēļ vēlēsim viņam spēku, veselību, darbigas rokas, laimi un līdzšinējo ražīgumu darbā vēl daudzus, daudzus gadus!

BERNHARDS TILTIŅŠ

Literatūras propagandas biroja direktoram ANDRIM VITOLAM 19. oktobrī nozīmīga jubileja — 50.

Kā jau rudenī — te lietus, te saule

(Turpinājums no 2. lappuses.)

Netrūka jau patiesas atklātības garā pamestu kodīgu jautājumu, kuri nopietnus cilvēkus neievaino. Jautājums: «Kādēļ ASV, pēc pašu amerikāņu preses ziņām, daudz lieto alkoholu?» Atbilde: «Negribam atpaukt no krieviem.» Jautājums: «Kāpēc ASV pārdoti un izplatīti daudzi šaujamie?» Atbilde: «Mums pavāja policija.»

Reportāžas daudzkārt pieminēta un fotogrāfēta Sūzanna Eizenhauere. Daļēji sava veclēva dēļ, daļēji arī tādēļ, ka viņa prezidijā bija vienīgā sieviete, turklāt gūta un eleganti vienkārsa. Un demokrātiski vienkārša satiksmē. Kādēļ kā sieviete vienīgā? Laikam jau diplomātija ir fiziski un garīgi smags darbs, sievietei par grūtu. Katrā ziņā šai dienestā no dzimumu vienlīdzības tālu. Un vai tāda vajadzīga. Zini nu, Katrā ziņā sievietes neprotestē.

Sevišķu uzdevumu vēstnieks Lomeiko intervijā «Dzimtenes Balsij» teica: «Uz lielo notikumu fona tikšanās Jūrmaļā, protams, ir neliels notikums, bet gada

kalendārā tās ir cerību pilnas lapiņas.» Vēstniekam taisnība, viņa skatiens no ārlietu ministrijas sniedzas tālāk.

Un tomēr man konference Dzintaros, tāpat kā jūrmalniekiem pašiem, bija ļoti liels notikums. Mēs taču paši sev esam svarīgi, un to noliegt būtu aplam.

Pats jaukākais un dziļākais pārdzīvojums, ko ieguvu Dzintaru konferences laikā, bija — Filharmonijas koncertzālē, kad tur 15. septembri kopā ar mūsu orķestri muzicēja jūtīgais amerikāņu vijolnieks Jūdžins Fodors. Un īpaši tais mirkļos, kad viņš piedevās spēlēja man agrāk nedzirdētu, dažkārt skumīgu variāciju uz vienas stigas.

(Vēlāk zinātnieki man teica, tās bijušas variācijas par Rosini operas «Mozus Ēģiptē» tēmu.) Starp viņu un orķestra studentu grupu valdīja tāns saskaņa, ka šķita, zālē, kur sēdēja amerikāņi un rīdzinieki, nav nekā cita, kā tikai mūzikas aizraujošā harmonija un apskaidrojošais spēks. Katrs vārds par kādam domstarpībām te izklausītos kā apvainojums. Tātad saprasties varam, kaut mūzikā. Un tas nav maz. Varbūt tādā vajag būt sākumam uz kaut ko lielu. Paldies vijolniekam!

Dzintaros gan lija lietus, gan atspīdēja saule. Varavīksni gan nepamanīju. Varavīksne esot cerību zīme. Cerēsim, ka tā parādīsies pēc Reikjavikas.

Koncertzālēs

Savā balsī, mūsu valodā

Edmunds Goldšteins savas klavieresonātes anotācijā tieši tā arī piesaka: «...konsekventu sarunu ar klausītāju latviešu valodā.»

Bet vai mēs vispār esam gatavi šādai sarunai? Domāju, ka pats komponists vēl īsti nespēj realizēt šo augsto uzstādījumu. Bet gribēšana ir. Un, kā rādīja arī viņa koleģu darbu vairums, tā ir patlaban liela un vērtīga lieta. Es pat teiktu, ka mūsu mūzikas centrā pašlaik ir izvirzījušās divas galvenās vēsmes: 1) apzināties latviešu nacionālās mūzikas pārmanotamību un 2) nekautrēties katram runāt savā balsī. Valstīdīgi ar uzticību savam klausītājam. Un atkal jāvaicā, — vai esam tam gatavi?

Kur pirmā vēlme ar otro iet roku rokā un pilnīgā garīgā saskaņā, tur rodas patiesi nacionālas kultūrvērtības (P. Plakidis, I. Zemzaris). Un abu šo komponistu darbu izveides dzīvē lārā preļējība tikai rāda, ka šīs kultūras ietvari nebūt nav šauri. Pētera Plakida Balādē pūtēju kvintetam konstruktīvs raksts. Varbūt pat pasauss. Bet šī skaidrība, šī katras skaņas nepāprotamā savas vietas zināšana ir pats par sevi respektējams mākslas spēles noteikums. Diemžēl tās sausumu vēl pastiprināja mūsu simfoniskā orķestra pūtēju kvinteta diezgan garlaidotais izpildījums. Lai gan šis kolektīvs gada sākumā svīnēja jubileju, kurai «Balādē» veltīta, tomēr šoreiz šķita, ka tā ir lielisku solistu (Vilnis Strautiņš, Vilnis Pelnēns, Girts Pāže, Arvids Klišāns, Gunārs Endzelis) meistarīga kopspele, nevis ansamblis kā vienots organisms ar savu kopīgu asinsriti un sirdsdrabību.

«Balādē» Pēteris Plakidis Alfrēda Kalniņa veidoto «mūzikā latviskuma modeli» itin kā preparēdams apgušis, izpēta, modelē par jaunu, cenzdamies pēc iespējas izsmelt iespēju piedāvājumus. So pašu modeli Imants Zemzaris jau kuro reizi turpina aptvert kā veselumu, kā

savdabīgu garīguma kondensātu. Šoreiz tās ir trīs dziesmas ar Antona Austrīņa vārdiem, ko izcili nodziedāja Maija Kriģena. (Dziedātājam šis, liekas, būt renesanses gads — labs solokonzerts vasarā, Volkanga Dārziņa grūto tautasdziesmu intriģējošais lasījums rudenī.) Īpaši saistoša likās pirmā no trim dziesmām — «Dievkociņa zars» — tieši ar savu valstīdīgo, mazliet dairo sekvencēšanu. Bet «Sals uz Daugavas» lika pasmaidīt. Tik naivi labsirdīgi, bet reizē arī mākslinieciski rafinēti bija kādreiz ilustrētas «Mazās Jaunības lekas», tik tīši detalizēti bīdījumi bija Anša Ciruļa vai Jēkaba Bīnes mitoloģiskajās alegorijās. Varbūt arī mūsu «otrās pakāpes» māksliniekus ir laiks pārkvalificēt, ievest pirmklasīgo sabiedrībā. Kā A. Fetu vai J. Baratinski. Maskavā gan vēl tagad pašā centrā pie P. Vjazemska dzīvesvietas stāv marmora plāksnē iegravēts, ka šai mājā bieži viesojies Puškina (I). Ar cirvi neizcirtīsi. Antons Austrīņš jau arī mums ir vairāk tikai no «tās pašas» dievesvietas, no «tās pašas» Dievbalgas. Šķiet, ka Imants Zemzaris dzejnieka visumā ļoti piezemētājam vārsam piešķirīti tieši to, kā tām (pēc manas pārliecības tomēr, tomēr) trūkst, — tālāk skatāmu apvārsni, dvēseliskāku garīgumu. Jo šī mūzika itin kā iedarina šos pantus vienotā kultūrvēsturiskā aplocē. Patlaban šī aploce — mūsu profesionālās, izglītotās nacionālās mākslas aploce — ir nesen sākusī apzināties savu otru gadsimta apriti. Rit Raiņa 121. gads, driz būs Viola 125., Rozentāls, Anna Briģadere... Kā mēdz teikt, pirmie simti gadi tie grūtiākie, pēc tam arī nebūs vieglāki. Šis «pēc tam» grūtības ir sākusās, un, kā rāda mākslas prakse, nav īsti pārvaramas. Vai citādi būtu tik daudz šķepu jālauz par to pašu folkloras apguvi?

Pirmā simtgade mums vokālajā mūzikā atstāja mantojuma

Melnģailā pūru, kam Paula Dambja skolā būs turpināties. Bet blakus tam instrumentālās mūzikas līnijā ir palikuši lomatīgi caurumi. Tā, piemēram, ja Volkanga Dārziņa folkloriskie opusi nebūtu tik ilgi atgriezti nost no mūsu kultūras dzīvās dzīves, varbūt Edmunda Goldšteina godprātīgajā Sonātē būtu vairāk koncentrētības, mazāk fantazēšanas «par tēmu», racionālāka tēmas iestrāde, izstrāde... Varam tikai minēt. Bet Mārim Svīnkam izdevās parādīt gan stilistisko bagātību (pār-bagātību? tautasdziesma un barkarolla otrajā daļā, māksliskās smaida grimases trešajā daļā, *Dies irac* cēnīgs zvaniņš zvanīdams finālā), gan izcelt faktūras izdomu, gan atbalstīt autora ieceres nebānāli skaistu melodiju kopā. Šķiet, šim darbam ir koncertrepertuāra potences.

Bet tagad par tiem, kuri grieķi tikai paši savu dziesmu dziedā.

Kaut kas no Prometeja iecirtības ir Maijas Einfeldes oratorijā «Saistītais Prometejs» un visā viņas daiļradē kopumā. Tieši turpināta «Dzordano Bruno sārtas» bezkompromisa pašsadedzināšanās mūzikālās prozas patiesīguma vārdā. Tā vien šķiet, ka Maija Einfelde savas daiļrades ērgļiem bez žaļastības ļauj kapāt savu miesu un dvēseli līdz pat aknām (tieši ar klausītājiem).

Maijas Einfeldes godīgi neizskaistinātās oratorijas trīs daļas ar lielu entuziasmu mums dziedāja Eduards Čudakovs kopā ar neparasti sarežģītā faktūrā savītu ansambli (Jānis Buļavs, Leons Veldre, Girts Pāže, Arvids Klišāns, Valdis Jancis). Katrā ziņā tā bija spēīga, skarba un (pat varbūt pārāk) virsīgā mūzika, kurā pat okeanīdu koris runāja prozā kā tautas tiesnesis. Un šī mūzikālā rupjmaize nāca kā triecošs kontrasts pēc četrdaļīgas buberda diētas — Selgas Mencas Partitā skaistuma bija pārparēm. Samtaini maigā Jura Gališa

alta flauta. Cilvēciski dziedošā Ingas Sutas čella balss, neoklasicisma harmoniskie daļumi, ritmiskā gludenība un bezkonflikta mīļīgums. Sēdi tik un smaidi, līdz nozibsnis balta zvaigzīte un rimbultī uzlēks tik pazīstamais un mīļais «TV Riga».

Es apzināti te saasināju šo divu skaņdarbu kontrastu, jo tas man atsaucā atmiņā, tiesa, jau pasen, postulēto «jauno» glezniecības prelatstājumu «veco» t. s. skarbjamā stilam.

«Iepriekšējā» paaudze kļiedza pilnā balsī. Nolemām, ka pārkliegt viņus nevarēsim, tātad jāiet uz «cukstēšanu». Tiesa, ar to «cukstēšanu», ar to kļusumu arī salonisms mākslā attīstījās vairāk, nekā bija pirms mums.» (Eduards Grūbe. «Tradīcijai jāmainās», LM, 1979, 30. III.)

Salonmūzika savā tradicionālajā (pagājušā gadsimta) varīantā no mūsu sadzīves ir noziedējusi (ak, populārā Sesila Šamenāde, mūzikas skolnieku marmelādē). Tās vietā nāca tapešu mūzika, fona mūzika, noskaņu mūzika, lietojamā mūzika... Protams, ka šie jaunie principi — jaunās mūzikas sadzīves situācijas noteiktie principi — sāka ietekmēt arī koncertmūziku. (Starp citu, vērojam, ar preļēju procesu, piemēram, TV literāri dramatiskaļos raidījumos šad tad skan nopietni vērtējama kamermūzika, īpaši Silvijas Gaibišeles noformējumā vai pat autorībā.)

Katrā ziņā var teikt, ka ar «cukstēšanu» pagēmiem izplatās arī tieksme runāt ar klausītāju kā ar muzikāli nerāzīgtu «vispārējo vidējo» (masu informācijas līdzekļu orientācijai atbilstošo). Vai pat ar pilnīgi analfabētisku būtni. Gavs šķis, nenoliedzami, ir Georga Peļēča vai maskavieša A. Martīnova, vai kijeviska V. Silvestrova minimāli kļusajos opusos. Ja tikai šīs kļusums nesāktu daždien izskatīties kā kļusums, kas tas šoreiz noticis ar Georga Peļēča Ceturto svītu klavierēm.

Georga Peļēča mūzikā klaušoties, vienmēr pārņem kāda smeldzīga Ziemassvētku sajūta. Tās ir kā Andersena pasakas gruzdošās skumjas, kas nāk Ziemassvētkiem līdzī no bērības, no pirmās svešā valodā lasītās grāmatas par eglīti, ko nocērt isam svētku priekā bridim. Tāda bija Georga Peļēča Jaungada mūzika, Pirmā svīta, vēl Trešās svītas atsevišķās daļas... Bet nu jau viņa kategoriskais manifestis ir pieņemts. Tagad jāpilda, jārealizē mākslas dzīve savas deklarācijas. Ceturtā svīta to nedara. Nevar teikt, ka komponists nebūtu saglabājis sev raksturīgo apģarotību, kas laimīgi atšķir viņa opusus no Arenska, Gliera vai Maikapara klavieru bērnostabas. Un tomēr tā kā par maz. Bet ja nu tas ir «kā es māku, tā es maunu»? Lai to postulētu no skatuves, vajadzētu vairāk.

Vairāk mums piedāvāja Pēteris Vasks. Visvairāk. Jānis Bulavs, Mārtiņš Grinbergs un Aldis Liepiņš muzicēja ar lielu sapratni un mīlestību, un Olivje Mesjānam veltītie «*Episodi e canto perpetuo*» vijolei, cellam un klavierēm ievēda mūs tajā lielajā mūzikas pasaulē, kur līdzās lieliem satricinājumiem mājā pārvarīgs miers un gaisma. Daļēji atgriezies pie savu agrīno darbu nospriegotā dramatisma, komponists vērpj drāmu, grotesku maldus, lai galu galā vijoles un čella gaisā testitūra izdīrktu visus grēkus, visu lielo dzīves vainu. Pēteris Vasks prot ar karalisku žestu piešķirt klausītājam karalisku balvu: no koncerta drīkst aiziet apskaidrots un tīrs. Tikai mazs velnēns dida provokatoriski pajautāt: un kā būtu, ja programmu noslēgtu īsts Mesjāns?

Bet viņš jau nepiedalās šajos latviski runājošajos kamermūzikas jaunumos, kuri šogad bija gaigi, cerīgi, rosinīgi. Tā ka pašiem mums ikvienam būs roka jāpāliek, lai mūsu mūzika kļūtu par nacionālo lepnumu. Vai esam tam gatavi?

INGRIDA ZEMZARE

Literatūras kritika

нашей печ' 85» bez jau minētā B. Infantjeva un A. Loseva raksta publicēts arī pamatīgais V. Toporova pētījums par iespējām rekonstruēt mūsu tautasdziesmu tekstos saimējamās arhaiskos mitopoētiskos priekšstatus, turklāt saistībā pat ar tik tālu tautu kā senindieši, senislandieši, maķedonieši valodas un mitoloģijas materiāliem. Te pat ir arī M. Lotmana pētījums par īgaunu rūnu poētiku. Analizējot īgaunu tautasdziesmu atdzejošanas problēmas, M. Lotmans ir kā garāmēļot atceras Jurija Abizova ieteikumu daļu atdzejošanā izmantot dažus ēstuskas «etnoloģijas papēmienu» (81. lpp.).

Domāju, ka šis ir viens no problemātiskākajiem jautājumiem, kas īpaši aktuāls visai daļu atdzejošanas nākotnei.

Pirmkārt, tāpēc, ka šis jautājums tikpat kā nemaz nav pētīts. Uzsverdami mūsu dainu unikalitāti, vislaik esam tās aplūkojuši hermētiski, nesalīdzinādami ne saturski, ne poētiskās jomā tās ne ar vienu no kaimiņtautu folkloras radniecīgajiem žanriem. Bet radniecība ir — ir pat tik tuvas satursiskas paraleles, ko nekā citādi nevar nosaukt kā par pašas tautas atdzejojumiem. Nevar taču būt, ka, piemēram, gan latviešu, gan lietuviešu tauta neatkarīgi viena no otras sacērējusi dziesmu «Kur tad tu nu biji, āzīti man?» ko lasām Jāņa Baltvilka atdzejojumā kā lietuviešu dainu. Nevar būt, ka gan latvieši, gan lībieši bez atdzejošanas no vienas valodas otrā būtu varējuši gadsimtiem cauri dziedāt vairākus desmitus kopīgu dziesmu, to skaitā arī «Pūt, vējiņ»,

«Rīga dimd», «Ai, ai, zvīrbuli», «Cirulīti, mazputniņ», arī jau pieminēto par āzīti sudmalas. Saliekot blakus tekstus un to variantus, nemaz tik grūti nebūtu izsecināt pieredzi, ko uzkrājuši pašas tautas anonīmie atdzejojāji. Grūti pārvērtēt nozīmi, kāda varētu būt šai pieredzei profesionālajiem atdzejojājiem. Nebūtu vēlreiz un vēlreiz jālaužas durvis, kas sendienās jau vērtas un atvērtas. Taču mūsu folkloristu «labais tonis» (vai varbūt — zināšanu trūkums?) neļauj šai tēmai piekerties. Vai tiešām bailes no tā, ka kāda daina varētu izrādīties atdzejojumā no častuškas (sk. J. Abizova rakstu «Мир дайн и проблемы их перевода» 278.—283. lpp. grāmatā «Latvian dainas» — R. Liesma, 1984.) vai arī ka dziesma «Pūt, vējš, dzeni laivu, aizdzeni ma-

ni Kensbergā (Kēnigsbergā)» ar visu straujo, lustīgo piedziedājumu sākotnēji tomēr bijusi lībiešu, — vai tiešām šis bailēs ir tik nepārvaramas? Gadu simtiem dzīvols pieejams kā pleca, mīļoties ne tikai ar precēm un naudām, tagad tik sīkstī saukt «Mans, tikai mans!» tieši par garīgo vērtību mantojumu? Vai tiešām viss salīdzināmās folkloristikas darba smagums atstājams tikai citautiešiem? Polebņa un Ketunnens, Toporovs un Abizovs, Loritss un Goldīns, Infantjevs un Losevs ir spērūši pirmos soļus — kurš ies tālāk? Kam gan citam, ja ne mums pašiem vādzētu kaut vai, piemēram, salīdzināt mūsu dainas un častuškas (lēišu dainas, īgaunu rūnas utt.) — metriku, intonācijas, poētiskās radniecīgās un atšķirīgās īpatnības, lai atdze-

jojājiem nebūtu jātaustās kā pa tumsu un jāatkārto jau gādus desmitiem vecas kļūdas. Ja pirms abu šeit aplūkojamo grāmatu tapšanas atdzejojājiem būtu bijis pieejams kaut neliels mūsu dainu un častušku poētikas salīdzinājums, ļoti daudzu dainu atdzejojumi nebūtu pilni svešu intonāciju, kā svešās drānās ietērtu.

Nobeigumā esmu spiests atkārtot Rutas Veidemannes vārdus, ko viņa jau teica par līdzīgu pētījumu nepieciešamību: «Nelielas pietiekami svarīgi? Bet ko tad mēs zēlojamies, ka pasauļ nedzird mūsu dainu balsi?» Tagad šī balss jau skan, daudz vairāk ir saprasts un at-rasts, bet, lai rīt šī balss skanētu vēl patiesāk un pārliecinošāk, pie darba jāķeras jau šodien.

Leļļu svētki: spožums un ēnas puses

1. oktobris. Ar grandīgiem «Rīga dimd» akordiem un to īpašo, priecīgi satraukto spriegumu, ko rada apziņa, ka apkārt ir savējie, vismazākajā Rīgas teātra zālītē sākās Baltijas republiku un Baltkrievijas PSR VII leļļu teātru festivāls. Atšķirībā no prominentajiem starptautiskajiem kultūras pasākumiem — teātru pavasariem un galā viesizrādēm — tas sākās un turpinājās lietišķi pacilāti un darbīgi. Aktieriem par zāles vienaldzību un spēles noteikumu neizpratni nebija jāsūdzas, administratoriem nenācās lauzīt galvu par publikas trūkumu.

Festivāla darbības programma bija ārkārtīgi saspringta — sešas dienas tika izrādītas sešpadsmit izrādes, desmit no tām piedalījās konkursskatē un cīnījās par nolikumā paredzēto «Grand Prix», triju pirmo vietu ieguvēju godu un vairākām gandarījuma un speciālbalmv. (Turklāt ik dienas Leļļu teātra pagalmā varēja noskatīties rīdzinieku un viesu kolektīvu bagātīgās izrādes.) Iestudējumus vērtēja divas oficiālas komisijas — speciālistu un bērnu žūrija, savu iniciatīvas grupu organizēja arī ārzemju viesi, tādējādi paplašinot un objektīvizējot vērtēšanas kritērijus. Tika atrasts laiks diskusijai ar un ap teātru galvenajiem režisoriem. Darba svētkos noslēdza teorētiska konference, kurā saskaņā ar iepriekš izstrādātu skatījumu «Mūsdienīguma tēma dramaturģijā un tās iemeslojuma leļļu teātrī» Baltijas reģiona leļļnieku darbus analizēja kompetenti un iejūtīgi speciālisti. Svēts iespaids, ka lietišķā, izpildīga bija festivāla organizācija un informācija. Tik sīkumaini kavējos pie festivāla norišu uzskaitīšanas tāpēc, ka piedalīties šajā pasākumā pat laikrakstu «neakreditētiem» kritiķiem bija grūti, bet pašdarbiem redzētgrībējiem praktiski neiespējami.

Konkursa programmu ievadīja un «tūni uzdeva» Baltkrievijas Valsts leļļu teātra izrāde «Vecitēvs un Dzērve». Neliela, stundu ilgā izrādītē bija veidota ar mūsdi teātri neredzātu paņēmieni, tas bija tā saucamais galds teātris — aktieri darbojās ar nekustīgām lellēm, par spēles laukumu izmantojot speciāli iekārtotu galdu. Nepretenciozā pasaka par veciti un veciņu, kuru vienīgo bagātību zīrīnā noknābāja Dzērve, par atlidzību atstājot turību turību mūsdi «Galdp, klājtēs» analogu), par to, kā turību iekārto, par to, kā kārtoju un pāns un kas no tā iznāca, bija iestrādāta itin nopietnā ietvarā. Divi engeli radīja pasauli pēc savas gribas, iekārtoja to, izvietojot mājas, maziņus pilis un zvanu tornišus (turklāt izmantojot precīzi izvēlētās detaļas mākslinieciskā veseluma iespaidam), nometināja tajā cilvēceus, lika pasaulē griezties un cilvēkiem dzīvot, līdz, apnikusi rotaļāties, šo pasauli atkal apstādīnāja un saulauca, neklausoties uz cilvēcu brēkām.

Divi aktieri spēlēja ar apalīgām lellēm, kas atgādināja pāsi vāpētus māla podinus, radot savdabīgus dubulttēlus, kas sastāvēja no lellies ārējā izskatā ieprogrammētas funkcijas un paša aktiera mimikas un balss radītas individualitātes. Teiksim, apalīgajam kšendzam bija pār vēderiņu nekustīgi sakrustotas rociņas, toties kustīga galviņa — uz «To Kungu» pa bridim palūrēt, bet aktieris, lellīti vadot, pa laikam piesita zvanam, izdvešot tādu klirīgi dziedošu «blīam!» (nevis prastu «blāmb!»). Turpretī vecīnai kustīgās rokeles varēja gan pret debesīm lādot pacelties, gan bezpēdas rādās pret zemi ti sinātīties.

Gan leļļu vadīšanā, gan pašā pasakas labdabīgi ironiskajā lasījumā bija jūtams nepārrūcis tradīcijas pāveidēns. Līdz pat šī gadsimta sākumam Baltkrievijā bija sastopami ceļojoši leļļu teātriši «batleikas», kur parastā kastē kustējās pulkšņi ar uzmauktām lupatu lellītēm. Nekustīgo rotaļlietu apdvēseļošanā, ierastajā apziņā, ka aktieris ir skatītājam redzams un uzstverē ieprogrammēts, vieglajā, improvizatoriskajā darbībā mīla un sīla atplauka tradīcija. Nevis zinātniski restaurēta, aizmirstības gadsimtu sasaldēta un tagad centīgi atlaidīnāta, bet no vecmāmiņas noskatīta, gēnos kpuodinoša. Dzīva.

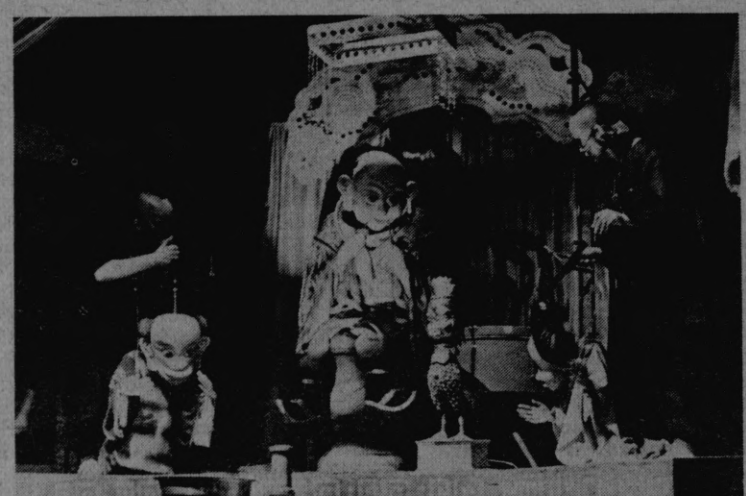
Tradīciju avotos citāds, bet mākslinieciskā līmeņa ziņā līdzvērtīgs bija arī Igaunijas Valsts leļļu teātra sniegums. Par festivāla kulminācijas punktu kļuva abas talīniešu konkursa izrādes — V. Sekspīra «Sapnis vasaras naktī» un franču mūsdienu autora R. Pillo ludiņa «Manā mājā».

«Sapnis vasaras naktī» uzveidija mazliet nostalgiskas skumijas pēc mūsu pašu Dailes VI studijas diplomdarba, jo līdzīga bijusi abu izrāžu režisoru (talīniešu uzvedumu inscenējis teātra galvenais režisors Reins Agurs) brīnuma izpratne, meklējot tam pamatu cilvēka fantāzijas un fiziskās izteiksmības bezgalībā. Pēc Pītera Bruka pasaulslavenās un kaut netieši visdažādāko teātra sistēmu piekritēju meklējumus ietekmējušās 1970. gada izrādes par zināmu vispārpieņemtu tradīciju kļuvis akrobātikas elementu brīvs un variatīvs izmantojums milētāju dubultpāra skatuves dzīvē, daļēji arī dūķu un to pavēlnieku eksistence, baltās krāsas pasakaini zilganā mirgojuma lietojums, lai radītu vasaras nakts gaisu un telpu. Bet — talīnieši bija uzveduši leļļu teātra izrādi, un tāpēc redzētājiem, par uztveres zīmi kļuvsajiem gājieniem bija arī citi amizanti un nopietni plāni, teātra cīnītājiem vai kritiķiem labpatika pētāmi un koncepcijas sakārtojami. Milētāji un dūķas varēja būt gan cilvēki, gan lelles. Helēnas un Hermijas, Lizandera un Demetrija tēlotāji bija tērti tieši tāpat, kā viņu atveidi, taču milētāji itin drīz ieguldīja savus mazos partnerus improvizētos skatuves šorbenījos iekārtā šūpultīklā, lai paši izdzīvotu un izmilētu visus «qui pro quo». Sakarā Oberons, Titānija un Pukā nepārtraukti mainīja savas esības formas, un kas gan varēja liegt pasakainām būtnēm pārvērsties, parādīties visnegaidītākajās vietās, brīžos un veidos, izcēlēt vai — žip! žip! — pa daļām aizlidot, kur pašiem tik. Tikai taisnprātīgi amatnieki godīgi bija un palika cilvēki. Bet — cilvēki, kas rada teātri. Amazonu valdnieci par godu sarīkotā izrāde bija... Ak, to jau nemaz nevar izstāstīt! Vārdu ir bezspēcīgi radīt priekšstatu par tām dvēselis gavilēm, sirds prieku, debesmānu acīm un citiem juteklēm, par tām saldajām tīrām un bezspēka smieklu asarām, ko uziundīja bezgala bēdīgais stāsts par Piramu un Tisbi!

Kaut kur skatuves dibenplānā sēdēja Ipolita un Tēzejs, pāri šīrmim skatīties leļļu teātra izrādi, ko bija sarīkojuši amatnieki, bet mēs — mēs drikstējām vienu īsu cēlienu atstāties aiz kulises un redzēt, kā tas notiek. Kā taisa troksnis un skapas, kā kustas un pirstekļi labāstīgas sarunājas mazās cimdņu lellītes, kā palīdz cits citam aktieru brālības biedri. Cik grūts, līdz krampjiem plaukstās, ir leļļnieku darbs un cik apdraudēta ik brīdi ir trauslā izrādes celtnē, kas tomēr,

P. Viikaste — Makbets. Rīga.

I. Knaufa «Lakstīgala». Vīlņa.

H. Paukša «Sursinā» un «Ziemeļvējš». Rīga. I. Šteina — Sursinā, V. Griģorjevs — Kōvārnīs.

par spīti visam, iztur un uzvar. Cik svēts ir radosās iedvesmas brīdis un cik dedzinošs līdzpārdzīvojušs pašā vadītās lelles bedrēm. Kā atplaukst galdnieks Glitumiņš, kad Lauvas lomas radīšanas moka ir garām, un mazais balti pūkainais kaklītis jo lauvm, kā zināms, jābūt milīgam, lai nesabaidītu amavās esības formas, un kas gan varēja liegt pasakainām būtnēm pārvērsties, parādīties visnegaidītākajās vietās, brīžos un veidos, izcēlēt vai — žip! žip! — pa daļām aizlidot, kur pašiem tik. Tikai taisnprātīgi amatnieki godīgi bija un palika cilvēki. Bet — cilvēki, kas rada teātri. Amazonu valdnieci par godu sarīkotā izrāde bija... Ak, to jau nemaz nevar izstāstīt! Vārdu ir bezspēcīgi radīt priekšstatu par tām dvēselis gavilēm, sirds prieku, debesmānu acīm un citiem juteklēm, par tām saldajām tīrām un bezspēka smieklu asarām, ko uziundīja bezgala bēdīgais stāsts par Piramu un Tisbi!

Gala izrāde bija arī «Manā mājā», taču atšķirība no baltkrievu aktieriem īgaunū jaunie mākslinieki nebija vispasaules radītāji, bet satraukti liecinieki tam, cik anonimi un baismīgi transformējas mūsu lieta un kopīgā māja Zeme, buldozerceļņ-traktor-cilvēciņam aizslaukot pukudobes un kokus, sadēstot tipveida blokkastītes, kur vienīgi griestu krāsosums vēl atgādinā bērnēm par debesu zilumu, bet tikko dzimušam

cālitim vienīgā doma ir ieperēties atpakaļ olā. Igaunū aktieri spēlēja unifikācijas rotaļu ar tēlu vieglumu, kas vien jau liecināja par ierastību un samierināšanos. Līdz pēkšņi apstājās, industrializācijas, plānošanas un vispārējās betonēšanas karuseļa apdullināti, un sāka meklēt kādu taciņu atpakaļ — pie cilvēkiem, pie draudzības, izpalīdzības un sirsnības. Un atrada — spēlēt. Rotaļa ar milzu baloniem vienotās zālē sēdēšos neatkarīgi no vecuma un vietas prestiža. Un, kā mēr mēs spēlējām, cenšoties cits citam precīzāk piespēlēt un atceroties, ka drīkst arī uzsmaidīt, bija pazudušas pelēkās debesskrāpju kastītes un dūmojošās fabrikas. Atkal bija pūku dobes, un cālitis bija ar mieru dzīvot tepat un tagad. Mēs bijām uzvarējuši!

Festivāls bija svētki, un tieši tāpēc es tik ilgi kavējos pie prieka un gandarījuma izrādēm. Trim arī žūrijas atzītājiem uzvedumiem piemita vairākas kopīgas un, kā šķiet, leļļu mākslai svarīgas īpašības. Pirmkārt, mierīga cieņa pret skatītāju, reāli iedzīvotni K. Stapislavskā domu, ka izrādes bērnēm iestudējamas tāpat kā pieaugušajiem, tikai labāk. Uzskatot bērnu par saprātīgu un domājošu sarunu biedru, kam nav jāpūlsto jāpūstas blakus uz grīdas vai jābāz mutē apzeļslaukt pukudobes un kokus, sadēstot tipveida blokkastītes, kur vienīgi griestu krāsosums vēl atgādinā bērnēm par debesu zilumu, bet tikko dzimušam

A. Gudeja «Galdnieks, Pērmons un Vēlns». Vīlņa.

J. Haške «Sveiks». Minska.

V. Sekspīra «Sapnis vasaras naktī». Tallina.

«Gunsdvēselīte». Rīga. L. Grunģis — Vīpa, P. Bēglovskis — Jolīs.

lu izmantojuma iespējas un vispārīgumu variācijas, piešķirot lelles izteiksmībai jaunās nianšes, asprātīgi un nopietni apspēlējot partnerību starp cilvēku un priekšmetu. Apzināts un mērķtiecīgs bija katra paņēmiena izmantojums, ko apvienoja ar mākslinieciski augstvērtīgais rezultāts. Un visbeidzot — šajās izrādēs tika demonstrēta augsta profesionālitate, jo aktieri pārvaldīja smalkos dramatiskā teātra mākslas noslēpumus un papildināja tos ar māku un baudu dzīvot lellē, paust svarīgas patiesības saprotami, dziļi, ar darbību.

Taču bija arī otra puse šai darba skatei. Atstatums starp Tallinas mākslinieku sniegumu, baltkrievu «Vectēvu un Dzērvi» un pārējām konkursa izrādēm bija tik liels, ka varbūt būtu bijusi jāgrieza nepiešķirt otro un trešo vietu (par žūrijas lēmumu informēja «Literatūras un Mākslas» 41. numurs), bet sadalīt to godu vairākās «veici-

našanas» vai «uzmundrināju» balvas, kā tas palīkam tiek darīts, teiksim, dramaturģijas konkursos.

Savā ziņā konsekvēnti strādā lietuviešu leļļu teātris, gan Kaunā, gan Vīļas kolektīviem ejot pa līdzīgu ceļu, kopjot «stāstos» teātra pagāmienu. Acīmredzot audzināšanu Lietuvas leļļnieki gandrīz pilnībā vienādo ar pamāšanu un pastāstīšanu, neticot, ka tiks uzvertības kompleks? Sajūta, ka lelle ir traucējošs starpnieks starp aktieri un skatītāju, kas turklāt atrauj nejdzīgi daudz dārgās uzmanības? Vai pats leļļu teātris neuzskata sevi par otršķirīgu mākslas iestādi, kas vienīgi pārvarot šo necienīgo specifiku — lelles eksistenci —, var tuvoties «lielajai mākslai»? Sie jautājumi par teātra atlieksmi pašam pret sevi īpaši nedeva mieru, skatoties mūsu leļļnieku iestudējumus. Jo kā gan citādi izskaidrojams bērnu izrāžu dramaturģijas primiti-

Pēc Č. Aitmatova «Baltais kuģis» «Brīnumainā briežumāte». Kauna.

H. Paukša «Raganas trīs noslēpumi». Kauna.

«Apburtais princis». P. Sikele un T. Radiks. Tallina.

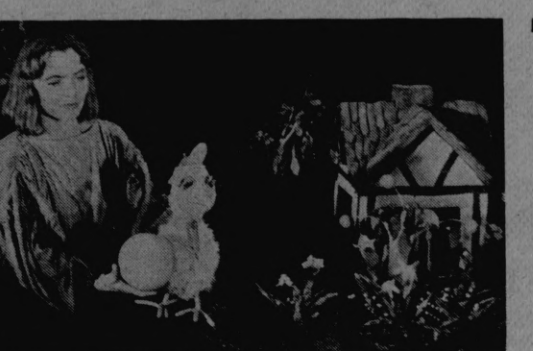
vedumā «Brīnumainā briežumāte», kam pamatā Č. Aitmatova stāsts «Baltais kuģis». Vienīgā, lai lellei izradē, slimajam puīsenam, kam tikai gulēšana gulēt vien bija atvēlēta, tika pretstatīts dzīvāis plāns, kas kustējās, skrēja, plosījās, ļoti tuvu nonākot pie tās robežas, aiz kuras cits tautas vaibšus un ierāžu stilizācija draud kļūt par jaunu kariķējumu. Uzveduma stilam bija raksturīga tā savdabīgā nosacītība, ko izmanto parasti tad, ja aiz tās jānoslēpj neprasme atrast precīzu un reālistisku izteiksmes veidu. Sajā gadījumā tā izpaudās kā samocīta ēnu spēle pustumā iekreiz, kad Aitmatova varoņiem vajadzēja atklāties psiholoģiskā pārdzīvojumā.

Dzīvā plāna pārpilnība gandrīz visas festivāla izrādēs (bijā tikai trīs «tīrās» leļļu izrādes) nepribot vedināja uz dažām kremtošām un neērtām domām. Vai šī viena izteiksmes līdzekļa ekspluatācijai pamatā nav leļļu teātra darītāju mazvērtības kompleks? Sajūta, ka lelle ir traucējošs starpnieks starp aktieri un skatītāju, kas turklāt atrauj nejdzīgi daudz dārgās uzmanības? Vai pats leļļu teātris neuzskata sevi par otršķirīgu mākslas iestādi, kas vienīgi pārvarot šo necienīgo specifiku — lelles eksistenci —, var tuvoties «lielajai mākslai»? Sie jautājumi par teātra atlieksmi pašam pret sevi īpaši nedeva mieru, skatoties mūsu leļļnieku iestudējumus. Jo kā gan citādi izskaidrojams bērnu izrāžu dramaturģijas primiti-

visms un neorganizētība (kā «Mazajā zālējā vardē»), tradicionālā spēles pagāmienu un, kas ir pats jaunākais, novecojušu sabiedrisko priekšstatu demonstrācija (kā krievu trupas «Celurtais skriemelis»), izvēšanas par katru cenu uz tiepti aktierim tādas skatuviskā eksistences formas, kas neatbilst viņa aktiermākslas līmenim (kā «Makbetā»)? Mūsu leļļu teātris tik ilgi laiku ir dzīvojis ārpus regulāras kritikas uzmanības (kura, arī nepatīkama un subjektīva būdama, kopumā tomēr spētu radīt reālu kolektīva dzīves un mākslas ainu), ka tā mākslinieciski un nākušā savdabīgā izolācijas un pašpateiktības situācijā. Katrs jauns darbs tiek samērots ar iepriekšējiem, notiek kritēriju mīdiedarbība un nolīdzināšanās, turklāt liekas, ka uz «nav jau tik slikti» pusi.

Diemžēl garajos gados, kamēr leļļu teātra vārds preses slējis tika minēts reti un liēlākoties informējot, nevis iedzīloties, izzudusi arī kritika, kas būtu pietiekami kompetenta un teātra uzticības cienīga. Lai nu būtu kā būdams, neuzlicības un neieinteresētības mīris graujams no abām pusēm. Eksakto zinātņu pārstāvjai, apspriežot šauras nozares problēmas, ne reti mēdz uzklausīt arī nekompetentu cilvēku spriedumus, saņemtiem palīdzēt kādas a priori nostiprinātas patiesības. Varbūt šīs pazīmes kaut mazliet spētu izpildīt tādu uzdevumu.

EDITE TISHEIZERE

P. Sikele izrādē «Manā mājā». Tallina.

Tallinas Leļļu teātra aktieri sniedz priekšnesumus teātra pagalmā.

Skatītāji ir uzmanības pilni...

leļļu mākslinieciskā līmeņa pazemināšana pēdējā laikā. I. Uvarova runāja arī par mākslinieka vietu un attiecībām ar leļļu teātri. Mākslinieku darbos pietrūkst tautas mākslas īpatnība. Vienīgais mākslinieks, kura māksla sniedz tālu pāri leļļu teātra robežām, ir lietuviešu mākslinieks Vīlālis Mazurs.

Referenti apstājās arī pie festivāla vissāpīgākās problēmas: aktieris un lelles, uzskatot, ka aktieris dzīvotā plānā pamazām «izspiež» lellē. Diemžēl bieži aktieri zaudē lelles priekšā. Te kā pozitīvu iezīmi minēja Tallinas leļļu teātra izrādes «Sapnis vasaras naktī» un «Manā mājā», kā arī Minskas leļļu teātra iestudējumu «Vectēvs un dzērve». Ikvienam lellei ir visģenālākā jai — ir sava programma. Kāpēc aktieri pilnīgi neizmanto leļļu iespējas? jautāja I. Uvarova. Ļoti retos gadījumos leļļu izrādē izrādēs līdz galam tika apdzīvotas vadītās lelles. Ne visu aktieri spēj «izvilkt» no groteskas. (Kā piemēri tika minētas izcilās V. Mazura lelles izrādē «Lakstīgala», arī rīdiznieku izrādē «Uguns dvēsele» lelles eksistēšana savrup no dzīvā plāna aktieriem.)

Teicamu lelles saplūsmi ar aktieri varēja redzēt Tallinas leļļu teātra izrādē «Sapnis vasaras naktī» un mīniskšu izrādē «Vectēvs un Dzērve». Mūsdienu leļļu teātris prasa ļoti augstu profesionālītāti visos līmeņos. Šai sakarā L. Nemčenko runāja par milzīgo kontrastu festivāla izrādēs. Blakus mākslinieciski augsta līmeņa izrādēm bija zemas kvalitātes uzvedumi. Par galveno no festivāla trūkumiem viņa uzskatīja šķērs «atšķirību» starp dzīvot, kas atklājas uz skatuves, un to reālo dzīvi, ko dzīvo mūbāns bērni. Šai sakarā izvirzījās vēl viens sāpīgs jautājums. Tas attiecas uz leļļu dramaturģiju. Tādu izrāžu, kas satraukt un savīļnotu bērnus līdz asarām, sniegta līdz 1918. gadam. Bet šai jomā taču eksistē, ir uzkrāta bagātā pieredze, eksistē šīs nozares kultūra. Ir zaudēta vajadzība pēc zināšanām. Tagad teātri mēģina radīt jaunu mehāniku. Pēc I. Uvarovas domām, tas ir viens no cēloņiem leļļu

Humāna ideja, kāda ir Sekspīra lugā, nomainīta pret nehumānu, uzskata Nemčenko. Pēc principa, ja jau visi liekuļi, es arī daru to. Bet, ja viss tiek nolomnots, pēc referentes domām, tas ved pie visai ļaunības. Tādā kārtā «Makbeta» ideja izrādē ir noplicināta un padarīta viennozīmīga. Ja konference zālē bija tādi, kas vēlētos šī tēzes apšaubīt, iespējas izteikties viņiem nebija, jo konference tika slēgta laikā trūkuma dēļ.

Lai arī izteiktas polemiskā toni, šie minētās un neminētās domas par mūsu leļļu teātra situāciju un tā atsevišķām izrādēm derētu rūpīgi apspert un izanalizēt kolektīvi. Jo tas, kas mūsu teātris festivālā parādījis bēdīgi, diemžēl ir fakts.

A. BURTNIECE

V. Gulbja, E. Freimanis un A. Bardža foto.

Tam ir gadījuma raksturs. Kaunā teātris, kas iestudējis šo lugu, tās trūkumus vēl padziļinājis.

J. Kalmanovskis runāja par divainu nosacītību, ko dramaturgs izmantojis, rakstot lugu «Raganas trīs noslēpumi». Kāpēc kaķis, nevis cits dzīvnieks izvēlēts par varoni? Kāpēc kaķis un zēns dodas pasaulē? Ar kādu savas dzīves pieredzi (lauku) bērnam jāsaatīcina lugas jakti un notikumi? Pēc J. Kalmanovska domām, asociācijas ar dzīvot lugu ir attālinātas. Bet, ja to nav, tad lugu viegli pieļāgot dažādas blakuslīnijas, kas novērst uzmanību no galvenā.

Tā, piemēram, lugā «Mazā zālējā vardē» visām šīzēta līnijām ir otrreizējs raksturs. Oriģinālu gājienu lugā nav, toties daudz dažādu blakuslīniju, tā domā T. Ļevanšina.

Atzinīgi konference vērtēja leļļu teātru pievēršanos klasikai. Īpaši Sekspīram. «No tāda zirga krist arī nav kauns.» runānot par V. Sekspīra «Makbetu» H. Paukša uzvedumā, sacīja I. Uvarova.

«Sapni vasaras naktī» iestudējis R. Agurs. Viņa darbību savā teātrī apzīmēja kā nemīlīgu cīņu pret iesieksiejušiem štampiem, rutīnu, pret ierobežotu leļļu teātra izpratni, pret visu dogmatisko, sastingušo, kas kavē progresu. Izrādē «Sapnis vasaras naktī» tam ir spilgts apliecinājums. Tā ir izrādē svētki, dzīvot apliecināšana, artistiska, līdzvērtīga P. Bruka slavenajai izrādē (V. Velicko, Bulgārija).

R. Agurs izaudzinājis spēcīgu aktieru trupu, kas vienlīdz labi darbojas kā dzīvotā plānā, tā arī pārvalda leļļu vadīšanas noslēpumus.

Atzīmējot mūsu leļļu teātra augsto uzveduma kultūru izrādē «Makbeta», kā arī jaunā mākslinieka K. Sērņoja potences, kas diemžēl līdz galam netika realizētas izrādē, viesiem bija liels pretenzijas pret H. Paukša uzvedumu. Pārmelumi tika izteikti mākslinieciski idejiskajā plānā.

«Makbeta» konfliktu I. Uvarova, piemēram, saskatīja starp sliktu un ļoti sliktu. Režisors, uzskata L. Nemčenko, «Makbeta» visus nolīdzinājis. Nomenots karalis Dunkāns un viņa bērni. Visi šai izrādē cīnās par varu un visi ir ļaundari. Vienīgais, ko lugā nevar kompromitēt, ir Ross. Lai to izdarītu, režisors ir grozījis tekstu, piešķirot viņam citu tēlu sacīto. Bet līdz ar to Ross darbība izrādē zaudē loģiku, ir pretrunīga.

Humāna ideja, kāda ir Sekspīra lugā, nomainīta pret nehumānu, uzskata Nemčenko. Pēc principa, ja jau visi liekuļi, es arī daru to. Bet, ja viss tiek nolomnots, pēc referentes domām, tas ved pie visai ļaunības. Tādā kārtā «Makbeta» ideja izrādē ir noplicināta un padarīta viennozīmīga. Ja konference zālē bija tādi, kas vēlētos šī tēzes apšaubīt, iespējas izteikties viņiem nebija, jo konference tika slēgta laikā trūkuma dēļ.

Lai arī izteiktas polemiskā toni, šie minētās un neminētās domas par mūsu leļļu teātra situāciju un tā atsevišķām izrādēm derētu rūpīgi apspert un izanalizēt kolektīvi. Jo tas, kas mūsu teātris festivālā parādījis bēdīgi, diemžēl ir fakts.

DAINIS IVANS, ARTURS SNIPS

Par Daugavas likteni domājot

Daugavas senleja posmā starp Krāslavu un Daugavpili.

Daba ir mūsu mājas. Viss, kas tajās, mūsu vienīgās, notiek, attiecas uz mums visiem. (...) Nedrīkst pieļaut, lai tehniskais darbs izkristos vienpersoniski. Tas apdraud pasauli. Kopš kura laika gan tehniskais, kurš profesija aprēķināt aizsprostu, kļuvis arī par klimatoloģijas, tautsaimniecības, demogrāfijas un kultūras vēstures speciālistu? Viņa projektētās ūdenskrātuves skar visas šīs sfēras, bet vai viņš tajās orientējas?

Sergejs Zaligins

Sovasar vienā no skaistākajām Daugavas senlejas vietām — pie Slutišķu sādžas, kura rāma un klusa, šķiet, tāda pat kā pirms simt vai diviem simtiem gadu gul' ieritinājusies kādas ledus laikmeta upes grietas atstātajā gleznainajā iepakā, varēja vērot neierastas bērnu procesijas. Ekskavatorus, buldozerus un cilvēku mirstīgām atliekām piekrautis auto, kas vairākas reizes dienā veica vienu un to pašu maršrutu no Marfas kapsētas līdz otrai tuvākai apkārtnes kapsētai Spruktos. Tikai nieku atstātais no šīs rēģainās ainas — starp peļķi sirmām zemei pieplakušām sādžas ēkām — 14. gs. latgaļu kapulauka strādāja arheologi. Visapkārt ziedēja zāle. Cirkstināja sienāži. Upes skaidrajā plūdmā spoguļojās 1986. gada saule.

Mēs bijām Daugavpils HES celtniecības rajonā, izstaigājām applūdināmo zonu, paņūsmojām par dzīvo Daugavas plūdumu, tikāmies ar cilvēkiem. Mēs bijām un neaizmīrām būt industrijas laikmeta cilvēki, un tādi būdami, iepazīnāmies ar Daugavpils spēkstacijas tehnisko projektu, un tomēr palikām lielā, nemierpilnā neskaidrībā par to, vai jēl kādam visā pilnībā ir zināms, cik neapņēināmi dārgi tautsaimniecībai un mūsu bērnu nākotnei izmaksās šī apšaubāmi grandiozā projekta realizācija.

Un tad tapa šis raksts.

I

Daugavpils HES celtniecības sagatavošanas posma darbi rit kopš 1979. gada jūlija. Tajos ir ieguldīti 12 miljoni rubļu (gan nerekinot dažu desmitu procentu zaudējumus līdzekļu iesaldēšanas dēļ, jo valsts normatīvos noteikti četrus gadus vietā sagatavošanas darbi ilgst astoto gadu). Taču arī šī iespaidīgā summa ir tomēr tirāis nieks, salīdzinot ar visas celtniecības projektējamām (un 1982. gadā apstiprinātām) izmaksām — 230 milj. rubļu. Sagatavošanas posmā ir uzcelti betona mezgli, ceļi, siltumtrase, administratīvās un dzīvojamās ēkas — un, kā jau parasti, to

visu var tikpat labi izmantot jebkurā tautsaimniecības nozarē. Pašlaik hidroceltnieki gatavo titulsarakstus, lai saņemtu līdzekļus celtniecības pamatdarbu sāksanai, un mums vēl ir laiks apsvērt šīs Daugavas kaskādes dārgākās spēkstacijas celtniecības lietderību.

Diemžēl vai par laimi, bet tā nu neizbēgami ir, ka pasaule eksistē hidrostatiju celtniecības pieredze, un tieši šī ne vienu vien gadu desmitu ilgā prakse sniedz norādes uz jau iepriekš paredzamajām Daugavpils HES izmaksām un mazo rentabilitāti. Tas ir kā rugts, bet loģisks vecumvecās patiesības atgādinājums, ka savai galvai pāri nepārlēksi. Vispēdējā laikā gan pie mums (skat. KPFSR Valsts plāna ekspertu komisijas locekļa ģeogrāfijas zinātnieka doktora B. Horeva rakstu «Literaturnaja gazeta» 36. num.), gan ārpus mūsu zemes robežām atskan balsis par hidrostatiju būvju ierobežošanu. Pēc «Elektroenerģijas ražotāju un piegādātāju starptautiskās apvienības» datiem, Rietumeiropā izmanto 60 procentus hidroenerģētiskā potenciāla, bet tālākā tā izmantošana nelīks realizēta vides aizsardzības dēļ. Austrija ekoloģisko apsvērumu dēļ izmanto tikai 50 procentus hidroresursu. Ierobežojot likumprojekti ir sagatavoti Šveicē un Zviedrijā. Par vides aizsardzības faktoru ūdenskrātuvju projektēšanā nesen informēja poļu žurnāls «Gospodarka wodna». Arī pie mums ar Valsts celtniecības 1986. gada 1. jūlija normatīvu 2.06.15-85 ir noteiktas dabas aizsardzības normas ūdenskrātuvju izveidošanā. Normatīvs paredz teritorijā esošo jaudu saglabāšanu, aramzemes auglības uzturēšanu un paaugstināšanu, kā arī mežu un derīgo ieguļu aizsardzību. Tāpat ir paredzēts, ka jāņem vērā ne vien zaudējumi applūdināšanas dēļ, bet arī zaudējumi, kas radušies apkārtnes pārpurvošanas dēļ, sociālās un ekoloģiskās izmaiņas.

Mēģinot iedziļināties celtniecības argumentācijā un noskaidrot hidroresursu izmantošanas līmeni mūsu republikā, mēs sakaramies ar pirmo brīdinošo faktoru, ka resoru ieinteresētība itin viegli spēj mainīt pat tik globālus lielumus kā Latvijas upju noteci un hidroģeoloģiskie raksturojumi. Taču, lai vai kā, hidroresursu izmantošanas rādītājs Latvijas PSR ir 57% (no visiem hidroresursiem) un 70% (attiecībā tikai uz Daugavu) un ir sasniedzis to robežu, kad tālākā hidroresursu izmantošanas lietderība kļūst gauži apšaubāma.

*

Pirmoreiz kaskādes veldošanas iespējas uz Daugavas tika apsvērtas jau 1919. gadā. Bur-

jau minēto summu 230 miljoni rubļu.

Tāda ir vēsture. Tipiska un, protams, istenībā daudz aizraujošāka savās peripetijās un resoriskā izmanībā. Un pat kopizmaksu summas pieaugums vēl par dažiem desmitiem miljonu jau rādās nieks vien. Turklāt celtnieku vidū valda pārliecība, ka uz Daugavpils HES celtniecību nekādi neattiecas Valsts celtniecības 1986. gada 1. jūlija jaunie normatīvi par ūdenskrātuvēm un inženieraizsardzības būvēm, jo tehniskais pro-

Slutišķu sādža.

A. Granta foto.

jekts, lūk, esot apstiprināts pirms jauno normatīvo dokumentu pieņemšanas.

Caurškatot projektu, radās arvien lielākas šaubas par Daugavpils HES celtniecības tehniskā ekonomiskās pamatošanas nopietnību. Tāpēc pakāvešimies pie dažiem principiāli svarīgiem, bet, pēc mūsu domām, ne īpaši nopamototiem Daugavpils spēkstacijas celtniecības lietderības apsvērumiem. Kā viens no tiem ir apgalvojums, ka Daugavpils HES uzcelšana novērsīsot palu radītos zaudējumus upes augštecē. Kāda vārņa pērtā, tāda nepērtā! Ja neviļ atmiņa, ar gluži tādiem pašiem argumentiem tika nāks klajā Plavīgu HES celtniecības laikā, bet, kā par spīti, izrādījās, ka tieši pēc Plavīgu spēkstacijas uzcelšanas pieauga palu postījumi gan Jēkabpīlī, gan Plavīnās, gan citās apdzīvotās vietās. Līdzīga rādās situācija arī pašlaik, jo aprēķini, ja arī veikti, ir šauri resoriski un nepilnīgi. Vismaz Meliorācijas un ūdenssaimniecības ministrijas speciālisti neaticeras, ka «Hidroprojekts» jēl-kad būtu nācis konsultēties šādos vai līdzīgos jautājumos. Tāpat, pat pārāk neiedziļinoties tehniskā projekta varenajā skaitļu jūrā, ir saprotams, ka isāko palu laikā (40 dienas Latvijā) apmēram 1000 milj. m³ ūdens netiks izmantots enerģijas iegūšanai, ka pārejos desmit gada mēnešos pat pie nedēļas regulēšanas spēkstacija ar pilnu jaudu strādās vidēji 16 stundas nedēļā (lai arī energoapvienības normālie ziemas maksimumi ir 30—35 stundas nedēļā un vasaras maksimumi 20—25 stundas nedēļā), un istā mazūdens laikā ar strādāšanu būs pavisam grūti. Ar mazūdens problēmu laikam sadūris arī projektētāji, jo kāpēc lai citādi tehniskajā projektā īpaši būtu norādīts, ka vasaras mēnešos hidrostatijas agregātus būšot iespējams atslēgt remon-tam. Situācija ir pārāk bēdīga, lai grībetos jokot. Ar tādu pašu argumentāciju gan varētu sacīt, ka naktis, kas ir tumšākā diennakts daļa, cilvēkiem būs iespējams gulēt.

Apbrūpotiem tikai ar zīmuli un baltu papīra lapu, ir grūti

apšaubīt ar skaitļotājiem apgādāta liela projektēšanas institūta ilgā laikā izdarītos aprēķinus, bet ir saprotams, ka var apšaubīt sākumnosacījumus, pie-eju vienam vai otram jautājumam, aprēķinu metodiku un rezultātus. Tā lielas bažas (lai-kam humora sajūtas trūkuma dēļ) radīja projekta bēdīgi opti-mistiskā nodaļa, kurā tiek mēģi-nāts pamatot piecdesmit pie-cu miljonu rubļu ekonomisko efektu, ko pēc ūdenskrātuves izveidošanas gūs tautsaimniecības dažādas nozares. Tā teh-niskajā projektā īpaši uzkrīto-ša likās padomju presē pēdēja laikā nopeltā izmaksu īpatnējo rādītāju metode, pēc kuras tad arī Daugavpils HES tiek salī-dzināts ar Kļeivas, Kaņevskas, Ceboksaru, Nižņekamskas un Rīgas HES. Pēlot to, neviļus nāc prātā vecs Austrumu joks par to, kā četri akli lūkoja no-skaidrot, kas ir zilonis. Paši projektētāji atzīst, ka, salīdzi-not ar Rīgas spēkstaciju, Dau-gavpils HES atsevišķi rādītāji ir «mazliet sliktāki», un tur-pat priecīgi pavēsta, ka būvē-jot esot jāizņem par vienu piektdaļu mazāk grunts iegu. Nu ko, kāda enerģētiska jēga arī gruntsiežos ir. Taču palūko-simies, kāds isti izskatās šis «mazliet sliktāk». Applūdināmās zemes platība Daugavpīlī ir 4 ha uz kWh, Rīgas spēkstaci-jā — 2,2 ha uz kWh, turklāt Daugavpils ūdenskrātuve applū-dina relatīvi vairāk aramzemes, kurai diemžēl netiek ņemta vē-rā tās pilnā vērtība. Pārvietoja-mo iedzīvotāju skaita rādītājs ir 3,5 reizes lielāks, un applū-dināmo māju skaits — 8 reizes lielāks, nekā bija Rīgas HES ūdenskrātuvē. Tā nu ir, un ga-lu galā būtu arī neloģiski, ja pie tik lielas spēkstacijas izmak-su starpības iznāktu citādi.

Taču visvairāk mēs meklējam tādu spēkstacijas ekonomisko raksturotāju kā plānotā ražotās enerģijas pašizmaksa. Te nu mums atklājas, ka šis rādītājs ir tik ārkārtīgi slepens un jeb-kura interese par to tika uz-tverta ļoti slīmīgi. Jau saspa-rojāmies uz meklēšanu Maskā-vā, «Hidroprojekta» institūta, kad, par laimi, kāds līdzjūtīgs darbinieks ieteica nekšiest velti laiku, jo gan jau arī pašizmak-sa izrādīšoties tāda, kādai tai jābūt (!). (Bija gan vēl mā-jijens, ka Daugavpils HES no-teikti esot vajadzīga Ignalinas AES pašpatēriņa tresa kār-tas rezerve?!). Pašizmaksas meklējumos neic nepa-līdzēja arī tehniskajā projektā akcentētā īpatnējā kapitālie-guldījumu summa uz kilovatu uzstādītās jaudas (Rīgas HES — 270 rbl., Ķegumā — 170 rbl., Daugavpīlī — 430 rbl.), jo tā raksturo tikai pamatceltniecībā ieguldītos līdzekļus, t. i., simt trīsdesmit miljonus rubļu. Tā-pēc aptuvenos aprēķinos nācas izmantot to pašu bēdīgo salīdzi-nāšanu ar Rīgas HES un pēc pro-vizoriskiem kalkūlējumiem bija jāapbedi ļoti iecienītā teze par hidroenerģijas lētumu, jo Dau-gavpils HES enerģijas pašiz-maksa līdzināsies termoelektro-stacijas ražotās enerģijas paš-izmaksai. Velti tad liekas runāt par nosacīta kurināmā ietaupi-juma tonnām, jo nevar izbēgt no jautājuma, vai isti apzīnā-mies, uz kādu zaudējumu rēķi-na šis ietaupījums nāk. Cik mēs tos pašlaik apjēdzam?

Sākotnēji bija arī stipri sa-šaurināta ūdenskrātuves iedar-bes zona uz apkārtni, pēc tam (projektēja nezkādēļ) šai jomā maz kompetentie Valsts terito-riālā rūpniecības uzņēmumu projektēšanas institūta projek-tētāji, nevis organizācija «Me-liorprojekts») izrēķināja iedarbi līdz 1 m dziļumam, lai arī me-

Publicistika

torācijai sistēmu drenāžas kolektorā atrodas 1,2–1,4 metru dziļumā. Nupat netiek kārtēji pārprojektsēšana, plāno polderus, sūkņu stacijas. Lejas bijēla pagaidām vispār nav veikti nekādi apzīmējumi par līmeņa svārstību teikumi uz ūdenssaimniecību un komunālo sistēmu funkcionēšanu. Tāpat nekādos apzīmējumos nav pētnis vērs, ka lokopības fermām applūdināmā zonā sedz tīkli balansa vērtību, neievērojot, pirmkārt, ka fermas ir ražojasas vienības, otrkārt, ka jaunu uzcelšanai ir nepieciešami krietni lielāki līdzekļi. Nemaz netiek paredzēti un rekināti Kraslavas pilsētas teritorijā iespējamā purpurvošanās vai applūšināšana gruntsūdeņu celšanās dēļ (vai nepietiek ar Ogres pilsēt, kuras aizsardzības savulaik bija papildus jāuzcēlts trīs aizsardzāmbarji). Turklāt ūdenskrātuve applūdinās reģionā lielās augstvērtīgās smiltis atradnes Elernē. Tiek intensīvi veikti ģeoloģiskās izpētes darbi, lai atrastu līdzvērtīgas iegulas tuvākajā apkārtnē. Pretejam gadījumam galvenajam atradņu izmantotajam Daugavpils būvmateriālu un dzelzsbetona konstrukciju rūpniecībai ir gluži reāli piedāvāts transportēt smiltis no Kaļiņingradas vai Kurzemes. Toties Baltijas Transporta rūpniecības trests dzelzsbetona celtniecības iezīmējamais – no ūdens skalojot smiltis – tagad tiks iegūta 15–20 metru dziļumā ar speciāli tādām dziļumā iegādātām iekārtām, kuras maksā miljonus.

Vai Daugavpils HES sarāžotā elektrība segs tos zaudējumus, ko radīs katrā vai šo dažādu rūpniecību produkcijas sadārdzināšanās? Vai laika gaitā neizraisīsies, ka arī tas vēl nav pats sāpīgākais, ko būsim neapstrīdami nodarījuši? Vai iau-tājums par Daugavpils HES celtniecības ekonomisko lietderību nebūtu vēl un vēl vērtējams un pārvērtējams, turklāt, nevis šaura resora vai ieinteresēto organizāciju pavada ejot, bet principiāli, tautsaimnieciski plaši un pilnīgi. Ko vairāk tāpēc, ka enerģijas deficīta tēma nav tik viennozīmīgi svarīga, kā dārkārī liekas, un patiešām daudz aktuālāka ir enerģijas prasīgās izlozēšanas problēma. Jo vairāk tāpēc, ka ir jau radusies un pastāv daudz būtiskāka un energosistēmas stabilitātei un drošībai bīstama enerģijas pārprodukcija tā saucamajos nakts minimumos, kad lēndarbigu AES un TES rāžotāju enerģiju nav kur likt. Pasīze-jā energosistēmas attīstības stadijā (kas ir gluži loģiska attīstītās energosistēmas arī citās valstīs) ir daudz līderīgāk (tā ir jau nepieciešamība) apsvērt gan vispārākmulgošoj ietaišu būves iespējas, gan do- par jau hidroakumulējošas sta- cijas būvi, izmantojot jau es- tošos būvniecības un apakšēmos ūnskrāterus. Pasīze Lietuvā cel šādāores hidroakumulējo- šoj stacijās. Kādreiz tā cilātā domā arī par Plaviju HES darbināšanu akumulējošas sta- cijas režīmā. Tā jau būtu reālistiskākā darbošanās. Jo Dau- gavpils HES dārgā un nelīderī- gā celtniecība neatrisinās ne- vienu no sistēmas pasīzejam problemām.

Liela daļa Daugavpils HES ražotās enerģijas — palu laikā un pastāvīgas sanitāras caurtees dēļ — tiks ražota attīstītu sistēmu hidrostatiskām netipiskām pamatslodzes režīmā. Sanitāras caurtees dēļ pastāvīgi atdodamā enerģija (lai cik maz tā arī būtu) principā pat vēl apgrūtinās sistēmas darbu naktis minimumos.

Šķiet, jāatkārtojas, bet pazudušais ne vienmēr jāmeklē tur, kur gaišāk, der paskatīties, kur tas isti ir pazudis. Katram ir skaidrs, ka enerģijas pārvade no vietām, kur to ražo, uz vietām, kur to patērē, dod zaudējumus un prasa kapitālieguldī-

jums (1982. gadā republika patērija 8740 milj. kWh, koplietošās tikko bija 1320 miljoni kWh lieli zaudējumi); ka visizdevīgāk enerģiju būtu ražot patērētāšs vietās vai arī tur, kur ir enerģijas avoti – gāze, nafta, ūdens. Pašlaik Latvijas enerģosistēma ražo aptuveni pusi, bet no Ziemeļrietumu energopvīmbas (Baltijas republikas, Komi, Ļeņingrada, Bāltkrievijas) šāem otru pusi nepieciešamās elektroenerģijas. Tacu pie šī sadalījuma svarīgs ir fakts, ka no kopejšs Ziemeļrietumu energopvīmbas (kas nav enerģēiskiem resursiem pats bagātais PSRS reģions, loties ir rūpnīciskī viens no visattīstītākījiem) elektroenerģija tomēr tie transportēta uz PSRS Centralajem apgabaliem, uz Dienvidu energopvīmbu un citur. Kad Lietuva īgnalins AES šās strādāt ar pilnu jauđu, šī prāmjam sūtāmā daļa kļūs lev iespaidīgāka, jo sevišķī slodžu maksimuma stundās jeb tā dēvējamās galotnēs.

II

Kas tad reāli būtu tas nepieciešamākais sistēmas pašreizējā attīstības pakāpē? Vai pastāv stratēģiskas iespējas samazināt enerģijas pārvades zudumus un dienas maksimumu lēcienus?

Pat diezgan kompetentā sabiedrība valda uzskats, ka miniatūras kapsulturbīnas elektrotērpiņās ražosānai ir dārgas, un kapitālistiskajās, citā socialistiskajās valstīs mazās ūpes tiek izmantotas tāpēc, ka izsmelti lielle ūdensresursi (tas pie statistiskās 60% ūpiju resursu izmantojamības). Tāpēc der ieklausīties slēdzēnā, kas tika izdarīts 1983. gada novembrī ANO Eiropas ekonomiskās asociācijas otrajā speciālajā apspriedē par jauniem un atjaunojamiem enerģijas avotiem: «Enerģijas ražotāja konkurencēja celās, izmantojot reversi-vo agregātus un ūdensdzēsē-šanas ģeneratorus, palielinot rotoru izturību, izmantojot dia- gnošālās turbīnas un hidroaku- mulojošas stācijas. (..) Mērķ- tieciņi ir apgūt sīko ūpiju li- ūdersresursu (līdz 10 MW), kas atrodas tuvu patēriņa centriem.»

Vai var vēl skaidrāk formulēt? Reķini, kā gribi, bet tas, kam konkurence sit pa kabatu, meklē un atrod lētāko iezu. Vai tad mēs būtu tik bagāti, ka mums tas ir vienalga? Vai varbūt nabagi ar mazām upēm?

Kādreiz Latvija bija 25 garās hidrostacijas. Arī gandrīz 1000 dzirnavu dīķu. (Skat. I. Rieksta rakstu "Par mazo upju izmantošanu" mēnešizdevumā "Padomju Latvijas Lauksaimniecība" 1984. gada maija numurā.) Pašlaik mazās turbīnas sāc ražot Tadžikijas PSR, tās savulaik ražoja arī Rīgā. Turklāt jau desmit gadus Taurenē, Ņekenu dzirnavu vecajā dīķī, vietējais kolhozs savām vajadzībām grāsās uzstādīt mazjaudas hidroaģrātu. Vairbūder aizbraukt pārtērēties, kā dīķēši stāv, šīs vērtīgās ieceres realizēšanas ceļā? Jo lielā hidroceltniecībā pašlaik ir sabiedriskās un tehniskās ekonomiskās domas inerces rezultāts, kā arī visnotaļ specializējusos organizāciju tipkat inerciālas darbības rezultāts.

Varau saprast hidroceltniecības un just tēmā līdzī. Speciālējūziesjē celtniecības organizācija, gluži loģiski, meklē jaunus darba objektus un arī atrod. Būtu jociņi, ja kādūiem tā nāktu klajā ar priekšlikumu par savas darbošanās nelietderību. Tādi brīniņi nenotiek. Bet ko varam teikt, lerosināt mēs visi pāreji, par kuru pēlnātājiem rubliņt pō šādas grāmatas zītātē neapņējamās būvēs? Varamēs spējam un gribam bōt līdzlēmjoši un līdzatbildīgi?

Visai uuvā nākotnē zinātne mums jau pavisam reāli spēš piedāvāt kodoltermiskās sintēzes reaktorus, kas būs ne vien simti reižu drošāki, bet arī simti reižu mazāk piesārņoši. Sāda tipa reaktori jau darbojas pie mums («Toka-mak», «Intors»), kā arī gandrīz visas attīstītajās kapitālistiskajās valstīs. Tiekl pānā, ka uz gadu tūkstošu mīļ enerģētiskā tie dos kodolde-līšanas stacijām līdzvērtīgu da-lu. Vai, no 2000. gada viedok-lī paraugoties (tas nav tālu, gandrīz vai tuvāk par Daugav-pils HES tehniski ekonomiskā pamatojuma sastādīšanas lai-ku), mēs pašlaik nerisinām svā-rīgas enerģētiskās problēmas ar atvaika mašīnas laika metodēm?

III

Loti maldās tie, kas Daugavas
 upē savs sakatā tikai zināmu
 ūdens daudzumu savu praktisk-
 ū, tehnisko vajadzību apmier-
 nāšanai. Diezvēl nevienš pat
 aptuveni nesepj paredzēt, kādas
 sekas Baltijas dabai ja ne rit,
 tad parit vai aizpūrit nesis š-
 dzīvā organisma, savdabīgās
 ekosistēmas pārvešana aizdām-
 bējumu sistēmā. Pirms daud-
 ziem gadiem tapušās spēksta-
 cijas projekts un vēl senākā
 kaskādēs iecere nekādā veidā
 nerēķinās ar tām izmaiņām cil-
 vēces domāšanā, ko izdarījis
 laiks, ko noteikusi jau pieļauto
 kļūdu analīze. Nu, kad izpošita
 ne vienā vien ekosistēmā, kad
 tā sekas jūtam uz savas ādas,
 saprotam, ka ikviens dabas
 pārveidošanas projekta pamatā
 noteicošajiem tomēr jābūt **eko-
 lōģiskajiem** un ar estētiskajiem,
 sirdsapziņas apsvērumiem. ASV
 biologa Pola Ērlīha izstrādātā
 dabas aizsardzības "dzelzs
 likumā" īpaši uzsvērts, ka da-
 bas priekšā mums iespējama tie-
 kai atkāpšanās, bet ne uzbruk-
 kums, ka planētas dzīvībai
 draud nāves briesmas, ja par
 mērķi izvirzīsim tikai "lietojamo
 labumu", ko var gūt cilvēks.
 Tas arī šajā — Daugavas HES
 un kaskādēs — lieta mums liel
 aizdomāties par Daugavas ba-
 seina iedzīvotāju eksistenci nā-
 kotnē. Par to, vai drīzumā, no-
 nākot pie lētākiem un ekoloģis-
 ki nekaitīgākiem enerģijas avo-
 tiem, nākamās paaudzes mūm

cietību, izcinot unikālo Daugavas senleju. Dabas un kultūras vērtību ziņā nesamaksājami bagātās Kokesnes kanjona un Staburags jūzu dūdi. Un maz mērīnājuma tagad dzirdamajā pseidooptimistiskajā apgalvojumā, ka, salīdzinot ar Pļaviņu jūru, Daugavpils iedzīvotāvu jūza vairāk neizpostīst. Nesmidsināsim nu pasauli ar prātmoju, ka dažu ļaunība izrautu zobu dē vēlāk par varītēm jātiek vajā arī no pārietēm! Uvies galīgi izcināšanai vel iespējams novērst pat tai bridī, kad HES atklāšanas mītiņam gatavosies aizdambētāju brigāde un spēles orķestris. Mēs nevaram apiet, ignorēt, uzskatīt par mums neaktuālu nule apturētā ziemeļu upju pagriešanās projekta apspriešana izkristalizēto atziņu, ka kategoriskā prasā liela mēroga dabas pārdarbus atlikl līdz brīdim, kad zintais visām ar to saistītajām problēmām domā precīzu atbildi. Tikai tā varētu būt vienīgā alternatīva, domājot par rīdieni, ievērojot valsts nākotnes intereses. Daugavas kaskādes iecere pie mūsu republikas apdzīvotības līmeņa, intensīvās rūpniecības un lauksaimniecības, pie mūsu teritoriālajiem mērogiem ir liela, pat grandioza uzdrīkstāšanās graut savas mājvietas, savas biosfēras un hidrosfēras tukstogādīgo slēpēju un līdzvarojumu.

Vācot materiālus rakstam, vēl un vēlreiz guvām apstiprinājumu nojautai, ka arī pieņemums par galvenajiem spēkstacijas celtniecības argumentiem nereti kalpojuši dažādu resursu tūlītējās materiālās ieinteresētību

bas viedojā. Pietrūcis kompleksas, sistemiskas domāšanas. Tālab arī paradoksālais celtnieku solijums apdēnot purvainos krastmalas laukus, novērst plūdus, patiesībā tos veicinot, palielināt zemūdens smilšu ieguvu, applūdinot sauszemes atrades, un citas aģarības. Tai pašā laikā trūkst kompetenta ekoloģiskā aprēķina, demogrāfisko, sociālo, morālo, klimatoloģisko secu prognozes, daudz-
maz reāla dabas resursu novērtējuma, tautas saimniecības zaudējumu perspektīvā vērstā izskaitlojuma. Nemaz nerunājot par Daugavas simbolisko nozīmi mūsu tautas vēsturē, tās gara dzīvē, par tās kultūrvērtību, par Daugavu kā poezijas, literatūras un mākslas iedvesmas avotu. Bet mēs jau esam ekoloģiski brīdināti:

Liču, liču upe tek,
Zaru, zaru Daugaviņa;
Kaut zarotu tie zariņi
Līdz manam mūžīgam.

[illegible]

Varens un laikam jau ir līdz šim brīdim maz iedragāts vairogs, ko enerģētiski vērs pret visām iespējamām dabas aizstāvētāju šaubām par iecerētās stacijas iedarbību, ir retoriskais sauklis: «Valstij, jums, tāpat kā jums, nepieciešama **elektrība!**» Jā, jā! Bet mums, tāpat kā jums, vajadzīga arī dzīva, īsta Daugavina, māmiņule, Daugavīna, melnacie, mūsu likteņu, republikas nacionālais lepnums, par kuru tik daudz dzeju un dainu, kas, iespējams, pēc gadiem, stāvot pie duļķainiem dambjiem, arī pārvērties fikcijā. Galu galā mums vajadzīga maize no Daugavpils HES apdraudētajiem dārgas azažmes laukiem. Mums vajadzīgi izcīršanai nolemtie koki un meži. Mums vajadzīgas zivis, kas spēj eksistēt tikai nesagadotā upe, diemžēl zivis skaita Daugavā jau tagad acīm redzami samazināties, un ikri ki pavasari klājienuim žūst jau esošo ūdenskrātuvju maignīgās krastos. Mums nepieciešama cilvēka normālai eksistencēi vajadzīga dabas daudzveidība. Jo bez elektrības, bet ar dabu cil-

vēks vēl varētu izdzīvot, otrādi nekad.

Applūdināmais Daugavas augštecēs posms, mūsprāt, ir viens no skaistākajiem Latvijas vēl neskartās dabas nostūrīšiem. Glezno ainavu un dabas vērtīguma ziņā tas ne ar ko neatpaliek no tik populārās Gaujas senlejas.

Nekur citur pie Daugavas vairs neredzam klintis visā to augumā, jauko, dzidro, apmēram 30 sikupīšu pietekas, iespaidīgās šļūdoņa upju ielejas. Pauguros un to pakājes satupušās tikai šim novadam raksturīgās zemnieku sētas. Prasītprasītos to visu ierindot īpašības un etnogrāfisko liegumu sarakstā kā rezervātu vai kā Daugavas nacionālo parku.

Tā domāja arī daudzdie tūris-
ti, kurus te nācās satikti. Ar
skumjam balti vīti stāstīja, ka
izbrīvējuši laiku, lai atvadītu
ai pēdējoreiz redzētu to, kas
drīz zudīs parīs desmitus
metru dziļajā ūdensblāķī. Un
mēs domājām, ka reizē ar šo
skaistumu, kas, protams, ir vai-
rāk nekā plīks skaistums vien
dauzdiem no viņiem var zūst
arī ticība cilvēka spēkam, viņu
spējai tomēr neizpostīt savu
dzīvesvietu, nepārraut un neiedra-
gāt savu vēl nedzimušo bērnu
dzīvības, kas trauslas un ne-
aizsargātas slēpjas tur, tieši
tur – apkārtējās vides dzīvī-
sistēmu veselumā, to neļainoi-
tajā vitālajā spēkā.

Nekādi kilovati, nekādas, pa
vislielākās un lētākas elektro-
jaudas, nekādi zinātnieki un
saimnieciskāji pūlīgi jau pēc
dažiem gadiem nespēs atdot re-
ti bagāti, cilvēka mūsdienu
doto Daugavas senlejas floru
un tās 30 retas sugas, kurām ie-
leja ir galvenā augšanas vieta,
un tās desmit īpaši retas
kuras aug tikai te un kur
nekādi neglābs vienīgi svinīgi
ierakstīšana «Sarkanajā grāma-
tā» vai pārreģistrēšana «nulle-
kategorijā». Mēs nezinām un
nevaram zināt, ar ko un kā katrs
no šiem augiem mums var no-
derēt nākotnē. Taču zinām, ka
ikviens no tiem ir gadu tūksto-
šos veidošās dabas sistēma
pilntiesīgi, neaizstājams loce-
lis, tās atjaunošas spējas un
mūžīguma noteicējs. To nosa-
gājot, drīzak nosargasim savu
labklājību, veselību un dzīvību.
Dzemiņš šos audzējumus nevien-
spēkstakties izmaksās par
mēģinājīs iekļaut. Dzemiņš Bo-
piniņi gaida, ka Daugava
flora, floras audzējums mums
varētu kļaut fantastiskās, ne-
samaksājamas summas. Gluži
tāpat kā tie divarpus tūksto-
hektāru apļūdinošā mežu. No
mūs mērūnājā par kokiem, ku-
ri, iespējams, ies bojā grūti
ūdeņu celšanās dēļ. Te varēt
būt arī tautamāks rēķins. Pirm-
kārt, savi 30, šī meža ir jaun-
audzes. Tas nozīmē, ka mēs i-
necojam kokus, kura valstī

amatskatos tīkal pēc vairāku
gadu desmitiem. Tad tā maksā
daudz dārgāk. Otrkārt, zū-
dam ļoti bagātas meža zvē-
ņuztēšanas, barības, sēņu, og-
vietas, zudejām rekreācijas
īspēju, kas, ka to zinātnieki a-
rēkinājuši, ir desmitiem rei-
zārkā par tāl pašā meža pl-
tībā iegustamajiem kokmateri-
liem. Treškārt, zināms, ka 1
meža diena rāzo 230—280 l-
skābekļa, gadā aiztur ap 40
putekļu un absorbē puston-
tiskosko gāzu, kuru daudzums
atmosfērā arvien palielinās,
izplūstot caur mežu joslu, un
dūļķunība samazinās 100—1
reizi. Tas viss Daugavas base-
nā labi attīstījā rūpniecī-
u aktīvas lauksaimniecības z-
nā nav nieks. Tālab, pat neg-
mot vēra citus ar šo problē-
saistītos, videi un veselībai bi-
tamos faktorus, nevar uzskatīt
ka Daugavpils HES, īpaši kok-
pleksā ar pārējām spēkstacijā,
mūsu apstākļos šobrīd būtu ek-
logiski tīrs enerģijas iegūšān-
veids. Turklāt tas skātāms kok-
pleksā ar pašas Daugavp-
ūdenskrātuves tīrību. Pat ja

(Turpinājums 12. lappusē.)

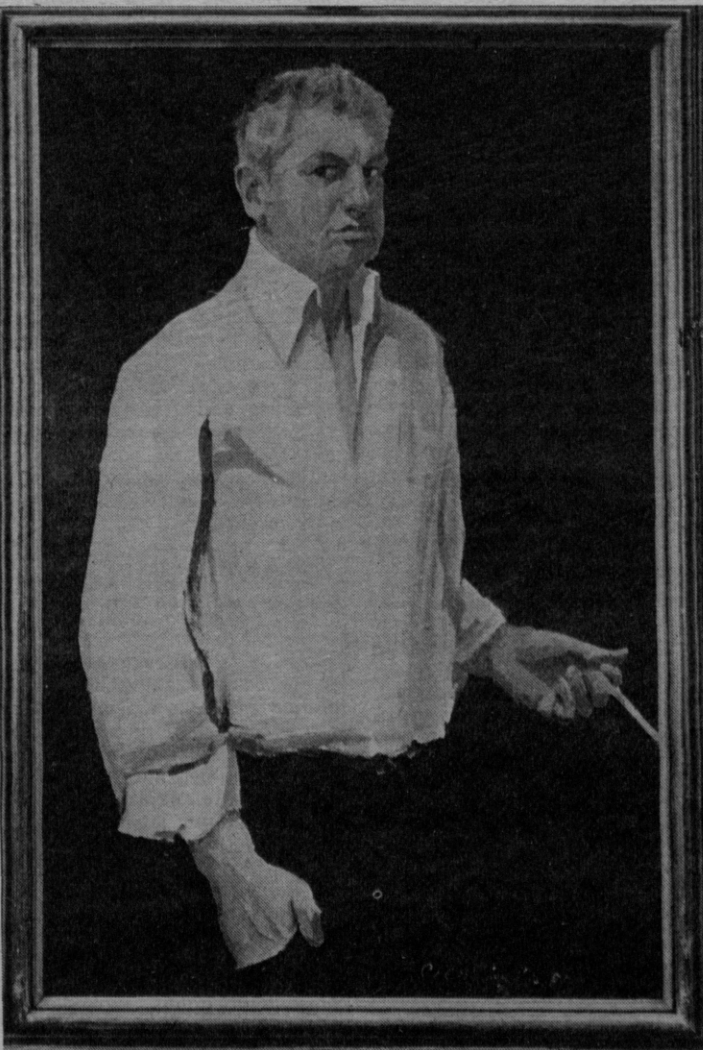
Iepazīstieties!

Bruno Celmiņš. Ko jums izsaka šis vārds? Atbildes varu sagaidīt dažādas. Daļa jaunākās paaudzes pārstāvju neizpratnē parautis plecus, daļa zinās teikt, ka ir tāds mākslinieks, kurš sagatavo jauniešus iestāties akadēmijā, atradies arī tādi, kas paši pie viņa mācījušies. Vecākās paaudzes mākslinieki atceresies kursabiedru, kopīgās studijas Eduarda Kalniņa glezniecības klasē. Tie, kas gribēs, atceresies arī to brīdi, kad Bruno Celmiņš, ja tā var teikt, «aizgāja pagrīdē». Aizgāja ne no laba prāta un ne vieglāku ceļu meklēt. (Bet tas taču bija tik sen, un vai tad nav vienalga, kuri bija tie, kas pacēla rokas «par». Par Bruno Celmiņa izslēgšanu no Mākslinieku savienības...) Jā, tagad jau saka: «Bruni, nāc atpakaļ!» Kā teikt, pastrīdējāties, un diezgan. Draudzēsimies atkal! Spēsimies atkal kopā!

Bet šitās spēlītes diemžēl nav tik vienkāršas kā gribētos. Pārāk daudz tajās likts uz spēles. Viens cilvēka mūžs ir gandrīz aizvadīts. Zināmā mērā ārpus sabiedrības, šaurā draugu lokā. Fanātiskā darbā. Tagad var tikai zīlēt, kāds šis mūžs būtu izveidojies, ja nebūtu noticis tā, kā notika; kādas atbildes mēs sagaidītu uz jautājumu: ko tu zini par Bruno Celmiņu? Un varbūt pat — kādu mēs redzētu mākslinieku viņa darbos.

Ir tādas kļūdas, ko izlabot nevar, un tādi parādi, ko nekad nevar atdot. Tādēļ atmetīsim ar roku zīlēšanai un paskatīsimies, ko piedāvā mākslinieks savā izstādē Doles vēstures muzejā.

Vispirms jau jābrīdina, ka šeit mēs varam iepazīties ar ļoti niecīgu daļiņu no mākslinieka paveiktā. Šī izstāde ir sprauga pavērtas durvis. Ciešuma? Cietokšņa? Cik lielā mērā mēs esam gatavi viņu saņemt? Cik lielā mērā viņš gatavs pie mums nākt? Gados izveidojusies un sareģējusi lepnuma, noslēgtības, jā, arī spītības čaula. Es jums neesmu vajadzīgs — jūs arī man ne-

B. Celmiņš. Pašportrets.

esat vajadzīgi. Vai tā ir? Vai vispār tā var būt? Baidīdies, cik jēla un sāpīga brīce var slēpties zem sausās kreveles.

Varbūt tieši tādēļ man vedas domāt, ka izstādīto darbu skaitliskais pieticīgums nav tikai Doles muzeja šauro telpu diktēts. Mākslinieks ir pieradis iztikt bez plašiem skatītāju pulkiem, un šis pieradums izvērties divaina veida skopumā. Es zinu, cik negribīgi viņš rāda savus darbus arī mājās, kur to ir desmitiem un vēlreiz desmitiem. Ar mokām izlūgsies apskatīt divus, nu, trīs. Uz mirkli.

Izstādītie darbi mums atklāj tikai mākslinieka daiļrades vienu šķautni, un grūti runāt par Bruno Celmiņu, neminot viņa «majās palikušos bērnus» — aktus, lielformāta figurālās kompozīcijas (it bieži ar asu sociālo ievirzi), pilsētas ainās.

Tie, kas glezniecībā meklē tikai efektīgu stilistiku, jaunus (vai arī pie mums jaunus) virzienus, nevaldāmu temperamentu un ekspresivitāti vai, gluži otrādi, filozofisku abstrakciju (kas viss, bez šaubām, arī ir ļoti labi), šai izstādē, iespējams, būs vīlušies. Izstāde sagaida ar mierpilno noskaņu, bez karnevāliska raibuma. Sa-

stopamies ar to pašu «veco, labo glezniecību», kuru cienām un mīlam daudz citu vecākās paaudzes meistarū darbos. Bruno Celmiņš strādā ar lielu dabas un cilvēka izpratni, ar lielu mīlestību un, galvenais, ļoti godīgi. Ja līdzekus talantam māksliniekam piemīt šīs trīs īpašības, viņa darbi savilgtos skatītāju, vienalga, kādā maniere vai stilā šis mākslinieks strādātu, un neradīties apsvērumi par to, cik šis vai cits autors ir «moderns» vai «moderns».

Bruno Celmiņa glezniecības galvenā vērtība, manuprāt, ir ārkārtīgi dziļais, es teiktu pat — saspringtais krāsu piesātinājums, kas vērojams gan tonāli tumšos, gan ļoti gaišos darbos. Kopā ar atbrīvoto otatriepieni un vietām gandrīz neticamo telpiskumu tas rada ap labākajiem darbiem tādu kā fiziski izjūtamā starojumu, gleznā attēlotās telpas paplašināšanos arī uz skatītāja pusi. Loti bagāta ir mākslinieka zaļo toņu paletē, dažā neliela studija var būt šai ziņā īsta skola kādam topošam māksliniekam.

Droši vien varētu par Bruno Celmiņa glezniecību runāt vēl daudz un dikti, taču es neesmu mākslas zinātniece un nejutos tiesīga to darīt. Vienīgais, ko gribētos vēl piebilst, — viņa izstādē var izjust to, ka glezniecība ir darbs. Negribētu, lai mani pārprot, — gleznās mēs neatradīsim nevienas samocītas vietiņas, kur tādejādi izpaustos mākslinieka pūles. Darbs jaušams viņa glezniecības pamatīgumā.

Starp citu, par to, kā mākslinieks strādā, man bijusi izdevība pārliecināties pašai — pozējot kādai no viņa gleznām. Brīvdienu šim cilvēkam nav. Strādāt viņš sāk sešos, septiņos no rīta. Tā kā ne visi ir spējīgi tik agri uzcelties, es uz seansiem nācu ap desmitiem, un parasti pirms tam mākslinieks jau bija strādājis pie kāda cita darba. Viņš glezno «drūmā apstēstībā», ar modeli nepārmij ne vārda, un šī pilnīgā atdeve darbam viesa mani tādu bijību, ka reiz pat radīju ļoti neveiklu situāciju. Atnācu uz «darbu» pēc kādas ballītes, neizgulejusies un itin sagurusi.

Nekustīgi sēdēt četras stundas ar isiem pārtraukumiem jau tā nav viegli. Bez tam man bija jāsež uz augsta ķebļa, pareizāk sakot, uz nestabilas konstrukcijas no diviem, viens uz otra saliktiem ķebļiem. Mugurā improvizēta vakarkleita. Elkonis balstās uz vēl nestabilākas būves, kas izveidota no dažādu mēbeļu atliekām. (Sevišķi grūtos brīžos mans vienīgais spēka avots bija doma, ka mākslinieka vecajai māmulai, iespējams, ir vēl grūtāk. Arī viņa sēdēja uz augsta ķebļa, ģērbusies frakā, ar galvā uzmauktu zēki, un tēloja plikpaurainu vīrieti — gleznas «darbība» norisinājās bārā. Tiesa gan, māmulai sēdēja reti un īsus brīžus.)

Torīt es sēdēju viena. Darbnīcā bija neiedomājami auksts. Jutu, ka sāku stingt. Roku, kas gulēja uz kaut kādas ledaini aukstas pulētas virsmas, pārstāju just ļoti drīz. Sāpīgais stingums pamazām savilka mani tādā divainā kāsi. Taču gleznotājs strādāja tik aizrautīgi un nikni, ka baidījies pat iepīkstēties. Vēlāk varbūt vairs nebiju spējīga to izdarīt. Tikai tad, kad likās — viss, tūlīt nokritīšu no saviem augstumiem sasalusi slīva kā pagale —, neizturēju un sāku raudāt. Visu cieņu — pēc minūtem piecām mākslinieks to pamanīja un, būdams patiesi smalkjūtīgs un taktisks cilvēks, šausmīgi satraucās. Sekoja atvainošanās plūdi, ap mani tika satupināts milzīgs daudzums elektrisko sauliņu, un pēc desmit minūtem es jau atkal sēdēju — neciešamā karstumā.

«Vai jums nav auksti?» vienubrīd mākslinieks pieklājīgi painteresējās.

«Nē,» es atbildēju. Un varonīgi izturēju līdz beigām.

Nekad mūžā es vairs nepozēju.

Tāds ir šis cilvēks, tādi viņa darbi.

Gaumes ir dažādas, un katrs meklē savai pasaules izjūtai, savam domāšanas veidam vistuvāko mākslinieku. Daudziem tāds varbūt būs Bruno Celmiņš. Katrā ziņā mēs esam iepazīnuši kārtīgu meistarū. Mākslinieku. Un zēl, ka tik vēlū.

ANDRA NEIBURGA

(Turpinājums no 11. lappuses.)

dotos līdz Daugavpils HES nodošanai ne applūdināmajiem izcirtumiem iztīrīt visus koku celmus (melnie, saglūmējušie un smakojšie sakārti, kas rēgojas ārā no Plaviņu un Rīgas jūru seklākajiem ūdeņiem to «bēgumu» brīžos, gan optimisms neviens), jautājums par ūdens piesārņotības pakāpi paliktu atklāts. Irdēnas apkārtnes grunts, savu piecu metru robežās svārstīgā līmeņa un lielās applūdinātās platības dēļ šeit sagaidāma pamatīga un ilgstoša krastu iebrukšana, ievērojami dūņu sainesumi (tie daudzām līdzenuma upju spēkstacijām nereti bijuši negaidīti katastrofāli), pastiprināti pūšanas procesi. 1982. gada Dabas un vēstures kalendārā LVU ģeogrāfi prognozejuši, ka Plaviņu un Rīgas jūru tomēr relatīvi stingrākie krasti galīgi varētu nostiprināties tikai pēc 20—25 gadiem. Protams, šis apsolījums maz precē — mierina kaut vai tos pašus iekšīlētus, kuri, peldoties jau gandrīz dubļainajā ciema peldētavā, var vērot, kā reiz dzeltenās upes smiltis ik gadu kļūst pelekākas un kā tās pārkļājas ar biezu dūņu ķīseli. Tas nevar sajūsmīnāt tos, kuri redz, kā Pērse grīva pie Kokneses arvien vairāk sāk līdzināties melnam noteģrāvim, kuri redz, ka šādos apstākļos neiesakņojas un nekad neiesakņosies piekrastes ūdensaugi. Daugavpils ūdenskrātuvei, kuras platība pārsniedz Rīgas, Kēguma un Plaviņu jūru kopplatību, attiecī-

gais pareģojums varētu būt krietni drūmāks. Taču visbīstamākais ir tas, ka nu visā upes garumā būs izjaukta upes dabiskā, bioloģiskās pašattīrīšanās sistēma, kuras efektivitāti var nodrošināt tikai tekošs ūdens un jau pieminētie ūdensaugi. Tagad intensīvās zemju apsaimniekošanas rezultātā neizbēgami sārņi un atlikumi, mēslojuma ķīmiskie elementi, pieliekoši bioloģiski nepārstrādāti, gulsnesies ūpes dibenā.

Pēdējā laikā lielas ūdenskrātuves neiesaka veidot arī tiešā atomelektrostaciju tuvumā. Neviens nav isti skaidrs, vai citādi pilnīgi nekaitīgās vielas, ko izdala netālā Ignalinas AES, uzkrājas stāvošajā ūdenstilpnē, pēc dažiem gadiem desmitiem nepārvērtīsies par mūsu ekoloģiskā slazda detaļu.

Kādas sekas būs upes dabiskās siltumregulācijas izjaukšanai, zooplanktona masveidīgajai bojāejai hidroagregātos? Kuram no mūsu dzīvības vadžiem pa smagumiņam virsū kraus kaut nelielas, tomēr neapšaubāmās klimata izmaiņas?

Divaini, ka pavisam pretēji pasaules lielo ūdenskrātuju ekspluatācijā gūtajai pieredzei celtnieki joprojām stūrgalvīgi pareģo lielu zivsaimniecības nākotni. Zivsaimniecība šeit pastāv tikai uz ielaisto, par dārgu naudu audzēto zivju mazulu rēķina, bet par tās «efektivitāti» uzskatāmi varam pārliecināties, ieejot jebkurā zivju vaikaļā. Daugavā jau iznīkušas gandrīz visas tāi agrāk raksturi-

gās zivis — zuši, laši, vimbas, nēģi, par kuriem agrāk pat dziesmas dziedātas. Ir aizšķērsois to nārsta ceļš. Un kā atgādinājums tam, ka daba nebūt neuzklausa resoru viedokli un nepieļauj ierēdņu algu, prēmiju sarakstā un amatu kreslos balstītajām «valstiskajām» interesēm, stāv vairākus miljonus rubļu dārgais Doles zivju lifts, kuru zivis pat nedomā izmantot.

Vai mūžīga, nekad neatmaksājama vērtība nav arī aramzeme, ko applūdinās 2280 ha platībā kopā ar plavām un ganībām. Bez tā, jau teicām, elektrībai nebūs jēgas. Jau tagad mūsu ekonomisti izsaka viedokli, ka, piemēram, Volgas kaskādes ūdeņos zudušās lauksaimniecībā izmantojamās zemes tūlīt, bet it sevišķi rīt, atmaksātos vairāk nekā varenās hidroelektrostacijas. Vai arī pie mums par valstisku pieeju var uzskatīt kaskādes celtnieku gatavību zaudēto aramzemi vietā finansēt Dvieleks līdzenuma lauksaimniecisko apgušanu, ja šo līdzenumu pēc kāda laika paredz applūdināt kārtēji, jau iecerēti Jēkabpils HES, kura, starp citu, apdraud arī pašas Jēkabpils turpmāko eksistenci.

«Enerģētikas karaļu» žesti ir plaši, bet grūti aprēķināmi. Vai, izpostot 80 mūsu republikas un 62 Baltkrievijas PSR apdzīvotās vietas, ir apdomātas arī sociālās pārmaiņas, apzinātas reālās tautsaimniecības strukturizācijas šājos apvidos? Vai ņemts vērā pasaules vadošo demogrāfu prognozejums par

to, ka nākotnē pilnīgākas un lietderīgākas dabas resursu izmantošanas dēļ paredzama jau tagad vairākās attīstītajās valstīs vērojamas decentralizācijas tendences pastiprināšanās?

Cik maksas morālie un estētiskie zaudējumi, augstā betona mūri iejožot un saskaldot divās daļās skaisto Austrumlatgales pilsētiņu Krāslavu?

Cik daudz no sava gara un kultūras atstāsim zem ūdens kopā ar ainavām pieskaņoto simtgadīgo lauku arhitektūru, kurai raksturīgs latviešu, krievu, baltkrievu, poļu, lietuviešu būvniecības stils sajaukums, cik — ar vairāk nekā sešdesmit latgaļu un kriviču apmetnēm, kapenēm, pilskalniem Latvijas teritorijā vien?

Ko par to visu saka zinātnieki, ko daugavpilieši un krāslavieši, ko tie, kuriem jāpamet dzimtas mājas un kuru viedokli neviens nav pat uzklausijs? Ko mēs paši par savas likteņupes likteni?

Vai, aizmirstot par nēģiem, zušiem, lašiem, Staburagu, Koknesi, vareno, pirmatnīgo senleju, aizmirsīsim šo vārdu, kurš vēl augšpus Jēkabpils un Daugavpils čalo straumēs un atstraumēs, atbalsojas vēl dzīvā, stāvā, kraujās un pēdējās šīs upes klintīs? DAUGAVA.

Cik maksas tas viss? Cik maksas tas, ka arī šis projekts, gluži tāpat kā savulaik ziemeļu upju pagriešanas iecere, nav laikus apspriests plašā sabiedrībā, nav apkopotī visi dabas, biedrības un ekonomisko ziņību

speciālistu viedokļi? Bet vēl ir laiks. Un domājam, ka to neatliekami prasa patlaban partijas konsekvēnti ieturētais atklātuma princips. Nedrīkstam tehniķiem ļaut vienpersoniski izlemt mūsu kopējo māju, mūsu likteņupes likteni.

P. S. 200 km garā ūdenskrātuve skars arī Baltkrievijas PSR teritoriju. Pēc raksta nodošanas redakcijā saņēmām Novopolockā dzīvojošā baltkrievu rakstnieka Vladimira Arlova vēstuli. Viņš par šiem pašiem jautājumiem gatavo publikāciju Baltkrievijas PSR presē un radio. Vladimirs Arlovs īpaši izceļ kultūrvēsturiskos zaudējumus, kas tiks nodarīti Vitebskas apgabalā, applūdinot divdesmit vienu arheoloģisko objektu, starp kuriem nozīmīgākie ir — piecas akmens laikmeta apmetnes, sešas senpilsētas, kā arī izcils 12. gs. epigrāfikas piemineklis «Borisa akmens». Zīmīgi, ka arī baltkrievu koleģiem neizpratni izraisa «Vitebskas apgabala applūdināšanas sagatavošanas direkcijas» solījumi apūdeņot «nepavisam ne Sahārai pielīdzināmās zemienes», nodrošinot intensīvu kravas un pasažieru kuģu satiksmi ar Daugavpili (?), izveidot «brīnumainas un pret visām iespējamām sekām nodrošināšanas» dabju sistēmas, kā arī radīt «perspektīvu bāzi plaukstošās zivsaimniecības attīstībai». Baltkrievu koleģi ir pārliecināti, ka Daugavpils HES devums enerģētikā ne tuvu nesegs tautsaimniecībai, kultūrai un dabai nodarītos zaudējumus.

Bez nodrošināšanas

Doma intervēt Germani radās viņa radošajā vakarā Centrālajā Mākslas darbinieku namā, kurā pazīstami aktieri žēlojās, cik grūti filmēties pie šī prasīgā režisora. Un visu laiku atkārtoja: «Viņš paniski baidās no nepatiesības». Pēc tam tās šķirsa nejaudi leģendā par Vladimiru Visocki (viņš gribēja filmēties Germana filmā «Pārbaude uz ceļiem»), un Germanis teica: «Visocki mīlēja tādēļ, ka viņš vienmēr dziedāja «savā balsī».

...Nesaprotu, ko tas nozīmē, ka es paniski baidoties no nepatiesības. Manuprāt, tas ir ne-reāli — uzstādīt sev mērķi: nu tik es jums tādu patiesību sa- taisīšu... Neiznāks. Nevar spe- ciāli, pēc pasūtījuma (pat pēc sava paša) runāt patiesību. Tai- si filmu — kadru pēc kadra, centies kopā ar saviem biedriem filmēt tā, kā mācīja Romms: «..it kā šis kadrs tavā mūžā pēdējais», panāk māksliniecisku efektu, lūk, tam jābūt patie- sam... Liekas, visiem jāpiecā- ja, ka filmā dzīve parādīta bez uzspodrinājuma. Katru reizi, kad tie, no kuriem atka- ršus manas filmas liktenis, sa- ņēmuši saskatīja kaut kādu kait- niecību, tas mani satricēja. Un filmu pēc tam lika uz plaukta.

Par Germani tagad sarakstīts milzums recenziju, tomēr nopiet- ni kritika par viņu sāka runāt tikai pagājušajā gadā, pēc tam kad uz ekrāniem iznāca «Mans draugs Ivans Lapšins». Kaut arī kino Germanis strādā jau gan- driz divus gadus desmitus (sāka kā teātra režisors pie Tovstono- gova). Tikai viņa pirmās filmas («Septiņais pavadoņs», veidota līdzautorībā) vēl nebija šķēr- šu. Bet pēc tam bija trīs filmas un katrā savs, dramatisks lik- tenis. Pats Germanis par savu paģātni runā ar nogurušu cilvē- ka neizpratni.

Jā, trīs filmas un trīs stingrie rājieni. Uzņemšanas grupai ne- bija prēmijas, divas reizes stu- dija maksāja Valsts Kinemato- grāfijas komitejai sodu tādēļ, ka filmā «nes zaudējumus, nau- du, kas iztērēta uzņemšanā...». Pirmo reizi es «nokļuju uz plaukta» 1971. gadā («Pārbaud- e uz ceļiem»). Par šo filmu notika izmisīga cīņa, daudzi palīdzēja.

1974. gadā es sāku filmēt «Divdesmit dienas bez kara» (pēc K. Simonova romāna). Nodošana Valsts Kinokomi- teijā sākās ar vārdiem: «Jāap- sveic «Lenfilm» sakarā ar to, ka radīta oriģināla filma par cilvēkiem, kas zaudēja Lielo Tē- vijas karu.» Jūs saprotat? To- mēr cīņa par šo filmu bija daudzkārt vīglāka un jautrāka nekā par citām. Filma noguleja tikai gadu. Tad iznāca, nokļuva Francijā, tai piešķīra Zorža Sa- dula prēmiju. Tomēr masu ska- titāju šī filma neiegūva. Zēl, kaut kur es acimredzot esmu pārrēķinājis...

Mēģinu strīdēties, bet Germa- nis paliek pie sava. Pēkšņi sāk runāt par Visocki, it kā pretno- statot viņu sev: lūk, kam nebija nekādu pārraustu, nekādas nesaprašanās ar publiku!

...Viņa dziesmas tēmētas uz katra sirdi. Visockis jau savas dzīves laikā kļuva leģendārs. Viņa griezīgās skumjas cauri jautrībai apbrīnojami tuvināja visdažādākos ļaudis. Bet kas gan cits var satuvināt mūs — tik dažādos —, ja ne sirdsapzi- ņa? Volodja pats bija — atkai- linātā sirdsapziņa, pats — sā- pe.

Iebilstu: nevar teikt, ka Vi- socki viss bija tik viennozīmīgi. Viņš gāja pa sarežģītu ceļu, meklēja, gādījis arī kļūdīties, viņa daļradē neturēkāt prātunu. Ne visi viņu atzina, viņa agri- nās dziesmas daudzi uzskatīja par netaisni noziedznieku pasaules folkloras...

Ir jābūt aklam, lai-neatšķirtu Visocki no viņa dziesmu tipā- žiem. Un jāpaliek kurlam, lai nedzirdētu viņa izmisīgās slā- pes pēc ideāla. Visocka dziesmu istais varonis ir viņš pats: stiprs, uzticams cilvēks bez pa- tētikas, bez izlikšanas.

Gandrīz ar tādiem pašiem vārdiem, kādus pašreiz dzirdu no Germana, recenzenti raksta par viņa Lapšinu. Ne velti fil- ma saucas «Mans draugs Ivans

Lapšins»: ar tādiem cilvēkiem gribas draudzēties.

Kriminālmeklēšanas darbi- nieks Bodunovs, Lapšina proto- tips, patiesi bija mana tēva draugs, vēlāk arī es ar viņu ie- pazinos. Uzskatu, ka stāsts par Lapšinu ir viens no labākajiem sacerējumiem par trīsdesmita- ģiem gadiem. Man bija neiztu- rami sāpīgi, ka tēvs, nenoticē- jis šim darbam, mūža beigās nolēma to pārrakstīt — savie- noja ar citu stāstu un pieraksti- ja laimīgas beigas (bija uz- skats, ka plašs lasītāju loks spēj uztvert tikai tādu grāma- tu, kas labi beidzas). Tā radās romāns «Viens gads». Manu- prāt, vājš romāns.

Uzņemt filmu nav grūti, daudz sarežģītāk ir tajā iejus- ties, iedzīvoties. Pirms «Lapši- na» uzņemšanas es ilgi sēdēju bibliotēkās, lasīju to gadu avi- zes, pa frāzei izstūdeju tēva melnrakstus. Bet iekšēji es sa- prātu, ka kaut ka trūkst. Vē- lāk mēs ar filmas scenāristu Eduardu Volodarski arhivos sameklējām kādu reālu to gadu lietu — ļoti nežēlīgu, saistītu ar bandas sagūstīšanu. Anali- zējām to, saucot talkā izmeklē- tāju. Gājām uz morgu, bijām liecinieki liķu identificēšanā. Tas bija briesmīgi, taču nepie- ciešami, lai līdz mielem izjustu, cik necilvēciski grūts ir Lapšina un viņa draugu darbs. Viņi dzīvo starp dzīvi un nāvi, ne- domājot gatavi atdot dzīvību, lai zeme būtu tīra un lai iestā- dītu dārzu. Dzīvo, neievērojot ikdienas grūtības, bet brīžiem viņi ir arī akli pret pašu dzīvi. Vai tad tik viennozīmīgs ir mans mīlais Lapšins? Atcerie- ties, savas dzimšanas dienas svinību laikā viņš uzzina, ka viens no viesiem, viņa draugs, apņēmis par sievu popa meitu, tiesa, ļoti jauku sievieti. Bet Lapšins tūlīt no viņa norobe- žojas. Tāpat kā norobežojas arī no citiem sarežģījumiem, kas nav ierakstāmi viņa ziedošā nā- kotnes dārzā ainavā. Kaut arī viņa sirdsapziņa ir jūtīga, kaut ko saka, nedod miera, viņš nez kādēļ naktis raud... Viņš ne- var bez ticības — tad dzīve zaudē jēgu. Lapšins ir cilvēks, kas cieš, kristāltīrs cilvēks, cil- vēces unikums.

Es jau sajutu savus varoņus kā dzīvus cilvēkus, bet filma nekādi nedevās rokās. Beidzot es redzēju sapni, kas pateica priekšā paņēmienu. Tas bija sap- nis par atgriešanos bērnībā. It kā es eju pa Marsa laukumu, smaržo pēc dūmiem — mājās vēl ir krāsns apkure, ieeju mū- su pagalmā, te aplīti sēž visi mani draugi, nonāku, lūk, šajā dzīvoklī. Man preti no istabas ar dzeltenajām tapetēm (tur tagad gul mans dēls) iznāk zēns, un es zinu, ka tas esmu es. Iznāk mātē un tēvs, pavi- sam jauni, skatās uz atnācēju un klusē. Es arī klusēju. Neva- ru taču viņiem teikt, ka šis cil- vēks, kas stāv viņu priekšā un drīz gadu ziņā apsteigs savu agri mirušo tēvu, arī esmu es... Tas bija smags sapnis. Par nākotnes nenovēršamību, kura vienmēr izaug no pagātnes. So sajūtu es nolēmu pārcelt uz ek- rāna, būvēt visu filmu uz zēna sajūtām. Viņš dzīvo starp šiem cilvēkiem, dzīvo ar viņu prie- kiem un rūpēm, pie tam zina, kas ar viņiem būs vēlāk, pēc tam. Tāda, lūk, skata divējādi- ba.

Cenšos sarunu tuvināt mate- riāla tēmai, citēju no recenzijām par viņa filmām: «patiesi- bas izjūtas kamertonis...», «sin- tozības laikmeta atmosfēra...», «karstais, pulsējošais realitātes sabiezējums...».

Es tikai zinu, ka dzīvi «pie- krasot» nedrīkst. Tas var iepa- tīties pirmajā brīdī, bet pēc tam sāks šķēbināt. Atkal domā- ju par Visocki... Kāpēc viņš izrādījās tik nepieciešams? Viņa popularitātes bums bija sešdes- mito gadu beigās. Bet agrāk? Vai tad agrāk viņš nedziedāja? Dziedāja, turklāt lieliskas dzies- mas. Taču viņa dziesmas līdz zināmam laikam nebija aktuā- las. Mūsu sabiedrība piecdesmi- to gadu beigās, sešdesmito sā- kumā pārdzīvoja lielo ilūziju periodu, cilvēki juta personīgu līdzdalību patiesas un pareizas dzimtenes radīšanā. Ciniņāju bija daudz. Bet sešdesmito ga- du beigās dažs sāka pagurt, dažs klusiņam atkāpties, aiziet dekorācijās. Televizijā mums sāka rādīt, ka viens runā no lapīna, pēc tam otrs ņem lapīnu un lasa. «Mani satricēja nupat dzirdētie lielskie vār- di...» Bija kauns. Mēs esam tikumiska zeme, kur cilvēku jau no bērnības māca nepielist, ne- klanīties.

Tad, lūk, jo vairāk glaimoja, pūta miglu acīs pa televizoru, jo vairāk māksla nodarbojās ar farizejismu, jo skaļāk skanēja Visocka balss. Atcerieties: «Nē, puikas, viss aplam, viss galīgi aplam, puikas...» Viņš bija kā pretinde liekulībai, neistumam, un klausīties viņa bija tas pats, kas elpot skābekli. Un tas, ka Visockis gāja, it kā ne no kā nebaidoties, neatšķatīties («Ška- tielies! Lūk, tas nenodrošinā- jies kāpj!»), tas, protams, bi- ja par sevi pašu, viņš uzturēja, palīdzēja daudziem, arī man. Skatīties, var taču, izrādās, tā kā Visockis! Vai tad viņam nav baidi? Vai tad viņš neriskē? Vai tad viņam negribas, lai izdotu viņa darbus, apbalvotu? Smiek- līgi: viņš — patiesi tautas māks- llinieks — nebija pat «nopen- liem bagātais».

Jau minētajā vakarā Germa- nis atzina, ka viņš sadzīvo di- vas bailes: bailes no tiem priekšniekiem, kas pieņems viņa filmu, un bailes uztāstīt sliktu filmu. «Otrās bailes manī vienmēr ir stiprākas, tā Germanis atbi- dēja uz komplimentiem par viņa pilsonisko drosmi.

Es patoloģiski nemāku pie- mēroties citu gaumei. Es varu uzņemt vai nu tā, kā esmu pār- liecināts, vai arī — nekā. Fil- mā katru sīkumu simt reizes pārdomā, bet pēc tam tev ātru- mā: tas nav tā un tas neder. Bet kāpēc? Jūs man paskaidro- jiet — kāpēc, un es varbūt pie- kritīšu. Bet paskaidrot «pārpa- drošinātāji» nevar neko. Nu la- bi, būtu piesējusies kaut kam patiesi asam. To vēl var sa- prast, viņiem savas bailes. Ta- ču saruna risinās līmeni — «La- bāk nevajag». It kā visi zina, kā vajag, izņemot mani. Un tautas vārda spriež, ar patosu acis grib aizmaļēt. Bet pa- šiem — pilnīgs kritēriju trū- kums, akls subjektīvisms. Lūk, kas atņem spēkus...

Vēlreiz — es varētu saprast estētiskas pretenzijas pret «Lap- šinu». Kā nekā jauna kino- valoda. Var pieņemt, bet var arī nepieņemt. Nē — mani ap- sidēja, ka es esot apmelojis lielisko un gaišo mūsu tēvu pa- audzi. Bet mana filma — tā ir atzišanās mīlestībā šiem cil- vēkiem. Mani kaunināja: kur jūs atradāt tik šauras ieliņas, kādēļ tik slikti dzīvoklis? «Un tas viss «Volga» «Volga» lai- kos?» Bet mēs filmējām mūs- dienu Astrahaņas ieliņas. Un dzīvoklis... Tas taču ir mana teva dzīvoklis! Viņam piešķīra tiem laikiem lepnu dzīvokli. Es restaurēju iekārtojumu ar do- kumentālu precizitāti, līdz pat globusam, un iemītināju tur sa- vus varoņus. Bet man saka: kā- dēļ viņi tik trūcīgi dzīvo?

Bija brīdis, kad Germanis at- kāpās, «apcirpa» savu «Lapši- nu» tā, kā no viņa to prasīja. Viņš tajā laikā bija, ļoti noguris. Filmēšanā Astrahaņā cēlās 6 no

rita, stājājās pa viesnīcu un modināja visu grupu. Grupa strādāja pa 16 stundām pēc kār- tas. Bet režisors vēl vairāk. Katru, arī otru un trešo plāna tēlotāju, Germanis pats gērba, izdomāja viņa lomas likteni, rep- likas... Kādā brīdī viņam pazuda zeme zem kājām. Arsti konstatēja infarktu. Pavēlēja gulēt. Viņš neticēja; nekas nesāpēja, un ne dienu neguļēja. Leningradā pēc mēneša diagnoze apstiprinājās. Arsti teica, ka plīsums aizvilk- āies, tikai jāguļ: «Citādi jūs no- mirstiet!» Bet tajā laikā — «Lap- šina» nodošana, skandāls «Lap- šina» dēļ: «Lenfilm» režisors Germanis nodemonstrējis «pilni- gu radošu nespēju...» Germani gatavojās atlaist no darba. (Neatļaida, bet divus gadus viņš nesapņema algu.) Un tad pats savām rokām sagraizīja «Lapši- nu», domāja — izglābs. Drau- gus, kas noskatījās jauno va- riantu, pārņēma šausmas. Labi, ka viņam kopā ar Svetlanu Karmalitu (scenāriste pēc pro- fesijas — Germana draugs un sieva) partizānu padomieniem izdevās atjaunot filmu, bet jau no variantu iznīcināt. «Mēs tā priecālamies! Lūkām no lai- mes. Filma atdzīvojas!» Bet fil- mu aizlēdza. Tagad divas Ger- mana filmas gulēja uz plaukta. Un tad spēdēja viņu atstāja — mēnesi pavadīja gultā ar seju pret sienu...

Ar Visocki mēs esam vienos gados, bet viņa draugs es ne- biju un kopā pastrādāt neiznā- ca. Tai lomai, kuru «Pārbaudē uz ceļiem» gribēja spēlēt Vo- lodja, es uzaicināju Zamanski. Nē, Volodja neapvainojās. Viņš bija celsirdīgs. Un kā gan viņš varēja apvainoties uz mani, ne- veiksminieku? Noskatīties filmu uz ekrāniem Volodja, vienalga, nepagūva. Var būt, ka tā ir pat labāk. Nervu bendēšanai viņam pietika savu darišanu.

«Cīnos cik spēka, cik dzīslās vien jaudas...» viņš dziedāja. Tā arī dzīvoja: Nesaudzēja sevi, sadedzināja... Jā, visādi bija. Viņš varēja, piemēram, neat- nākt uz mēģinājumu, jo bija ie- pazinies ar lidotājiem un tie pierunāja lidot kopā ar viņiem turp un atpakaļ uz Magadanu. Visu ceļu mākoņos dziedāja vi- ņiem, iespējams, pārmaicot mo- tora rēkoņu. Varēja cauru nak- ti dziedāt oficiantiem restorāna virtuvē. Bet cik bezmiega nak- šu viņš «nededzināja» sevi, sē- dot pie rakstāmgalda, — kas saskaitīs? Visas savas vairāk nekā četrsimt dziesmas viņš uz- rakstīja (nē, pārdzīvoja!) bez- miega naktīs. Dienā — darbs teātrī, kino, rūpes par drau- giem. Viņš pastāvīgi kādam pa- līdzēja, pateicoties savam ne- atkārtojamam valdzinājumam, izdabāja cauri grūtas lietas. Lī- dās dziesmām palikuši arī dze- joli, scenāriju, prozas rokraksti. Es tāda virpuli neizturētu pat nedēļu. Viņš staidzās, it kā no- jaustu savu likteni. Un cik daudz paguva! Divi desmiti lo- mu teātrī, vairāk nekā trīsdes- mit — kino (daudzas, tiesa, epizodiskas). Būtu paguvis krietni vairāk, ja viņu nebūtu traucējuši.

Es domāju, ka viņš tautas mīlestību apzinājās kā savu mi- siju mākslā — būt godīgam līdz galam. Nogrīzīties no šī ceļa viņš vairs nevarēja. Kaut gan droši vien bija naktis, kad viņš domāja: viss, nav vairs spēka, uzrakstīšu, «kā vajag»...

Mēs nedraudzējāmies, bet bi- ja viena bezmiega nakts vilce- nā... Nekad agrāk es viņu ne- biju redzējis tik drausmīgi sa- triektu. Kaut kas bija noticis Odesas kinostudijā, vēl kādas nepatīkšanas. Precīzi atceros viņa vārdus: «Strādāt gribas, pušu rauties, bet tevi iegrūž kaut kādā opozīcijā, gandrīz vai par ienaidnieku patīsa...» So dvēseli skrāpējošo intonāci- ju es dzirdēju — arī vēlāk viņa dziesmā: «Kā tad tā? Es — jū- su brālis...» Sakiet, ar ko bija kaitējis un kam bija kaitējis Visockis? Pārāk nekaunīgi jo- kāja? Atļāvās smieties tur, kur smieties nedrīkst? Kāpēc ne- drīkst? Viņa pārmēti bija pelnīti, viņš karoja pret viduvē- jību, banalitāti, demagoģiju. Pret visiem tiem nolādētajiem trūkumiem, kuras bezgalīgi ie-

nīda, kuras ilgāk nedrīkst ciest, par kuriem tagad atklāti runā tauta un partija. Un no šī vie- dokļa Visockis ir derīgs, valstis- ki domājošs cilvēks. Viņa ta- lantu vajadzēja saudzēt, žēlot, nevis dauzīt!

Nevarēju neuzdot tradicionālu jautājumu: «Pie kā jūs pašlaik strādājat?» — «Kopā ar Svetla- nu rakstu scenāriju par Krievi- ju Čingishana iebrukuma priekš- vakarā. Bet kā režisors nestrā- dāju.» — «Baidāties, ka nākamā filma būs sliktāka nekā «Lap- šins»?» — «Nezinu, neesmu par to domājis. Grūti sevi novērtēt. Reiz, kad cīņa par «Pārbaudi uz ceļiem» bija viskarstākā, es no- skatījos filmu it kā citām acīm un izmisu — cik tas viss nožē- lojami. Sēdēju zālē un raudāju no kauna: tik daudz cilvēku esmu nomocījis, sevi nomocījis, studiju nostādījis neērtā situāci- jā — un kā vārdāt Vēlāk, tie- sa, mani pārliecināja par pretē- jo...» — «Bet «Lapšinam» jūs ta- ču tagad ticat?» Viņš, it kā jau- tājumu nedzirdējis, turpinā: «Es ne reizi vien jau esmu mēģinājis pamest režiju. Man ir silma sirds, paaugstināts asinsspie- diens, man ir mazs dēls. Lai vi- su to liktu uz spēles, man pre- cīzi jāzina, ka varu izdarīt ko tādu, kā vārdā būtu vērts at- kal riskēt, dabūt infarktu utt...»

Pēkšņi mans grūtais, nevadā- mais sarunbiedrs pats uzsāk runāt par patiesību:

Jūs sakāt, ka pieprasījums pēc patiesības aug? Jā, pašlaik aizrautīgi atmasko sliktus priekšniekus, visādus blēžus, dikdieņus. Bet vai tad tas ir galvenais? Patiesība — tā ir bīstama lieta, atbildīga un neērta lieta. Vajag just tiku- misko spēku sevi. Kur ir ga- rantija, ka «pieprasījumu pēc patiesības» neizmantos veikli konjunktūristi?

Kļuvis par modi lamāt Valsts Kinematogrāfijas komiteju. Ir, protams, par ko. Savā laikā es pats sanāksmes kļiedzu. Bet tagad, kad to ne tikai drīkst, bet kad tas ir pat modē, Kino- komitejas vadītājus lamāt man negribas. Garlaicīgi. Galveno jaunumu es saskatu nevis atse- višķās personās, bet gan tajos neizskaidrojamās tabu, barga- jā mākslas ierobežojumu sistē- mā, kas vel nesen pie mums skaitījās normāla. Mikroklimatā mākslā rada ne tikai ar «aug- šas» gribu, bet arī ar «apakšas» atbalsi. Liekot roku uz sirds, jāatzīst: lielākā daļa no mums šajā kolektīvajā melu sistēmā mehāniski piedalījās, kaut vai ar klusēšanu.

Un tagad, kad pati dzīve prasa no mums patiesumu un drosmi, mēs pēkšņi paši sevi varam sajūt savu dvēseles re- sursu deficītu. Tas ir nereāli — vienoties: tagad runāsim tikai patiesību! Vai tad patiesība ir tajā, ka runā? Ka atmasko ci- tus? Daudz sarežģītāk ir pašam iemācīties nemelot. Vienkārši nemelot, un viss. Pat sikumos. Un darīt savu konkrēto darbu. Ja es savu darbu darišu abso- lūti godīgi, pēc iespējas priekš- zimīgi, ja otrs centīsies, trešais, desmitais... Mēs tāda veidā ne- godīgus cilvēkus nostādīsim bezizejas situācijā.

Zinu, melu mūsu profesijā ir daudz, turklāt viņi dzīvo labāk nekā tie, kas patiesi grib kaut ko izdarīt. Tomēr tagad «rado- šās» metode — «ko pasūtīsi?» — kļūst arvien apkaunojošāka, ne- pieņemamāka. Ne velti no atz- mirstības atgriežas Visockis, beidzot ir izveidota viņa literā- rā mantojuma komisija. Ticu: būs jaunās grāmatas, plates, būs filma par Volodju. Aug ne tikai pieprasījums pēc patiesi- bas, bet arī pieprasījums pēc talantīgiem, tikumiskiem cilvē- kiem, kas grib un var dzīvē apstiprināt jaunu patiesību.

LIDIJA GRAFOVA
(Saisnāti no «Literaturnaja gazeta»)

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS
PADOMES PREZIDIJA

Par panākumiem latviešu padomju literatūras attīstībā rakstniece M. Kaljaka (Svīra) apbalvota ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda rakstu.

PIRMĀ IEPAZĪŠANĀS

(Turpinājums no 3. lappuses.)

«Altajieši ir viena no senākajām pasaules tautām,» teica S. Kaļāšs, kurš nesen atgriezies no starptautiskā altajistikas kongresa, jaunu ierosmju, atziņu, zinātnieku pētījumu bagātināts. Jā, arī jāsaka — līdzīgi kā mums, — profesionālā māksla altajiešiem ir «avisam jauna, fofies tautas māksla, tautas tradicionālā kultūra — ļoti sena, bagāta, gadu simteņos un tūkstošos briedusi un stipēta. Altajiešu etniskās tradīcijas iesniedzas skītu un hunņu laiku arheoloģiskajos pieminekļos, viņu bagātajā folklorā galvenais žanrs — varoņeposs, to teksti pierakstīti un izdoti 11 sējumos, bet līdztekus tam turpina dzīvot izpildījumā, dzīvajā tautas tradīcijā. Kad T. Šinžins koncertā demonstrēja eposa izpildījuma manierī savdabīgajā, rietumtaut kultūrai nepazīstamajā rīkles dziedājumā, kad folkloras ansamblis demonstrēja altajiešu tautas mūzikas instrumentus (to starpā arī savdabīgas varoņsīstus sacensības), kad tautasdziesmas dziedāja S. Kļeševa, vēlreiz apstiprinājās — folklorā, tradicionālā māksla ir visbiežāk, visbūtiskākā tautas dvēseles «vizītkarte», kas ļauj bez asinīkiem un garām runām dziļi ieskalīties un ieklausīties vienam otrā. Profams. šajā vakarā tie bija tikai tādi īsi paraugdemonstrējumi, un valodu neprazdami, mēs arī nebūtu spējīgi klausīties altajiešu eposu septiņas dienas (kā, publikas vēlēšanos pēc vēl slāpēdams, piedraudēja B. Bedirovs). Tomēr mazliet ilnāk šo sugestīvo dziedāšanu paklausīties gan būtu gribējies.

Tikšanos bija gatavojušas abas puses, neapmierinoties tikai ar jau zināmo, ar Vija Lāča «Zītaru dzimtas», Ziedona «Dzejnieka dienasgrāmatas», latviešu revolucionāro cīnītāju un partijas darbinieku, kas divdesmitajos trīsdesmitajos gados Kalnu Altaja novadā organizējuši jaunās dzīves celtniecību, atgādināšanu. Dzejnieki B. Bedirovs un A. Adarovs bija atveduši ne tikai savus dzejoļus, kuros lasīja krieviski, bet arī Peteru, Beļševicu, Čaklā atdzejojumus, ko viņi noslasīja altajieši. Un, profams, ļoti aizkustinošs bija brīdis, kad N. Šumarovs nodziedāja gabaliņu no «Lāčplēša» — «Dievu sapulcī». Mūsu Akadēmiskais koris I. Čepīša vadībā savukārt līdzās latviešu un krievu dziesmām bija iestudējis altajiešu tautasdziesmu «Altaj», ko atskaņoja visās trijās valodās. Latviešu folkloru koncertā rādīja GNP ansamblis «Senleja».

Svinīgajā sanāksmē bija klāt arī LKP CK sekretāri A. Gorbunovs un A. Brīls.

I. ČAKLĀ

RIGAS KINONAMĀ

26. septembrī ielūdzta Arnoldis Plaudis. Tā bija interesantā latviešu dokumentālā kinoscenārista retrospekcija, savā zinā unikālās personības mākslinieka un scenārista — kinematogrāfiskā ceļa konfrontācija ar mūsu šībrīža uzverti. Ekrāna stāstus par A. Feldmana, toreiz vēl nedroša amatiera, kautrīgo Līepājas teātra perioda fikšējumi vairāk pildīja viesiem pakirāšanai pasniegta albuma funkciju, radot scenogrāfu Plaudis darbā pie P. Putniņa iestudējuma tik jaunu... Skatīties radotā tādēma G. Binde un A. Plaudis pirms 20 gadiem veidoto foto filmu «Halo, Maskava», to jau varēja uztvert kā mākslinieka Plauza pieteikumu darboties citā jomā. Ja citējam viņus: «Scenārista piedzimst tad, kad cilvēkā nomirst mākslinieks un rakstnieks», tad jāatzīst, ka

arī nākamajās filmās «Es biju, es esmu, es būšu» un «Sāpju spoguļi» (tik izteikti šodienīgā savā nostājā) it ļoti sadzīvo gan Plaudis scenārists, gan mākslinieks. Tās ir filmas, kurās Plauza, Binde pieteiktais stils gūst tālāku konceptuālu izvērsumu sadarbībā ar I. Selecki, Ritmiskas, Iakoniškas, Kļonvalodas, Iso kadru montāžas darbi, kuru jēdzienisko slokli pīlītībā iznes vizuālais risinājums.

Šajā vakarā demonstrētais filmu kopums par dominanti izvirzīja Plauza kinodarbu skarbo tēmu latviešu tautas likteņa līniju, kura vijas cauri filmai «Pārņākšana» un kuras pastāvīga klātbūtne jūtama tādos Podnieka un Plauza kopdarbos kā «Strēlnieku zvaigznājs», «Komandieris», arī jauneklīgi maksimālistiskajā videolās paaudzes analizē «Vej šizifs akmeņi».

Gan G. Binde un I. Seleckis, gan A. Sukuts un J. Podnieks, mēģinot atpazīt izstādīto kāpēc katram no viņiem ir bijis nepieciešams Plaudis, akcentēja viņa ideju centrētāja būtību, ideju izspēlētāja lomu gan dokumentālajā kino, gan arī fotomākslā.

Šādu spēles realizāciju fotogrāfijā demonstrēja Kinonama atpazīt izstādītās G. Binde fotolapas un slaidu sērijas demonstrēšana vakara starpbrīdī, atklājot mazāk zināmo Plaudis kā populāru, pastāvīgi angažētu Binde fotoinscenējumu modeli — tēla tapšanas procesa līdzautoru.

Ne araktīvās ironijas un spēles J. Podnieka samontētajā kinoveltē Plaudim līdz visšķarbākajai nopietnībai — tāda bija arī vakara emocionālā staila. Tā virszudēvums nebija tradicionālā oodīnāšana zīmīgas gadskārtas sakarībā, tomēr brīžiem ieskanējās forēts jubilejskums, kas bija tieks vakarā, kad Plaudis vienkārši bija ielūdzis savā kinopasaule. Tātad kopumā J. Podnieka izstrādātā dialoga dramaturģija, gaumīgā vakara vadītāja funkciju izspēle, kas pīlītībā ļāva Plaudim atklāties kā interesantai un šarmantai personībai, dalībnieku emocionālā atvērtība izskanēja kā mēģinājums rāmīnēt Kinonama radošo vakaru rīmo tradicionālātāti. Tādēļ arī noslēgumā atzīnība — Plaudim tika pasniegtas palmas zars, gan ne Kannu Zelta palmas, bet visatbācāks Kinonama zālās palmas zars.

D. RIETUMA

«KAD DZEJA UN
ATMIŅAS SITAS LOGĀ...»

Ar šo romāna nosaukuma parafrāzi precīzi tika raksturota LPSR Tautas rakstnieka, LPSR ZA akadēmiķa Arvīda Grigula 80. dzimšanas dienai veltītā daļrādes vakara, kas notika 10. oktobrī LVU Lielajā aulā, gaisotne. A. Vējāns viņam raksturīgajā poētiskajā manierē pārlūkoja jubilāra literāro darbību. V. Hausmanis ieskicēja A. Grigula devumu literatūrzinātnē un kritikā. Sekoja literāri muzikāla kompozīcija no rakstnieka dzejas, prozas un dramaturģijas fragmentiem, dziesmu tekstiem, kurā piedalījās universitātes Tautas koris «Juventus» (diriģents D. Gailis) un aktieri M. Zemdega, R. Garne, I. Adermanis un J. Plēšums. LKP CK, LPSR Augstākās Padomes Prezidija un Ministru Padomes vārdā jubilaru sveica LKP CK sekretārs A. Gorbunovs un LKP CK kultūras nodaļas vadītāja vietniece N. Janausa. Tālākajā godināšanā piedalījās Rīgas pilsētas rajonu partijas un izpilkomiteju, vairāku ministriju, augstskolu, teātru un dažādu citu kultūras iestāžu, kā arī dzimtā Limbažu novada pārstāvji. No Dailes bija ieradusies izrādes «Sievietes, sievietes...» dalībnieču izlase, kas dziedāja «Kad mīlu es, tad mīlu es». Drāmu pārstāvēja A. Jaunušans Pulvermahera veidoļā, E. Radziņa kā Berla Pele un V. Līne. Apveicēju virteni noslēdza koleģi rakstnieki. Galavārdā A. Grigulis pateicās visiem ilggodsoļajiem un daļējas dažās ilggodīgajā jaunrades mūžā izlofotās atzinās. Cita starpā viņš akcentēja, ka daļrādes procesā rakstnieks atrodas viens pret vienu ar baltu papīra lapu un šajā situācijā tam nevienš nevar un nedrīkst palīdzēt. Jubilārs acināja rakstniekus mazāk zūdīties par publicēšanās iespējām un personisko labklājību, bet vairāk domāt par nozīmīgu literāro vērtību radīšanu tautai.

I. ALKIS

Nākamajā nedēļā

□

UZMANĪBU!

23. OKTOBRĪ PLKST. 9.30 LĪKJS CK republikas jaunatnes seminārā 1. nodarbība.

□

RS LITERATŪRAS
PROPAGANDAS BIROJA

K. Barona ielā 12, tālr. 287471, 281775

17. OKTOBRĪ PLKST. 19.30 Lenina komjaunatnes Valsts Jaunatnes teātrī Lāčplēša ielā 25 Kalnu Altaja Literatūras dienu noslēguma sarīkojums — literāri muzikāla kompozīcija Jaunatnes teātra aktieru izpildījumā (režisors A. Šapiro), piedalās Kalnu Altaja Literatūras dienu dalībnieki.

Ielūgumi Rakstnieku savienībā. 28. oktobrī plkst. 19.30 LARP kultūras namā Amatu ielā 5 dzejas un atdzejas vakars «Mums katram ir sava zeme». Dainai Avotnāi — 60. Piedalās D. Avotina, M. Borisova, D. Kupole, E. Radziņa, L. Grabovskis, S. Zaligins, Lietuvas PSR Tautas dzejnieki A. Baltakis, A. Maldonnis, J. Marcinkēvičs. Sarīkojumu vada J. Peters.

Derīgs 3.4. abonements. Biletēs pārdo LPB. Rakstnieku grāmatnīca Kirova ielā 57 un kultūras nama grāmatveidībā.

□

RS KLUBA

Tel. 289974

23. oktobrī plkst. 16 ritmikas pulciņa 1. nodarbība (vad. J. Baumanis). Tulkotāju sekāla aicina visus tulkotājus piedalīties Valodas nedēļas pasākumos.

□

MAKSĻAS DARBINIEKU
NAMĀ

21. oktobrī plkst. 18.15 KTU Folkloras fakultātes ievadnodarbība.

24. oktobrī plkst. 18.30 «Mūsu jubiliāri. Rutku Tēvam — 100. Par Arvedu Mihelsonu atstāta Dailes teātra aktrises R. Šlele-ye un V. Vecumiece. Plkst. 18.30 cikla «Zināksni jauna grāmatā». V. Freimane «Personības un parādības». Piedalās autors un redaktors I. Zake. Filmāmas Grāmatu raidis. Biletēs MDN. Notiek Kinomatieru klubu jaunielā 24.

25. oktobrī plkst. 7.30 KTU Teoloģijas mākslas fakultātes izbraukuma nodarbība. Pulcēšanās pie Operas teātra. Plkst. 18.30 «Neklatienes ceļojumu klubs».

26. oktobrī plkst. 16 videosaļons «Pols Makartnīls». Biletēs MDN. Plkst. 16 RPI Studentu klubā Bibliotēkas ielā 2a Ritas Treimanies aolokonzerts. Piedalās I. Milzāraja, L. Paula, I. Aileniķis, A. Smirnovs, O. Stāls. S. Vērinās ievadvārdi. Biletēs MDN un RPI Studentu klubā.

27. oktobrī plkst. 18.15 KTU Sadzīves tradīciju fakultāte: 1) Padomju tradīcijas — sociālistiskā dzīvesveida svarīgs komponents. Lektors P. Kriģers; 2) Reliģisko tradīciju priekšvēsture. Lektore E. Kalnīņa.

□

MAKSĻLINIEKU
SAVIENTIBA

21. oktobrī plkst. 11 LKP CK Politiskās izglītības namā Gorki-lā ielā 5 atklāj konferenci «Telpa un mēs».

22. oktobrī plkst. 13.30 konferences dalībnieku izbraukuma sēde Rundāles muzejā.

27. oktobrī plkst. 18 gleznotāju sekcijas sanāksme. Biroja sēde notika pēc sanāksmes.

28. oktobrī plkst. 17 metālmākslinieku sekcijas sanāksme. J. Gagaiņa stāstījums par Sominu.

29. oktobrī plkst. 15 — MS uzņem Jauno mākslinieku arvienībā Darbus varēs izlīkt MS zālē 29. oktobrī plkst. 10 tikai tie mākslinieki, kas savlaicīgi iesnieguši dokumentus uzņemšanai JMA.

No izstādes «Tērs» autoriem darbi jāņem 19. oktobrī no plkst. 18 līdz 19 un 20. oktobrī no plkst. 10 līdz 14. Pēc norādītā laika MF darbu saglabāšanu negarantē.

Monumentālās metāla mākslas padome izskatīta līgumdarbu skices un projektus Gaikas ielā 5 22. oktobrī plkst. 10.

Adas plastikas mākslas padome pieņems darbus salonam realizēšanai 29. oktobrī plkst. 10.

Mākslas salonā Lenina ielā 52 pieņems pārdošanai keramikus skices un projektus Gaikas ielā 5 22. oktobrī plkst. 10.

Mākslas salonā Lenina ielā 84 pieņems pārdošanai keramikus skices un projektus Gaikas ielā 5 22. oktobrī plkst. 10.

Mākslas padomes sēde 22. oktobrī plkst. 13.

Parakstīties uz 1987. gada preses izdevumiem MS varēs tikai līdz 23. oktobrim.

LARP kultūras namā Rīgā, Amatu ielā 5, Rīgas ekslibristu klubā 17. oktobrī plkst. 18 Alekseja Juvatova dzimšanas 75. gadu atceres vakars un izstāde. Aicināti visi interesenti.

Mākslas muzejā 19. oktobrī plkst. 12.15 «Mākslas muzeja koncertsvētdienā» muzicēs J. Vitola LVK studenti un pasniedzēji.

Darbu nodrošina 4. republikas mākslas izstāde «Vienmēr modri» 27. un 28. oktobrī no plkst. 10 līdz 18 F. Dzeržinska kultūras namā Ievadnodarbība. Izstādes atklāšana 10. novembrī plkst. 12 Alžrobežu mākslas muzejā.

□

IZSTĀDES

20. oktobrī plkst. 15 LPSR Arhitektūras un pilsēt būvniecības propagandas centrā (Pēterbāznīcā) atklās izstādi «Telpa un mēs».

Izstāžu zālē «Latvija» republikas 4. tekstilmākslas izstāde.

Mākslas muzejā Rūdolfa Heimbēra gobeļņu izstāde. Otrā stāva vestibīlā L. Liberta gleznu izstāde.

Alžrobežu mākslas muzejā Jāņa Pauluka piemīnās izstāde. LPSR Valsts Mākslas akadēmijā Kārļa Dobrāja gleznu izstāde.

Tēlnieku namā L. Novozēnačas tēlniecības darbu izstāde. Kipsalas izstāžu zālē izstāde «Tērs» līdz 19. oktobrim.

23. oktobrī plkst. 15 akāls Leninogradas keramikū grupas darbu izstādi.

Zinību namā A. Gagaines-Siltumās ādas mākslas darbu izstāde.

LPSR Dabas muzejā Andreja Gērmana akvareļu izstāde.

J. Rozentāla un R. Blaumana memoriālajā muzejā F. Gaļa ielā 12, dz. 9. izstāde «J. Rozentāls un viņa laikmets».

Odensvada un kanalizācijas saimniecības pārvaldes tiepās Padomju bulv. 1 A. Pankoka darbu izstāde līdz 20. oktobrim.

Rīgas Politehniskajā Institutā Lenina ielā 1a J. Akmentīna un V. Konica gleznu izstāde.

J. celu būvniecības rajona administratīvajā ēkā Dzirclema ielā 121 Jāņa Oša gleznu izstāde.

Alūksnes muzejā izstāde «Alnava un klusā daba».

Cēsu izstāžu namā G. Binde foto un J. Bindemana gleznu izstāde.

Daugavpils muzejā Daugavpils pašdarības mākslinieku darbu izstāde.

Doles muzejā Bruno Celmiņa gleznu izstāde.

Guļbenes muzejā Mārties Klūšas zīmējumu izstāde līdz 20. oktobrim.

Jelgavas muzejā Tautas lietiskās mākslas studiju izstāde «Gaida klājumā».

Jūrmalas izstāžu zālēs Arzemu mākslinieku darbi no Dzintaru tēlniecības simpozija kolekcijas. Visasvienības izstāde «Mūsdienu padomju klusā daba» un S. Pīlenieka gleznu izstāde.

Jūrmalas muzejā Valda Kirku-pa akvareļu izstāde.

Liepājas muzejā S. Pāveles A. Pāveļa, A. Palka un J. Šlaidīna olakatu izstāde līdz 19. oktobrim.

Muzeja filiālē Zentas Rubīnas gleznu izstāde.

Limbažu muzejā Lēpupes cīnā Jāzepa Pigoņa darbu izstāde.

Madonas muzejā Arļa Skriēras 80. gadu jubilejas izstāde līdz 20. oktobrim.

Nauksēnu kultūras namā R. Borustovas darbu izstāde.

Ogres muzejā Sarmītes Munderu darbu izstāde.

Siguldas muzejā kolhoza «Zveinieks» dekoratīvo tekstīliju pulciņa dalībnieku darbu izstāde.

Skrīveros, Latvijas zemkopības un lauksaimniecības ekonomikas zinātniskās tēlniecības institūtā, D. Paegļites gleznu izstāde.

Stučkas muzejā Koknesē Benītas Krēslinas akvareļu izstāde.

Tukuma muzejā Aljas Zarības gleznu izstāde.

Valkas muzejā tekstildarbu izstāde.

* TFS «Rīgas Blaumana ielā 21 atvērta izstāde no Starptautiskajai fotolizstādei iesūtītām kolekcijām katru dienu no plkst. 14 līdz 19, izņemot pirmdienas.

Arhitektu namā A. Landratovas gobeļņu izstāde pagarināta līdz 20. oktobrim.

J. Raina Literatūras un mākslas vēstures muzejā Pionieru lauk. 3 izstādes «Annal Brigadei 125» un «Arvidam Grigulim 80». Ekspozīti dokumenti, fotoattēli, piemīnās lietas, manuskripti, mākslas darbi. Biletēs muzeja kasē. Tel. 225083, 227901.

□

ARHITEKTU SAVIENTIBA 23. oktobrī plkst. 18 Arhitektu namā jauno arhitektu pārruna par videotehniskās iespējām arhitektūras vērtēšanā (demonstrēs piemērus). Uz pasākumu lūdzam ierasties arhitektus, kas 1986. gadā gatavoja iestāties AS, kā arī visus interesentus.

1987. gada septembrī Sofijā notiks kārtējā biennāle «Inter-arch-87» ar divējā «Cīvēks» Sabiedrība — Daba».

Pieteikumi dalībai jāiesniedz AS līdz 10. novembrim (tuvākas ziņas AS).

24. oktobrī plkst. 17 Arhitektu namā kolhoza «Lāčplēšis» administratīvi gabrieļiskā centra izbūves konkursu projektu sabiedriskā skatē.

□

KINOAMATIERU
BIEDRĪBA

20. oktobrī plkst. 18.30 LKAĒ Mācību centrā Sarkanarmijas ielā 85 iesācēju kinoamatieru vakara kursī «Kinoamatieru tehnikas ABS» ievadnodarbība. Klau-sītāju registrācija 17. un 20. oktobrī no plkst. 14 līdz 18. Uzzi-nas pa tel. 279025.

Konsultācijas kursu «No le-ceres līdz filmai» 1986. gada klausītājiem sakārā ar diplom-darbu aizstāvēšanu turpat ce-turtdienās no plkst. 18.

□

FOTOKLUBOS UN
APVIENTĪBAS

TFS «Rīgas» jauniešu fotomei-sarības kursā atskā darbu 29. oktobrī plkst. 19. Mākslu par kursiem kārtot Poligrāfiku kul-tūras nama grāmatveidībā.

□

Literatūras un mākslas
vēstures muzejos

18. oktobrī plkst. 16 V. Lāča memoriālajā muzejā Mežaparkā, Stokholmas ielā 33, estētisko in-teresu kluba «Baltā buras» pir-mā nodarbība «Kluba mērķis un uzdevumi». Vadīs V. Kalpiņš. Ai-cināti vidusskolu jaunieši.

23. oktobrī plkst. 18.30 Teā-trā muzejā E. Smilķa ielā 37/39 cikla «Pārdaugava latviešu kul-tūrā» sarīkojums «Arvedam Mi-helsonam 100». Piedalās V. Ye-cumiece. Biletēs muzeja kasē. Tālr. 611893.

□

VALODAS NEDEĻA

20. oktobrī plkst. 15 Tyrgē-neva ielā 19, kinozālē (3. stā-vā), LPSR ZA Terminoloģijas komisijas darbības 40. gadadiē-nai veltīta sanāksme, kurā tiks pārrunātas aktuālās latviešu terminoloģijas pilnveides problē-mas (referenti S. Līnina, J. Pom-mers, V. Skuljina, E. Vimbā).

21. oktobrī plkst. 9.15 Valņu ielā 2 (IM zālē) valodnieku līdzdalība RSCKI rīkotajā lat-viešu valodas ekoloģiju kon-ferencē ar pārrunām par va-lodas aktualitātēm izglītības sistēmā (V. Skuljina, par valo-diskām piezīmēm, klasiskās sacerējums lasot (R. Veldema-ne) u.c.). Plkst. 12 P. Stučkas LVU Svešvalodu fakultātē Vis-valža ielā 4a (402. aud.) sa-nāksme «Latviešu valoda sveš-valodnieka skatījumā»; Plkst. 15 P. Stučkas LVU Pedagoģijas fakultātē Jūrmalas gatvē 74/76 (214. aud.) latviešu valodas pulciņa papildinātā sanāksme «Skolotāju uzdevumi valodas kultūras kopšanā».

22. oktobrī plkst. 15 Zinību namā Lenina ielā 23 valodas pēcpasidiena «Valoda jaunākumos un atbildēs nopietni un ar smaidu». Piedalās valodnieki M. Baltina, A. Blinkena, O. Bušs, L. Čepītis, I. Druviete, M. Ru-dzite, V. Skuljina, aktieris A. Bērziņš, žurnāla «Dadzis» redakcija un Rīgas 3. vidussko-las skolēni.

23. oktobrī plkst. 12 P. Stuč-kas LVU Filoloģijas fakultātē Visvalža ielā 4a (402. aud.) Žurnālistu savienības Valodas kultūras sekcijas pārstāvju A. Plēsumas un R. Runces tikšā-nās ar žurnālistikas speciā-litātes studentiem; Plkst. 15 tur-pat — latviešu valodas pulciņa papildinātā sanāksme «Aktuā-lās studentu valodas kopšana»; Plkst. 18 Mākslas darbinieku namā Valņu ielā 9 sarīkojums «Valoda, dzeja, muzika». Pie-dalās A. Blinkena, E. Brahma-ne, V. Līne, R. Pīlele, E. Strau-me, R. Veldemane un I. Zemzare.

24. oktobrī plkst. 10 gadskār-tējā IX valodas prakses dienas sanāksme «Valodas norma un prakse», kur pēc ZA korespon-dētālocekles A. Blinkenas ie-vadvārdiem referātus un zi-nojumus sniegs valodnieki O. Bušs, L. Čepītis, I. Druviete, V. Skuljina, Pedagoģijas fakul-tātes studentes S. Kačāne un tehn. zin. kand. J. Pommers. Paredzētas arī debātes.

25. oktobrī plkst. 12 Rakst-nieku savienībā K. Barona ielā 12 valodnieku un rakstnieku saruna pie apjā gaidā.

Paralēli tam vēl dažādi pa-sākumi redakcijās, izdevniecībās, skolās, raksti par valodu presē. Uz valodas nedēļas pasāku-miem aicināti visi interesenti. Valodnieki būs ceteicīgi sabied-rībai par jaunām ierosmēm valodas kopšanas darbam.

□

PATEICIBA

Mūsu visīsrīgīgākā pateicība visiem, visiem, kas sāpu brīdī bija kopā ar mums, pavadot pē-dejā ceļā Jāni Hunhenu.

PIEDERIGIE

Sajā numurā izmantoti arī A. Granta, J. Krieviņa un M. Zelmepa foto.

IRINA RUBANOVA

VLADIMIRS VISOCKIS

Pirms vairākiem gadiem bulgāru žurnālā «Družba» bija publicēta intervija ar Vladimiru Visocki. Viens no jautājumiem tika formulēts nosacījuma formā — «kas būtu bijis, ja...». Korespondente ierosināja aktierim iztēloties, ka viņš ir pavisam jauns, ka viņam vēl tikai jāizvēlas savs dzīves ceļš, taču savas iespējas un aicinājumu viņš apzinās kā pilnīgi nobriedis cilvēks. «Kā jūs rīkotos, ņemot vērā iegūto pieredzi?» jautāja žurnāliste. Visockis atbildēja: «Šajā jaunajā dzīvē es laikam gan galvenokārt rakstītu. Laiku pa laikam lūgtu iespēju tikt uz skatuves. Pa druska dziedātu saviem draugiem. Un vēl droši vien filmētos, ja trāpītos interesantas lomas.» Veidodams iedomātās jaunās dzīves projektu, viņš tajā izkārtota reālās nodarības, tiesa gan, salikdams tās pēc nozīmīguma secībā, kādu izjuta tobrīd. Šajā uzskaitījumā darbs kino parādās pašas beigās, it kā tas viņam vismazāk patiktu. Kad Vladimirs Visockis runāja ar «Družbas» korespondenti, viņš vēl nebija spēlējis ne Donu Zuanu «Mazajās traģēdijās», ne Zeglovu daudzsēriju filmā «Tikšanās vietu mainīt nedrīkst». Nebūdam ar labām lomām iztūlīnāts, viņš acimredzot skeptiski vērtēja savas izredzes kino ar iedomātajā «ideālajā» biogrāfijā. Taču viņu nepameta sapnis strādāt kopā ar lielām ekrāna meistariem. Tajā pašā sarunā, atbildot uz citu tipisku jautājumu: «Ar kuru režisoru jūs gribētu strādāt?», viņš nosauca veselu virkni dižu kinomākslinieku, protams, arī Fellini un Bergmani. Un, lai gan pilnīga pašieteikums kinematogrāfijā tā arī palika tikai aktiera sapnis, augstās prasības liecina par to, kādā godā Visockis turēja istu mākslu un cik ļoti gribēja tajā pielikt savu roku.

Zīmīgi ir tas, ka visos mutiskajos un rakstveida izteikumos, kas parādījušies tad, kad Visocka vairs nebija, cauri daudzajiem slavinājumiem, gudrajiem spriedumiem, vērtīgajiem iztirzājumiem, cauri mīlestībai, skumjām un protestam pret priekšlaicīgo nāvi visu laiku skan jautājums: kas gan viņš īstenībā bijis? Vai aktieris? Vai dziedātājs? Dzeinieks? Un visi vaļsirdīgi atzīst, ka neņemtas istu atbildi dot.

Kad dažādās avīzēs un žurnālos sāk parādīties Visocka dziesmu teksti un dzejoļu kopas, publicēta arī viena balsi apgalvoja: dzeinieks, vispirmām kārtām dzeinieks. Skatuve un kino, uz estrādes dziedātās un plašās ieskaņotās dziesmas — it kā tika atbildas poētisko sacerējumu ēnā, kļuva par tādu darbu, kas gan ir izdevies, tomēr ir mazāksvarīgs, ko noteikušas tīri sadzīviskas vajadzības.

Visockis patiešām gribēja, lai viņu atzītu par dzejnieku: lai publicētu viņa dzejoļus, aicinātu piedalīties dzejas vakaros, lai kritiķi recenzētu viņa darbus. Pedējos gados viņš par

publicēšanos sapņoja ne mazāk kā par jaunām lomām labu režisoru vadībā. Reiz viņa dzejoļi tika nodrukāti, viņu uzaicināja uzstāties kopā ar citiem dzejniekiem. Taču lasītais atdūrās kā pret sienu. Visockis to jūta.

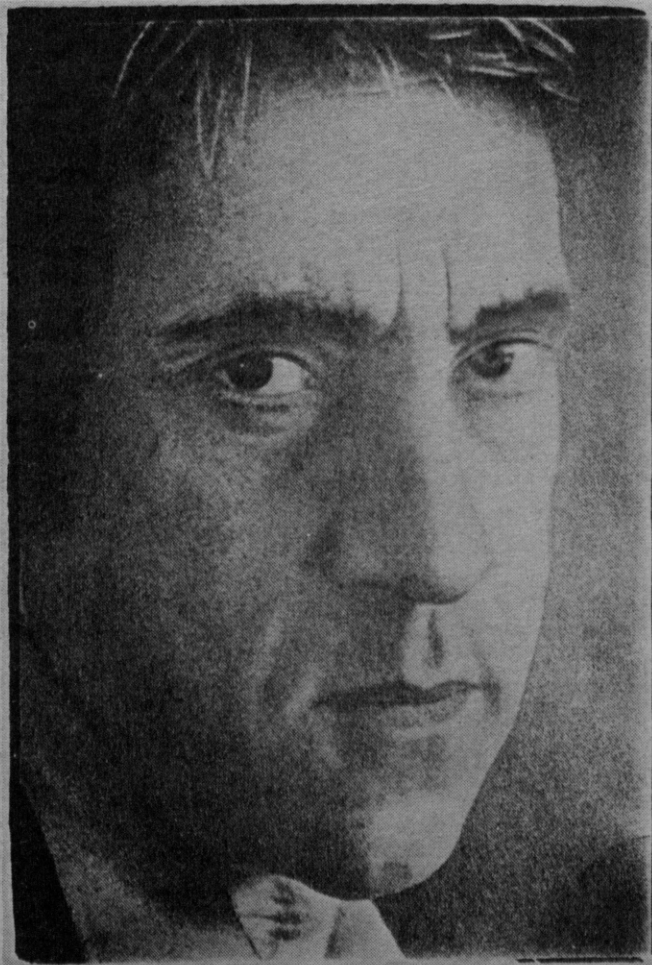
Man arī padomus no labas gribas, Uz pleca iecietīgi uzstot arvien, Reiz deva draugi — dzejas slavenības: — Nav vērts tā rīmēt — «skrien» un «brien».

Dažiem likās, ka Visocka vēlēšanās publicēties, kļūt par Rakstnieku savienības biedru ir puiciskums un aizkustinošs naivums. Pat skaugiem neienāca prātā, ka viņš censtos pēc uzņemšanas dzejnieku rindās tāpēc, lai ar viņiem dalītu «kopējo slavas pirāgu», kā kādreiz bija ironizējis Majakovskis. «Slavas pirāgā» viņš arī «als būtu varējis dalīties. Bija daudz svarīgāks pamats ieraudzīt savus sacerējumus nodrukātus, nekā izskatīties no malas. Visockis nevarēja ciest amatnieciskumu un jebkurā darbā ļoti augstu vērtēja profesionālismu. So viņa pozīciju vienbalsīgi apliecina partneri, režisori, skaņu ierakstu darbinieki, daudzie viņa sarunu biedri. Kā aktieris un dziedātājs viņš varēja slīpēt meistarību, pārbaudīdams to ar zāles reakciju. Viņš nebija noklausījies attiecīgu kursu literatūras augstskolā, nebija diplomēts dzejnieks, viņš zināja, ka viņa dzejoļi netiks vērtēti no profesionāla viedokļa, tāpēc gribēja, lai viņu lasītu.

Kā zināms, popularitāti Visockis ieguva ar dziesmām. Līdz viņa nāves gadam firma «Melodija» bija izlaidusi no pārdesvisi 14 000 000 skaņuplašu (un gandrīz tikpat daudz — pēc nāves). Un magnetofons — aparāts, kas mūsdienās ir tikpat pieejams kā atskaņotāis — Visocka dziesmas pierakstīja simtos tūkstošu māju. Reizēm gadās dzirdēt: par savu slavu viņam jāpateicas elektronikai. Taču elektronikas laikmetā dzied ne jau Visockis vien.

Galvenais jau, protams, nav ne popularitātes mērogi, ne pieprasījuma vēriens. Visocka labākās dziesmas kļuva par tādu kā karkasu noslēpumainajai būvei, ko sauc par likteni. No konkrētās dzīves ar tās gadu-skaitļiem, faktiem, apstākļiem izauga mākslinieka otra lielā dzīve, kas, protams, bija cieši saistīta ar pirmo, taču tajā neatlika — ne tikai tadēļ, ka turpinās vēl aiz melnās beigu svītras, bet arī tādēļ, ka bija jau pirms aprāvuma no tās neatkarīga. Biogrāfija izauga par likteni.

...Kamas automobiļu rūpnīca. Maskavas Tagankas teātris viesojas Naberežņij Celnī. Loti taisnās, ļoti platās un ļoti garās galvenās ielas māju logi atvērti līdz galam vajā. Kad uz ielas iziet tagankieši, tā vienā mirkli sāk vārtīties Visocka dziesmu drausmīgi aizsmakusās magnetoleņu skaņas. No apmulsma galvu plecās ierāvis, mulsī smaidīdams, viņš iet

cauri savas balss trakotošo skaņu biežoknim. Neatkarīgi no tā, ko jūt šādas neparastas nodināšanas varonis, aina ir tik teatrali uzskatāma, ka izteiksmīguma dēļ kļūst pat monumēnāla. Un kas gan salīdzinājuma ar to ir neuzdāvinātie ziedu kļēji vai neuzrakstītās recenzijas! Kur, kad, kāds mākslinieks dotu priekšroku citādi atzinībai!

Tāpat pazīstams ar savām dziesmām.

Vai no tā neapstridami un galīgi varētu secināt, ka teātri un kino gūtā panākumi bijuši tikai atbalss — pateicība par dziesmām? Sešdesmitajiem gadiem neparasto «Vertikāles» un «Bistamo viesīzraūs» — filmu, kas ir tik acīm redzami tālu no pilnības, — apmeklētību, plašo interesi par «Taigas saimnieku» varētu izskaidrot ar to, ka šajās filmās Visockis uz ekrāna dziedāja savas dziesmas. Taču «Teiksmā par to, kā cars Pēteris Mori apprecināja» nedziedāja, «Mazajās traģēdijās» nedziedāja, tomēr arī šīs filmas skatītājs un joprojām skatās ļoti labprāt.

Savā gandrīz divdesmit gadus ilgajā kinodarba ceļienā Visockis ir tēlojis dažādas filmas — lielākoties diemžēl viedvējās un ne visai veiksmīgās. Vairākos gadījumos viņa tēlojums bija labāks par filmas līmeni: ar jūtu kvēli, domas asumu, pieredzi viņš pārauga to.

Ir aizraujoši vērot, kā, izlaužoties no fabulas žņaugiem, izvērstot tēla literāro portretu, sārdot bezpersonisku stilistiku, no vārdiem un sižeta, tiem cauri, pāri tiem, sakpota savā laikā — mūsu laikmeta nemierā un rūpēs, meklējumos un cerībās —, izaug aktiera savdabīgā personība. Šo sakaru daudzveidība, ko bieži vien nenosaka ne scenārijs, ne režija, Visocka ra-

ditos tēlus apveltī ar telpiskumu, bieži vien padara tos izteiksmīgākus un pilnasinīgākus nekā filmā attēlotā īstenības aina. Vairbūt šis neizsīkstošā «pacelšanās pāris» arī ir Visocka veikuma noslēpums? Vai no tās neizriet arī daļrades alkas un lielā nepacietība, kas viņu dzina no izpildītāja darbības pie dzejas un kompozīcijas, no estrādes uz filmēšanas paviljonu, no tā uz radiostudiju, no radiostudijas uz skaņu ierakstu namu?

Ir saprotams to cilvēku grūtības un apjukums, kuri meklē atbildi uz jautājumu: kura no Visocka radošajām «specialitātēm» ir galvenā? Bet vai gan ir tik svarīgi šajā ziņā salikt visus punktus uz i? Vai tie meklējama Visocka mākslas būtība? Vai nebūtu pareizāk pieņemt, ka tā ir dažādo spēju un tieksmju nedalāmā savijumā un ka šajā vienībā nevar būt dažādo nodarību dalījuma galvenajās un mazāk svarīgās. Tagankas teātris, kurā viņš nodziedāja gandrīz visu savu aktiera mūžu, ar iestudējumu raksturu mudināja uz dziesmu sacerēšanu; dzeja, kurai viņš atdeva tik lielu dvēseles daļu, izauga no tautasdziesmu tēlainības un melodiskuma; pirms spēlēšanas sava mīļākā dramaturga Čehova lūgā viņš filmējās Čehova prozas ekranizācijā. Un tā joprojām. Nepātraukts ieceru un darba riņķojums.

Liekas, Visockis ir lepojies ar to, ka viņa biogrāfija ir tik tipiska. Viņa bērnība un jaunība patiešām nav noticis nekas tāds, kas atšķirtos no citu vienaudžu bērnības un pusaudžu gadiem.

Viņš piedzima 1938. gada 25. janvārī. Trīspārs agrās bērnības gadi, piedevām vēl pieci studiju gadi, pagāja Maskavā. Maskavā sākās un aizritēja visa

viņa darba dzīve: viņš strādāja galvaspilsētas teātros, puse viņa kinolomu uzņemtas kino studijā «Mosfilma», skaņuplašu studijā «Melodija» iedziedāts viņa plates, Vissavienības radio Pjatņicka ielā nospēlēti seši radioiestudējumi. Savā dzīvoklī Malajagruzinskajas ielā viņš rakstīja dzejoļus un dziesmas, gatavojās iestudēt «Spēli diviem» — vienu no Tenesija Viljamsa vēlinājām lūgām. Tur olimpiskā gada pavasari un vasarā viņš strādāja pie filmas «Zaļais furgons» režisora scenārija. Šīs filmas uzņemšanu bija paredzēts sākt rudens beigās Odesā.

Maskavā ir dzimuši un aug viņa dēli. Tur dzīvo viņa māte Nina, kas agrāk strādāja par tulkotāju no vācu valodas, bet pedējos gados kādā zinātniskās pētniecības institūtā. Tur dzīvo viņa tēvs Semjons, kara veterāns, atvaļināts pulkvedis.

Sveļmainā 1980. gada jūlija dienā Maskava pavadīja viņu pēdējā gaitā.

Viņš bija īsts maskavietis gan pēc savas biogrāfijas, gan sirdsbalss. Viņa dziesmās un lomās zibēt zib Maskavas adreses: Boļšoj karelnij (tur viņš macījās), Pervaja meščanskaja (tagad Miera prospekts, mājā Nr. 126 pagāja viņa bērnība un jaunība), Tagankas metrostacija (viņa teātra adrese), Sokolņiki seriālā «Tikšanās vietu mainīt nedrīkst». Viņš mīlēja Maskavu, taču par tās dzejnieku nekļuva atšķirībā, piemēram, no Bulata Okudžavas. Viņa ekrāna varoņi, ar retiem izņēmumiem, ceļoja pa visu valsti.

Tāpat kā visiem viņa paaudzes maskaviešiem, pieaugušā Visocka dzimtās pilsētas mīlestības pamatā bija atmiņas par neatgriežamo. Par Maskavu pirms piecdesmito gadu pilsēt-būvniecības buma, kas vēl nebija aprijis apkārtejos ciemus, kad pilsētu vēl nebija pārveidojušas plašās jo plašās maģistrāles, kad debesis vēl nebija uzšāvušās augstceltņu vertikāles. Par bruģakmeņiem kļātu Maskavu ar klusām ieliņām un dārdošiem tramvajiem. Par Maskavas pagalmiem, kur daudzas paaudzes apguvušas kolektīvās ētikas pamatus, kur gluži neapzināti veidojas kopības sajūtas noteicējs instinkts, tādas kopības, kas ir plašāka par ģimeni, — mājas iedzīvotāju, ielas, pilsētas, valsts kopība. Tur dziedāja, kāvās, rīkoja sacensības, dzenāja baložus, līdz aizsmakumam strīdējās. Tur godā turēja spēku un māku līksmīties. Tur sākās draudzība un izplauka pirmo jūtu bāltie ziedi. Maskavas pagalmā Vladimir Visockis varēja iemācīties augstirdības un līdzjūtības ābeci, taču reizē arī cienīt spēku, vīrišķību, izlemtspeju.

Kad sākās karš, Visockis bija bērns. Karā aizgāja viņa tuvinieki: tēvs — par sakarnieku uz tanku karaspēku, tēvocis — uz artilēriju. Viņš kopā ar māti aizbrauca uz Buzuluku. Saistība ar tautas likteni paspilgtināja bērnības iespaidus, tiesa gan, nepilnīgus, izplūdušus, fragmentārus. Gadiem ritot, tie vērtā asāku viņa kara dziesmu un lomu kaismi un sāpes. Kad karš bija beidzies, aptuvenajiem, pusapzinātajiem pārdzīvojumiem pievienojās kara dalībnieku — tēva un tēvocī — stāsti. Vēlākajos gados tos bagātināja no grāmatām un filmām uzzinātais.

Pirmajā pēckara rudenī viņš sāka iet skolā.

(Turpinājums sekos.)

Lai raksta «Literatūra un Māksla» redakcijas tālruni: redaktoram 469863, redaktora vietniekam 469926, atbildīgajam sekretāram 469088, fotokorespondentam, tehniskajam redaktoram, māksliniekam 463494, informācijas nodaļai 469815, prozas nodaļai, «Literatūrai un Mākslinai» 464570, publicistikas nodaļai 461124, dzejas nodaļai 463885, mūzikas nodaļai 464650, teātra nodaļai 469973, kino un televīzijas un mākslas foto nodaļai 465639, tēlotājas mākslas un arhitektūras nodaļai 461315, literatūras kritikas nodaļai vadītājam 469514, literatūras kritikas nodaļai 469728.

Redakcijas kolēģi: A. Sproģis (redaktors), G. Asaris, V. Avotiņš (redaktora vietnieks), P. Dambis, L. Dzene, A. Griģulis, A. Jakubāns, J. Kalniņš, A. Kraulins (atbildīgais sekretārs), R. Lāce, M. Mišina, Dž. Skulme, P. Zelle, M. Zvirbulis.

Literatūra
un Māksla

Redakcijas adrese: pasta indekss 226081, Rīgā, PDP Balasta dambī 3.

Indekss 68104.

Газета Союзов писателей, художников, композиторов, архитекторов и кинематографистов Латвии. Театрального общества СССР «Литература и Мисла» («Литература и искусство») на латышском языке. Издательство ЦК КП Латвии. Рига.

izdevējs Latvijas KP CK izdevniecība Rīgā, Balasta dambī 3. Iespiests LKP CK izdevniecības tipogrāfijā, 226081. Rīgā, Balasta dambī 3. 4 uzsk. iespied. Ofsetiespiedums. Iznāk piektdienās.

Metiens 78 000 Pas. 1444-A JT 13868

1 2 3 4 5 6